

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

**Šikana ve výchovné organizaci
Junák - český skaut, z. s.**

Diplomová práce

Autor: Markéta Luštinová
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy (2. stupeň)
Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – ruský jazyk a literatura
Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – výchova k občanství
Vedoucí práce: Mgr. Sylvie Tichotová
Oponent práce: doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.

Zadání diplomové práce

Autor:	Markéta Luštinová
Studium:	P15P0596
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - ruský jazyk
Název diplomové práce:	Šikana ve výchovné organizaci Junák - český skaut, z. s.
Název diplomové práce AJ:	Bullying at the Educational Organisation Junak - Czech Scouting Association

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V diplomové práci se budu věnovat problematice šikany ve výchovné organizaci Junák ? český skaut, z. s. V teoretické části představím definici šikany, pojmy jako oběť, agresor, ostatní účastníci, zaměřím se na formy šikany, možnosti jejího řešení, zvládnutí i způsoby prevence. Kapitulu věnuji rovněž představení výchovné organizace Junák ? český skaut, z. s. Uvedu výchovné kategorie a výchovné metody této organizace, objasním spojitost skautského programu s prevencí šikany a možnosti vzdělávání skautských vedoucích v této oblasti. Praktická část bude mapovat výskyt a podoby šikany ve výchovné organizaci Junák ? český skaut, z. s. V rámci výzkumu bude využita metoda dotazníku, dotazníky budou vyplněny dětmi i vedoucími napříč všemi výchovnými kategoriemi dané organizace. Výsledky jednotlivých výchovných kategorií budou vzájemně porovnány. Diplomová práce poslouží jako reflexe pro zkoumané oddíly i organizaci jako takovou. Nastíní problémy, které je zapotřebí v souvislosti s šikanou řešit, nabídne možnosti řešení těchto problémů a prevence šikany.

1. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2009, 155 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
2. KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
3. DAŘÍLEK, Pavel. Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnutí. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 60 s. Studijní opora. ISBN 978-80-244-3758-3.
4. ŠIŠKOVÁ, Božena. 2013. Šikana: novodobý fenomén. Bratislava: Trio. ISBN 978-80-971361-0-9
5. JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. Psychologie školní šikany. Praha: Grada, 2016, 415 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2992-3.
6. ČAPEK, Robert, Sylvie NAVAROVÁ a Zdenka ŽENATOVÁ. Žák v krizové situaci. Praha: Raabe, [2017], 141 s. Dobrá škola. Třídní učitel II. ISBN 978-80-7496-294-3.
7. BAJEROVÁ, Markéta. Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. Praha: Portál, 2009, 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.
8. MAYROCK, Aija. Jak přežít šikanování. Přeložil Petra DIESTLEROVÁ. Praha: Portál, 2016, 142 s. ISBN 978-80-262-1006-1.

9. FIELD, Evelyn M. Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. V Praze: Ikar, 2009, 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2.

10. ŠMAHAJ, Jan. Kyberšikana jako společenský problém = Cyberbullying as a social problem. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 232 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4227-3.

11. MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015, 190 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.

12. MATTHEWS, Julie a Andrew MATTHEWS. Stop šikaně!. Přeložil Kateřina ZAJÍCOVÁ. Jihlava: Baroque Partners, 2015, 160 s. ISBN 978-80-87923-06-1.

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Sylvie Tichotová

Oponent: doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2019

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Šikana ve výchovné organizaci Junák - český skaut, z. s. vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 13. 4. 2021

Markéta Luštinová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Sylvii Tichotové za odborné vedení, poskytnuté rady a vstřícnost při zpracování této práce.

ANOTACE

LUŠTINOVÁ, Markéta. *Šikana ve výchovné organizaci Junák - český skaut, z. s.* Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 135 s. Diplomová práce.

Diplomová práce je věnována problematice šikany ve výchovné organizaci Junák - český skaut, z. s. V teoretické části je představena definice šikany, popsány jsou její formy a podoby, dále pojmy jako oběť, agresor a ostatní účastníci šikany, pozornost je zaměřena taktéž na její příčiny a následky, na způsoby jejího řešení i způsoby prevence. Kapitola je věnována rovněž představení výchovné organizace Junák - český skaut, z. s., kde je vysvětlena podstata skautské výchovy a spojitost skautského programu s prevencí šikany. Popsány jsou zde možnosti vzdělávání skautských vedoucích v této oblasti, uvedeny v ní jsou taktéž výchovné kategorie členů Junáka. Praktická část zkoumá výskyt a podoby šikany dětských členů ve výchovné organizaci Junák - český skaut, z. s. V rámci výzkumného šetření je využita metoda dotazníku. Dotazníky jsou vyplněny dětskými členy Junáka z výchovných kategorií světlušek, vlčat, skautů a skautek. Výsledky jednotlivých výchovných kategorií jsou vzájemně porovnávány. Cílem diplomové práce je zmapovat výskyt a podoby šikany dětských členů Junáka - českého skauta, z. s. Diplomová práce slouží jako reflexe pro zkoumané oddíly i organizaci jako takovou. Poukazuje na problémy, které je zapotřebí v souvislosti s šikanou řešit, nabízí možnosti řešení těchto problémů a prevence šikany.

Klíčová slova:

šikana, formy šikany, oběť, agresor, prevence, Junák - český skaut, z. s.

ANNOTATION

LUŠTINOVÁ, Markéta. *Bullying at the Educational Organisation Junak - Czech Scouting Association*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 135 s. Diploma Thesis.

The thesis focuses on the bullying behaviour occurring in the educational organisation Junak - Czech Scouting Association. The theory part consists of the definition of the bullying, description of its forms and types as well as the specific terms such as victims, aggressors and other participants of the bullying. It further elaborates on its causes and consequences, ways how to solve the bullying and its prevention. One chapter presents the educational organisation Junak - Czech Scouting Association and explains the fundamental approaches within Scouting education and points out the connection between Scouting programme itself and the prevention of bullying behaviour. It describes the possibilities of further training and education of Scouting group leaders in this area and lists the educational groups of Scouting members. The research component of the thesis focuses on the bullying behaviour and its forms among minor members of the educational organisation Junak - Czech Scouting Association. The research was conducted using the questionnaires. The questionnaires were answered by minor members of Scouting educational groups (e.g. "Světlušky", "Vlčata", "Skauti" and "Skautky"). The results received from the particular educational groups were compared. The aim of the thesis is to map the bullying behaviour and its forms among minor members of Junak - Czech Scouting Association. The thesis provides a feedback to the educational groups it was targeted at and could serve as a basis for the reflection within the Junak organisation itself. It points out the problems which have to be addressed in connection to the bullying behaviour and it offers options how to solve these problems and how to prevent such behaviour.

Keywords:

bullying, forms of bullying, victim, aggressor, prevention, Junak - Czech Scouting Association

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ ŠIKANY	13
1.1 Definice a znaky šikany	13
1.2 Formy a projevy šikany.....	14
1.3 Stupně šikany	17
2 AKTÉŘI ŠIKANY	19
2.1 Agresor (útočník, trýznitel, šikanující)	19
2.2 Oběť (šikanovaný).....	21
2.3 Agresor – oběť (v jedné osobě).....	23
2.4 Přihlízející (pozorovatel, svědek).....	23
2.5 Další aktéři	23
3 PŘÍČINY ŠIKANOVÁNÍ, MÍSTA VÝSKYTU.....	25
3.1 Příčiny šikanování	25
3.2 Místa výskytu šikany.....	28
4 NÁSLEDKY ŠIKANY.....	30
4.1 Následky u oběti.....	30
4.2 Následky u agresora	32
4.3 Následky u ostatních aktérů šikany	33
5 ŘEŠENÍ ŠIKANY	34
5.1 Základní předpoklady pro volbu účinné léčby.....	34
5.2 Diagnostika šikany	34
5.3 První pomoc při počáteční šikaně s obvyklou formou.....	35
5.4 Vyšetřování šikany	37
5.5 Zásah a náprava.....	38
6 PREVENCE ŠIKANY	40
6.1 Druhy a základy prevence	40
6.2 Prevence v rámci školy jako celku.....	41
6.3 Prevence v jednotlivých třídách	42
6.4 Prevence u jednotlivců	44
7 VÝCHOVNÁ ORGANIZACE JUNÁK - ČESKÝ SKAUT, Z. S.....	45
7.1 Základní východiska a rozvoj skautingu.....	45
7.2 Definice a poslání organizace	46

7.3	Základní principy skautingu.....	46
7.4	Skautská výchovná metoda, výchovné kategorie.....	48
7.5	Vzdělávání a opora skautských vedoucích v oblasti šikany	49
8	DOSAVADNÍ VÝZKUMY	51
8.1	Šikana ve školním prostředí	51
8.2	Šikana v mimoškolním prostředí	53
8.3	Šikana ve skautském prostředí	54
9	VÝZKUMNÉ CÍLE	58
9.1	Cíle výzkumného šetření	58
9.2	Výzkumné otázky.....	58
9.3	Hypotéza 1	59
9.4	Operacionalizace	60
10	METODOLOGIE VÝZKUMU	63
10.1	Výzkumná metoda	63
10.2	Výzkumný vzorek	65
11	VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	68
12	SHRNUTÍ.....	99
12.1	Vyhodnocení hypotézy.....	99
12.2	Zodpovězení výzkumných otázek.....	100
ZÁVĚR		110
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....		112
SEZNAM TABULEK.....		120
SEZNAM GRAFŮ		121
PŘÍLOHY		123

ÚVOD

Diplomová práce je věnována tématu šikany. Šikana je jedním z předních českých odborníků na šikanu, Michalem Kolářem, přirovnávána k velice vážnému onemocnění, které nepostihuje pouze jedince v pozici oběti, ale dotýká se celé skupiny, jejíž součástí šikanovaný jedinec je. Není-li tato nemoc včas léčena, napadá postupně celý kolektiv. Vztahy ve skupině mohou být výskytem šikany narušeny natolik, že už je prakticky nemožné je napravit a neméně náročná, až nedosažitelná, může být náprava škod, které šikana napáchala na všech jejích aktérech, tedy i na těch, co jí „pouze“ přihlíží.

O šikaně se mluví tradičně ve spojitosti se školním prostředím. Řada výzkumů (z dřívějších i posledních let) ukazuje, že se obětí šikany na českých školách stává přibližně 30 % až 40 % žáků. Je tedy očividné, že se jedná o velice vážné a stále aktuální téma. S tímto problémem se však nepotýkají pouze školní kolektivy. Vůči této nemoci není zaručeně imunní žádný kolektiv. Z těchto důvodů jsem se rozhodla ve své práci zabývat prostředím, které není v oblasti šikany zdaleka tak probádané jako prostředí školní. Zabývat se budu výskytem šikany ve skautském prostředí, konkrétně ve výchovné organizaci Junák - český skaut, s. z., která představuje největší výchovnou organizaci pro děti a mládež v České republice.

K výběru tématu mě však vedla i osobní motivace. A to jednak motivace dozvědět se informace o šikaně, které bych mohla využít ve svém budoucím povolání učitele, ale také motivace zjistit četnost a podoby výskytu šikany ve výchovné organizaci, v které sama působím jako oddílová vedoucí řadu let. Ráda bych tímto způsobem přispěla alespoň malým krůčkem ke zvýšení bezpečí dětí v této organizaci v oblasti šikany.

Od této motivace se odvíjel hlavní cíl této diplomové práce, kterým je zmapovat výskyt a podoby šikany dětských členů v organizaci Junák - český skaut, z. s. Na základě tohoto cíle bude poukázáno, jaké problémy je zapotřebí v souvislosti s šikanou řešit. Nabídnuty budou možnosti jejich řešení. Dílčími cíli práce je také zjistit, jak se děti ve svých skautských oddílech cítí a jaký vliv podle nich má skautská výchova na prevenci a potírání šikany.

K dosažení stanovených cílů posloužil kvantitativní výzkum. Z výzkumných metod byla použita metoda dotazníku. Dotazníky byly vyplněny dětskými členy zkoumané výchovné organizace, konkrétně členy z výchovných kategorií světlušek, vlčat, skautek a skautů. Diplomová práce poskytne reflexi pro zkoumané oddíly i organizaci jako takovou.

S jejími výsledky budou obeznámeni například zájemci z řad vedoucích zapojených oddílů do výzkumného šetření a rovněž pracovní skupina Náčelnictva Junáka – Ochrana dětí a bezpečí v Junáku.

1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ ŠIKANY

Šikana představuje podle Martínka (2015) specifickou formu agresivního chování, přičemž samotnou **agresi** autor definuje jako „*jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.*“ (Martínek, 2015, s. 23). Jak vyplývá z této definice a jak uvádí i Janošová (2016), o agresi se tedy nejedná například v případě neúmyslného ublížení z nedbalosti. Autorky Bourcet a Gravillonová (2006) na tomto místě zdůrazňují, že kromě fyzických útoků může být agrese projevována také slovně například v podobě nadávek nebo vyhrožování. Blízkým, avšak významově poněkud odlišným, pojmem k pojmu agrese je pojem **agresivita**. Agresivitu v nejširším slova smyslu Martínek (2015) chápe jako sklon určitého jedince chovat se agresivním způsobem. K odlišení šikany od ostatního chování, vyznačujícího se rovněž ubližováním někomu jinému, je zapotřebí uvést definici šikany a vysvětlit její znaky, s čímž souhlasí také Říčan a Janošová (2010).

1.1 Definice a znaky šikany

Český výraz „šikana“ je odvozen z francouzského *chicane* – zlomyslné týrání apod. S českým ekvivalentem tohoto pojmu přichází jako první Petr Příhoda před listopadem 1989, čímž zároveň otevírá téma do té doby u nás tabuizované, nikoliv však veřejnosti dobře neznámé, jak píše Říčan a Janošová (2010).

Kolářova definice šikanování zní takto: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“ (Kolář, 2011, s. 32) Říčan používá definici britských odborníků: „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se jim ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádky přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.*“ (Říčan, 1995, s. 26)

Perry a Carrington (1997) nepřichází s vlastní definicí šikany, ale uvádí základní znaky šikany, které by prý měly být součástí každé takové definice. Tyto znaky obě uvedené definice vhodně doplňují, ale i shrnují. Mezi rozpoznávací znaky šikany autoři řadí **záměrné ubližování** někomu jinému, ať už fyzické (například mlácení) nebo psychické

(například nadávky), které šikanovanému působí **jeden či více agresorů, opakovanost** útoků a **nevyrovnanost sil** bez ohledu na to, zda se to tak šikanovanému jeví, nebo zda tomu tak skutečně je, zda jde o fyzickou či psychickou převahu. Vágnerová a kol. (2009) však zdůrazňuje i skutečnost, že šikana vždy nemusí mít nutně dlouhodobé trvání a ani vždy nemusí jít o jednání opakující se, ač je to pro něj typické. Dále autorka hovoří na jedné straně o záměrnosti šikany, zároveň ale vysvětluje **samoučelnost** tohoto jednání, jehož cílem je samotný akt šikanování, nikoliv určitý zisk z něj vyplývající. Pro šikanu je rovněž podle Říčana a Janošové (2010) charakteristický tzv. **osobní asymetrický vztah moci**, což znamená, že šikanovaný umí identifikovat agresora, tedy toho, kdo u něj vyvolává strach a kdo má nad ním moc. V případě kyberšikany (viz níže) se ovšem lze setkat s anonymitou agresora, i v tomto případě se ale oběť ocitá pod jeho nadvládou.

Od šikany je nutné odlišit tzv. *teasing*. Tímto anglickým pojmem, překládaným do českého jazyka jako *popichování, škádlení* (Velký anglicko-český a česko-anglický slovník, 2009), označuje Martínek (2015) takové chování, které se na první pohled šikaně podobá, ale v jádru věci obě strany vnímají toto chování jako nevinné škádlení. Pokud navíc jedna strana zjistí, že jeho chování je druhé straně nepříjemné, vícekrát se takto nechová (Kolář, 2011). Fieldová (2009) v návaznosti na to upozorňuje na potřebu při posuzování, zda skutečně jde o šikanu, nahlížet optikou oběti a zajímat se o to, zda si **připadá skutečně bezmocná**. Jak dokládají Perry a Carrington (1997), z výzkumů vyplývá, že děti mohou zahrnovat do šikany i jednání, které by dospělí jedinci označili spíše za pouhý zdroj zábavy.

1.2 Formy a projevy šikany

S jedním z nejzákladnějších dělení forem šikany seznamují například Říčař a Janošová (2010). Toto dělení spočívá v rozlišování **přímé** a **nepřímé** formy šikany. Mezi konkrétní projevy přímých forem šikanování tito autoři řadí například bití, obnažování, donucování k ohavným úkonům, nekalé zacházení s osobními věcmi oběti, jejich krádež, slovní útoky (urážky bývají mířené i na osoby blízké oběti) a tzv. zotročování (šikanovaný v roli otroka plní veškeré příkazy svého pána). Nepřímé formy šikany podle nich nabývají podob sociálního vyčleňování šikanovaného z dané skupiny, přičemž takto prý častěji jednají dívky než chlapci.

Na obdobném principu dělí formy šikany také Bendl (2003). Šikanování může mít prý s ohledem na jeho „viditelnost“ formu **skrytou** nebo **zjevnou**. Skrytou formou šikany Bendl rozumí například agresorovu snahu o izolování šikanovaného jedince z kolektivu, zatímco o zjevnou formu šikany se jedná v případě fyzických útoků, nadávek apod. Dále autor uvádí, že šikanování nemusí probíhat výhradně fyzicky nebo psychicky, ale může jít též o jejich kombinaci. Zde je vhodné doplnit, že o **psychickou** šikanu se jedná podle Vágnerové a kol. (2009) tehdy, když je oběť zesměšňována, pomlouvána, je jí nadáváno, agresoři s ní manipulují či jí například odcizují její věci.

O **zvyšujícím se podílu nepřímých forem** šikany informuje Janošová (2016, s. 19) a píše: „(...) je na místě zmínit teorii *the effect/danger ratio* (Björkqvist, Österman, Lagerspetz, 1994). Podle ní zvažuje ten, kdo má v úmyslu jednat agresivně, nejprve přínos a následky svého plánovaného jednání. Jeho cílem je zvolit strategii, která co nejméně poškodí oběť a zároveň bude co nejbezpečnější pro něj samého.“ V souladu s tím vede agresora k volbě nepřímých forem šikany touha nebyť dopaden (Janošová, 2016).

Z uvedeného základního dělení vychází i Vágnerová a kol. (2009), která představuje tzv. trojdimenzionální mapu. Pomocí této mapy lze u každé konkrétní podoby šikany určit tři její základní charakteristiky podle toho, zda se jedná o šikanu:

- **fyzickou** nebo **verbální**,
- **aktivní** nebo **pasivní**,
- **přímou** nebo **nepřímou**.

Jak vyplývá i z tabulky (tab. 1) na následující straně, v pojetí těchto autorů se jedná o nepřímou formu šikany také v takových případech, kdy je narušován osobní prostor oběti a agresor brání oběti v uplatnění jejího oprávněného nároku, aniž by k tomu využíval fyzického napadání oběti (zakáže jí například odchod ze třídy na toalety). Nepřímá šikana tedy podle nich nespočívá nutně v sociální izolaci oběti, ač s ní může pochopitelně úzce souviset. Z téže tabulky lze také vyčíst poznatek autorů, že se jimi rozlišované formy šikany mohou vyskytnout v různých kombinacích.

Tab. 1 – Trojdimenzionální mapa (formy a projevy šikanování)

Druhy a formy šikanování	Příklady projevů šikany
Fyzické – aktivní – přímé	Útočníci oběť kopou, škrtní, bijí, věší...
Fyzické – aktivní – nepřímé	„Kápo“ pošle „nohsledy“, aby oběť zbili, okradli, aby zničili či schovali její věci...
Fyzické – pasivní – přímé	Agresor například nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (Fyzicky jí brání v dosahování jejích cílů).
Fyzické – pasivní – nepřímé	Agresor například odmítne oběť na její žádost pustit ze třídy na záchod. (Odmítne splnit její oprávněné požadavky.)
Verbální – aktivní – přímé	Nadává oběti, uráží ji, ponižuje a zesměšňuje.
Verbální – aktivní – nepřímé	Rozšiřuje o oběti pomluvy nebo svou agresi vůči ní vyjadřuje v kresbách, posměšných verších apod. (jde o tzv. symbolickou agresi).
Verbální – pasivní – přímé	Neodpovídá oběti na pozdrav či otázky, ignoruje ji apod.
Verbální – pasivní – nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co způsobili její trýznitelé.

Zdroj: Vágnerová a kol. (2009, s. 75)

V poslední době se lze setkat rovněž se dvěma novějšími typy šikany. **Ekonomická** šikana spočívá v šikanování oběti kvůli tomu, že si na rozdíl od ostatních nemůže dovolit například nákup značkových produktů (Bendl, 2003). **Kyberšikana** pak spočívá ve zneužívání informačních a komunikačních technologií k psychickému ubližování oběti ze strany velmi často anonymního agresora (Martínek, 2015).

Odlíšný postup řešení si žádá každá **neobvyklá** forma šikany, tzn. extrémní podoba šikany, zpravidla fyzická, kdy je oběť lynčována všemi ze skupiny. Také jde o velmi závažné případy sexuálního obtěžování (méně závažné slovní sexuální nářky apod. patří mezi obvyklé formy šikany), šikanu se zvláštností někoho z účastníků (oběť je v blízkém vztahu s vyšetřovatelem, agresor požil drogy, či trpí sexuální deviací apod.), nebo o případy šikany s rasovým podtextem (Kolář, 2011).

1.3 Stupně šikany

Také rozlišování jednotlivých stupňů (fází) šikany, a zejména rozpoznání počátečního stádia šikany od stádia pokročilého, je klíčové pro volbu správné léčby nejen oběti, ale i celé skupiny, ve které k šikanování dochází a v níž se bez vhodného zásahu šikana rozvíjí obdobně jako nemoc v neléčeném organismu (Kolář, 2011). Jak dovysvětluje Kolář (2011), částečně odlišný je rozvoj šikany psychické, leč mechanismus je tentýž, i zde násilí graduje. Podle jeho mínění také neexistuje skupina vlastníci záruku, že právě v ní k šikaně nikdy dojít nemůže. Tvrdí, že k šikaně může dojít i ve skupině, u které nejsou pozorovány větší kázeňské ani jiné problémy, stejně tak jako ve skupině, u které se to dá předpokládat, například kvůli kázeňským problémům. Stupně šikany popsal jako první Kolář, s odkazem na něj o nich píše celá řada odborníků.

První stupeň (zrod ostrakismu)

Začínají být ostrakizováni outsideři skupiny (tzv. omegy), tj. jedinci, kteří se netěší takové pozornosti, oblibě a moci jako ostatní (Kolář, 2000). Pod pojmem *ostrakismus* se rozumí: *„mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře - je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky.“* Kolář (2000, s. 32) K této problematice Vašutová (2008) dodává, že si agresori vybírají oběti také na základě jejich vzhledu nebo dovedností, kterými se vymykají. Matthews a Matthwes (2015) však dokazují, že určité riziko stát se obětí šikany náleží každému. Jak píše Vašutová (2008), případnou obranu oběti, v této fázi jí ještě bývá oběť schopna, si ostatní bohužel často vykládají jako kažení zábavy.

Druhý stupeň (fyzická agrese a přitvrzování manipulace)

Na řadu přichází též šikana fyzická. Agresori stupňují manipulaci, útoky si buď vybíjí stres z různých školních situací, nebo přímo z utužování vztahů ve skupině, ke kterému dochází v důsledku navyšujícího se společně tráveného času. Může za nimi stát také vícero jedinců se silnými sklony k agresi a asociálnímu chování, které se nyní derou na povrch. Zde je třeba varovat před nebezpečím opakované agrese, jestliže si agresor při šikanování utvrzuje své pocity nadřazenosti. Jakým směrem se bude situace dále vyvíjet závisí také na tom, jak se k šikanování staví ostatní členové skupiny. Kolář (2000)

Třetí stupeň (klíčový moment – vytvoření jádra)

Dochází ke spolčení několika agresorů, toto jádro poté dává šikanování určitý řád. Za cíle svých útoků si vybírá jedince, jejichž šikanování se osvědčilo v první fázi (Bendl, 2003). K jádru se jedinci nepřidávají jen pro potěšení ze šikanování, ale rovněž se tím mohou chtít uchránit před případnou šikanou jich samotných (Vašutová, 2008). Dle Vágnerové a kol. (2009) se v této fázi formuje tzv. pyramida šikanování. Na jejím vrcholu se nachází agresori s absolutní mocí, nižší příčku zaujímají jejich pomocníci, ještě méně vlivná je mlčící, přihlížející většina a na spodu této pyramidy se nachází oběť. Pokud nedojde například k vytvoření silné opoziční skupiny vůči upevňujícímu se jádru agresorů, agresorům nic nebrání v dalších útocích a **počáteční stádium** šikany (1. a 2. stupeň) střídá podle Bendla za těchto podmínek (2003) **stádium pokročilé** (3. a 4. stupeň).

Čtvrtý stupeň (většina přijímá normy agresorů)

Většina jedinců se dle Machové (2009) přizpůsobí normám šikanujícího jádra, a to už jen, jak doplňuje Vašutová (2008), kvůli obavě z jinak možného trestu. Normám se tyto jedinci přizpůsobí dokonce natolik, že se i oni začnou na šikanování aktivně podílet (Machová 2009), přičemž jim jejich agrese přináší uspokojující pocity (Kolář, 2000). Situace může dojít až do bodu, kdy se oběť smíří se svým údělem, nesnaží se před útoky uniknout, dokonce se na nich může stát závislou a bez bližší znalosti situace se jen obtížně pozná, že mezi obětí a agresorem nepanují přátelské vztahy (Vágnerová a kol., 2009).

Pátý stupeň (totalita neboli dokonalá šikana)

Loajalita k normám agresorů je téměř stoprocentní. Šikanování lze přirovnat k totalitní ideologii. Agresori se identifikují s rolí pána, nebojí se všemožnými způsoby využívat své oběti v pozici sloužících otroků, cítí se oprávněni nakládat zcela libovolně i s jejich majetkem. Veškerá lidskost jde stranou, i ti nejzarytější odpůrci šikanování se na něm začínají podílet, nebo se alespoň rádi dívají, jak je oběť šikanována (Kolář, 2000). Sama oběť si dle Vágnerové a kol. (2009) nepřipouští, že je něco v nepořádku. Hovoří také o případech, kdy se začne agresor oběti nečekaně zastávat.

2 AKTÉŘI ŠIKANY

2.1 Agresor (útočník, trýznitel, šikanující)

Agresor je podle Říčana a Janošové (2010) aktivní účastník šikany. Pozorovat u něj (především pak u strůjce a „velitele“ šikany) lze jisté charakteristiky: tělesnou zdatnost, sílu, hrubý výraz, impulzivitu a s tím spojenou častou účast v konfliktech, neslušné chování, špatné výsledky ve škole, absenci nebo nízkou míru svědomí, viny i empatie, malou oblibu, vyplývající ze strachu, který u ostatních vzbuzuje, ale také veliký vliv a moc nad druhými, krutost a zlomyslné chování. Jak sami autoři dodávají, uvedené charakteristiky však nemusí platit pro každého agresora a mohou se objevit i u jiných jedinců než agresorů. Častý je dále vyšší věk agresora oproti útočníkovi, agresory mohou být prý také jedinci sociálně narušení (Bendl, 2003). Fieldová (2009) jako varovné signály možných agresorových útoků uvádí podezřelé nabytí peněz nebo věcí nebo například časté vyhýbavé odpovědi i co se týče otázek na trávení volného času.

Typologie agresorů

Dan Olweus, zakladatel výzkumu šikany, rozlišuje dva základní typy agresorů:

- *agresori, kteří byli někdy šikanováni* – málo kamarádů, nevzbuzují příliš obdiv,
- *„oblíbení“ tyrani* – většina tyranů, značný vliv a moc ve skupině, druzí je popisují jako silné, krásné, vlivné, avšak není výjimkou, že jsou vnímáni jako jedinci arogantní a namyšlení. (Matthews a Matthews, 2015)

Olweus oběma těmto skupinám připisuje společnou charakteristiku – **absenci soucitu s obětí**, kterou lze vysvětlit tím, že zatímco první skupina agresorů má za sebou příliš bolestivou zkušenost na to, aby byli vnímaví k pocitům ostatních, oblíbení tyrani se ještě nikdy nedostali do konfrontace s bolestí natolik, aby si uvědomili její následky (Matthews, 2015). Kolář (2011) dokonce hovoří o celkově **nedostatečné duchovní a mravní zralosti** všech agresorů.

Kolář (2011, s. 141) rozlišuje tři typy agresorů s ohledem na charakteristiku jich samotných, na používanou vnější formu šikanování a časté specifikum rodinné výchovy:

„Drsník“

- hrubý, primitivní, impulzivní, kázeňské problémy – narušený vztah k autoritě,
- šikanuje masivně, tvrdě, nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, šikanou zastrašuje druhé,
- agrese a brutality rodičů (jako by agresori násilí vraceli nebo napodobovali).

„Slušník“

- velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu,
- násilí je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků,
- důsledný a náročný přístup rodičů, někdy až vojenského drilu bez lásky.

„Srandista“

- optimistický, dobrodružný, značná sebedůvěra, výmluvný, často oblíbený, vlivný,
- šikanuje pro pobavení sebe i ostatních; důraz na „humorné“ a „zábavné“ stránky,
- ne značnější zvláštnosti výchovy, ale postrádá duchovní a mravní hodnoty.

Martínek (2015) toto dělení rozšiřuje o čtvrtý typ agresora:

Agresor spouštějící ekonomickou šikanu

- citová zakrnělost rodina, prvořadé je uspokojování materiálních potřeb až do takové míry, kdy si děti věci přestanou věci vážit. Obdobně přistupují k vztahům.

Motivy agresora

Krutost a touha po moci jsou dva hlavní motivy agresorova chování. Mezi další motivy vedoucí k šikanujícímu jednání patří snaha získat si tímto chováním **pozornost** a obdiv, potřeba vypořádat se s **nudou**, s **žárlivostí** na oblíbenější jedince nebo **osamocněním**. K šikanování může agresora popohánět mimo jiné **obava**, aby se nestal jejím terčem on sám, touha cítit se alespoň v něčem **úspěšný** či zjistit, co všechno oběť dokáže snést (tzv. „Mengeleho motiv“). (Kolář, 2011)

Veškeré agresorovo násilí je v každém případě zapotřebí co nejdříve zastavit, jinak může docházet k jeho nárůstu. Herzog (2009, s. 32) s odvoláním na mnohé odborníky navíc varuje: „(...) *pokud agrese jednou vznikla a upevnila se, je vedle inteligence vůbec nejstabilnější povahovou vlastností, kterou lze velice těžko ovlivnit.*“

Pomocník agresora

Aktivně se podílí na šikanování oběti (Uholyeva, 2012). Jak je uvedeno již u fází šikany, k údernému jádru agresorů se mohou přidávat další útočníci.

Podporovatel agresora

Svým souhlasným postojem k šikanování podporuje agresora v útocích (tamtéž).

2.2 Oběť (šikanovaný)

Matthews a Matthews (2015) vyvrací domněnku mnoha lidí, že se agresori omezují pouze na osamělé, trápící se jedince, oběti šikanování se totiž může stát kdokoli. Přesto lze uvést několik poznatků o tom, u kterých jedinců jsou předpoklady stát se obětí šikany přeci jen větší. Machová (2009) shledává úkol podat charakteristiky typických obětí za mnohem těžší než v případě agresorů. Ačkoliv si podle autorky agresori volí za cíl svých útoků oběti podle různorodých měřítek (někdy dokonce zcela **nahodile** – Kolář 2011), přesto lze prý podle ní vypožorovat, že nejčastější volba padne na jedince **bojácné**, vystrašené, mající sklony k výčitkám svědomí, kteří jsou vůči sobě kritičtí, kteří jsou často celkově vnímáni jako slabší jedinci.

Více ohrožen je též jedinec s **fyzickým či psychickým handicapem**. Jako příklady fyzických handicapů, kvůli kterým se může jedinec stát snáze obětí, uvádí Kolář (2011) menší fyzickou zdatnost, obratnost nebo obezitu. V případě handicapů psychických mluví o specifických poruchách učení, žácích s ADHD (poruchou pozornosti s hyperaktivitou či mentálním postižením. Stejně tak se často oběti dle autora stává ten, kdo **neodpovídá normám** dané skupiny, ať už jde o otázku rasy, nadprůměrného studijního prospěchu, či, jak uvádí Martínek (2015), o otázku vzhledu. Podle Martínka (2015) se agresori dále často soustředí rovněž na oběti málo obklopené kamarády, nezvládající ani žertovné konflikty. Matthews a Matthews (2015) však nabádají k uvědomění si, že kámen úrazu je vždy na straně agresora a vina nikdy není na straně oběti.

Zbystřit máme zejména ve chvíli, kdy zpozorujeme u potenciální oběti tyto varovné signály: shrbený postoj, roztěkané pohyby, bledý výraz ve tváři, uhýbání očima, mumlání, slzavé oči, podrážděnost, rozzlobenost, ztráta kamarádů, pocity zbytečnosti, zhoršení školních výsledků, zničené věci, nezvyklé prosby o peníze (Fieldová, 2009).

Typologie obětí

Následující typologii obětí, která umožňuje větší vhled do problematiky volby oběti agresorem, sestavila Valerie Besagová (1989). Její typologii používají a popisují následujícím způsobem Perry a Carrington (1997), Vašutová (2008) nebo Bendl (2003).

Pasivní oběť

- bojácnost, opatrnost, uzavřenost, malá fyzická zdatnost i sebedůvěra, málo přátel.

Provokující oběť

- malé množství obětí, provokují například posměškem, odplatu rychle žalují.

Účelová oběť

- vystavuje se šikanování, aby zapadla do skupiny nebo v ní dokonce vynikla.

Falešná oběť

- zveličuje chování druhých, podobné škádlení, čímž chce pouze získat pozornost (ve skutečnosti se jako oběť necítí – vždy potřeba důkladně posoudit).

Vliv rodinné výchovy je patrný nejen u agresorů, ale i u obětí. Ty nejčastěji pochází z rodin, v kterých nad nimi rodiče drží příliš ochrannou ruku a neumožní jim střet s realitou na vlastní kůži. Odolávat případným útokům agresora neumí oběti ctící zásadu svých rodičů – nikdy se neprat. Problematické v tomto ohledu bývají také rodiny, separující se od ostatních (například členové sekty) a rodiny velmi zásadové v oblasti sexuality. Oběťmi bývají též jedináčci bez možnosti naučit se vycházet se svými vrstevníky (Říčan a Janošová, 2010). Tato problematika bude zevrubněji rozvedena v kapitole Příčiny šikany, přesto nelze opomenout menší zmínku o tomto vlivu rodinné výchovy ani zde.

Obránce (zastánce)

Obránci aktivně brání oběť ve většině případů tvoří minoritní část skupiny, častěji se mezi ně řadí dívky. Kromě potřeby pomáhat a nést zodpovědnost disponují obránci jistým vlivem na skupinu (Říčan a Janošová, 2010). Tito ve skupině oblíbení jedinci mohou hrát zásadní roli v zamezení šikany. Pomoci se oběti snaží například slovní či fyzickou konfrontací s agresorem, jindy zkouší vyjednat smír či případně vyhledat pomoc někoho dalšího (Kressa, 2016).

2.3 Agresor – oběť (v jedné osobě)

Jeden a tentýž jedinec může někdy zaujímat pozici oběti a jindy agresora – zejména tehdy, pokud se přidá k jiným agresorům. Případně někdy může vyvstat v pozici iniciátora šikany, čímž se snaží v šikanou zasažené skupině zlepšit svoje postavení. Jedná se o velmi nepopulární členy skupiny (Říčan a Janošová, 2010).

2.4 Přihlízející (pozorovatel, svědek)

Přihlízející tvoří nejpočetnější část skupiny (Vágnerová a kol., 2009). Jedná se o každého, kdo trýznění spatří. Mnoho těchto svědků pasivní účast u šikanování vnímá negativně a cítí k šikaně odpor. Zejména kvůli strachu z agresora se jí však nestaví do cesty (Dubin, 2009). Jak je navíc objasněno u stupňů šikany, postupně více a více jedinců přijímá skupinové normy, a dokonce se na šikanování aktivně podílí. Matthews a Matthews (2015) dále upozorňují, že zraky přihlízejících utvrzují oběť v tom, že si takové zacházení zaslouží.

2.5 Další aktéři

Pedagog

Kromě toho, že pedagog bývá tím, kdo šikanu ve skupině řeší, zároveň se i on může stát obětí svých žáků nebo je naopak šikanovat (Martínek, 2015). Někdy zase správně nepozná, že už by měl zasáhnout a tím nese svůj podíl na pokračování a rozvoji šikany (Říčan a Janošová, 2010). Obdobně je možné hovořit o skautských vedoucích.

Rodiče zúčastněných dětí

Rodičů se šikana ve skupině, do které patří jejich děti, také velmi dotýká, což vede často ze strany rodičů agresorů k jejímu bagatelizování, u rodičů obětí zase není nezvyklý odpor k řešení celé záležitosti (Říčan a Janošová, 2010). Výše bylo také poukázáno na souvislost mezi rodinnou výchovou a potenciálními oběťmi a agresory.

Místní komunita, celá společnost

Na výskytu a potírání šikany mají svůj podíl též například hodnoty a postoje k násilí těchto dvou aktérů. (Říčan a Janošová, 2010)

3 PŘÍČINY ŠIKANOVÁNÍ, MÍSTA VÝSKYTU

Tato kapitola propojuje dvě témata, tvořící její podkapitoly. První z nich, zabývající se příčinami šikanování, ukazuje, jak může souviset výskyt šikany s charakteristikou jedinců ve skupině, v které k jejímu výskytu došlo a jaký vliv může mít výchovné (rodinné nebo školní) prostředí na to, že se někdo z dětí stane obětí nebo například agresorem šikany. Zároveň se zabývá vlivem osobnostních charakteristik jedinců na to, zda se z nich stanou aktéři šikany. Výskytem šikany v kontextu různých prostředí se zabývá i druhá část této kapitoly. Ta však vnáší do problematiky spojitosti výskytu šikany s určitým prostředím poněkud jiný úhel pohledu. Soustředí se na různá riziková prostředí a konkrétní riziková místa, díky čemuž se tyto dvě podkapitoly nejen prolínají, ale především vzájemně doplňují.

3.1 Příčiny šikanování

Nalézt východisko z agresivního chování, aniž bychom porozuměli příčinám a důvodům tohoto chování, je prakticky nemožné (Bourcet a Gravillonová, 2006). To samé platí i o šikaně, zvláštní formě agresivního chování. Příčiny, které mohou vést agresora k jeho šikanujícímu chování, Adamík Šimegová a Szeliga (2012) dělí do pěti zde uvedených skupin. Autoři ovšem zároveň tvrdí, že nikdy nelze konkrétní výskyt šikany připsat na vrub jediné příčině, což vhodně doplňují Kolářova slova (2005, s. 78): *„Samozřejmě, že samotná porucha duševního a morálního vývoje nevede hned k týrání druhých. Aby se šikanování jako konkrétní forma antisociálního chování skutečně projevilo, je zapotřebí „souhry“ řady příčin a podmínek v oblasti dědičnosti, mozku a výchovného prostředí.“*

Příčiny související s osobností aktérů šikanování

Výskyt šikany závisí podle Říčana a Janošové (2010) v první řadě na osobnostních charakteristikách všech členů skupiny, což vyplývá i z popisu potenciálních obětí, jejich obránců či agresorů, tvořící součást předchozí kapitoly. Podle Čedíka se k šikaně uchylují žáci, kteří si chtějí ve třídě získat své místo, ale neumí k tomu použít oprávněné prostředky (Neurazitelný.cz, 2020). Ke vzniku šikany může dojít rovněž pod vlivem doposud nezmíněných individuálních faktorů, jež uvádí Herzog (2009), jako je věk, působení hormonů či zkušenosti s násilím. Určité riziko podle tohoto autora představuje období **puberty**, kdy jedinec prochází zásadními změnami, hledá svoji identitu,

vše hlouběji prožívá a prochází celou řadou změn, čímž jde osvětlit růst výskytu násilí právě v tomto období. Nejčastěji se pak násilí dopouštějí jedinci ve věkovém rozmezí 13 až 15 let.

Příčiny pocházející z výchovného (původního) prostředí

O problematice výchovy potenciálních aktérů šikany je zmínka již v předchozí kapitole. Zde bude toto téma rozšířeno o několik dalších poznatků, zejména proto, jak uvádí Martínek že ve výchově rodičů obětí i agresorů lze obvykle najít určitá, ač mnohdy neúmyslná, pochybení, která mají být v rámci úspěšné léčby šikany také vyřešena (Šance dětem, 2012).

Otázkou, jakou roli hrají konkrétní **výchovné styly** při výchově potenciálních aktérů šikany, se zabývá Vágnerová a kol. (2009). Vysvětluje, že v případě uplatnění příliš **autoritářského** výchovného stylu, vyznačujícího se především častými zákazy, ale i příkazy, mohou rodiče přispět k tomu, že se jejich potomek, vychovávaný tímto stylem výchovy, stane obětí šikany, neboť se neumí postavit silnějšímu jedinci na odpor. Zároveň takto může být vychován agresor, který si šikanováním kompenzuje napětí, které v něm tato výchova vyvolala, nebo přihlížející, který není ochoten oběti pomoci, protože je veden k tomu, že problémy druhých se ho netýkají. Martínek říká, že za výchovou až vojenského rázu může být skryta potřeba rodičů vypořádat se s nesplněním jejich vlastních cílů, kterých chtějí dosáhnout alespoň u svých dětí (Šance dětem, 2012).

Pokud dětem nejsou dostatečně nastavovány hranice, což je typické pro **liberální** styl výchovy, může se dítě stát agresorem, neboť má pocit, že mu je vše dovoleno, ale také obětí, neboť nemusí umět poznat, že agresor překračuje meze přípustného chování (Vágnerová a kol., 2009). Martínek varuje před výchovou, při které nejsou regulovány touhy dětí. Rodiče jim například kupují bez váhání vše, o čem se děti jen slůvkem zmíní, třeba i proto, že si to sami nemohli nikdy dopřát, a proto to chtějí dopřát alespoň vlastním dětem. Z takových dětí, které neví, jaké to je po něčem toužit a neumí si věci náležitě vážít, se mohou poměrně snadno stát agresori (ekonomické) šikany (Šance dětem, 2012).

Nejmenší pravděpodobnost, že se stanou obětí či agresorem šikany mají podle Martínka děti vychovávané **demokratickým** stylem, který nepotlačuje potřeby dítěte, jež jsou vzhledem k jeho věku akceptovatelné. Děti se při této výchově stávají zodpovědnými a přiměřeně svobodnými. (Šance dětem, 2012)

Faktorů, ovlivňujících to, zda se dítě stane účastníkem šikany, existuje však celá řada (Šance dětem, 2012), a to i v kontextu výchovy. Do ní vstupují například takové faktory, zda se dítěti dostává potřebné podpory, bezpečného místa atd. (Vágnerová a kol. 2009).

V potaz je třeba brát nejen samotný způsob výchovy, ale i **vztahy mezi členy rodiny či její strukturu** (Adamík Šimegová a Szeliga, 2012).

Příčiny související s třídou jako systémem

Do této kategorie spadají příčiny spočívající ve vztahové rovině mezi žáky apod. (Adamík Šimegová a Szeliga, 2012). Na souvislost mezi **klimatem skupiny** a výskytem šikany ukazuje Janošová (2016, s. 306): „*Pozitivně hodnocené školní klima souvisí s odmítáním šikany a s jejím nízkým výskytem.*“, přičemž se sociální klima podle ní odvíjí například od hodnot, uznávaných skupinou, postojů skupiny k násilí a osobností učitele. Autorčiny poznatky lze obohatit připomínkou výchovných stylů a jejich vlivem na výchovu potenciálních aktérů šikany, nejen každý rodič, ale i každý učitel uplatňuje jistý styl výchovy, čímž v žácích buduje a upevňuje určité hodnoty, postoje a názory.

Příčiny související se školou jako systémem

Svůj podíl na výskytu šikany může mít z tohoto hlediska nepříznivé celkové **klima školy**, její nezaujetí jednoznačně odmítavého postoje k násilí, nelpění na zásadách správného chování, zanedbaná komunikace vůči žákům i jejich rodičům, nebo například malá orientace v možnostech řešení šikanování (Adamík Šimegová a Szeliga, 2012). Ze stejného úhlu pohledu může být zkoumána také organizace Junák - český skaut, z. s.

Neidentifikovatelné příčiny vedoucí k šikanujícímu chování žáků

Poslední kategorii příčin šikanování tvoří příčiny **skryté**. Tyto příčiny jsou velmi těžce rozpoznatelné i proto, že šikanující chování vzniká v důsledku kombinace různých příčin, které nelze jednoznačně identifikovat (Adamík Šimegová a Szeliga, 2012).

3.2 Místa výskytu šikany

Nejčastěji se šikana vyskytuje ve **školním prostředí**, a to konkrétně mezi žáky jedné třídy (Říčan a Janošová, 2010). Martínek předkládá výsledky výzkumů, podle kterých se obětí šikany stává 30 % žáků základních a středních škol. Zároveň říká, že se s výskytem jisté formy šikany potýká každá škola, a že se s tímto jevem začínají potýkat už i školy mateřské (Šance dětem, 2012).

Co se týče šikany ve školních, potažmo dětských kolektivech, útoky v nich probíhají podle Kollerové (2016) zpravidla **mimo dohled dospělých**, kteří o výskytu šikany často nemají sebemenší ponětí, zatímco před ostatními členy skupiny (spolužáky) útoky nebývají zatajovány, naopak jsou při nich často přítomni. Proto také k šikaně často dochází o přestávkách nebo například na cestě ze školy. Za místa riziková z pohledu možného výskytu spatřují Kelnarová a Matějčková (2010) například třídy, v kterých panuje až podezřelý klid, společné prostory jako toalety, šatny, v kterých má agresor poměrně snadnou příležitost mimo jiné zničit či odcizit věci, patřící oběti, dále také jídelny, v kterých se nabízí agresorovi kupříkladu příležitost naplivat oběti na jídlo, nebo například pokoje, v kterých jsou ubytováni studenti při školním pobytu. Zde podle autorky k šikaně nejčastěji dochází v nočních hodinách. K šikaně ve školním prostředí dochází dále podle Říčana a Janošové (2010) také tam, kde děti společně tráví delší čas (jako příklad lze uvést „přespávání“ na školním výletu). Podobným situacím jsou vystavováni i členové Junáka, z čehož lze vyvodit, že se i oni mohou stát obětí šikany například cestou na schůzku nebo na víkendové výpravě.

S tím souvisí i Hájkův a kol. (2008) poznatek, že vyjma školního prostředí dochází často k šikaně právě na **táborech**. Právě na nich často skautská celoroční činnost vrcholí, proto je zapotřebí mít toto na paměti. Dále Hájek a kol. (2008) píše o výskytu šikany i **v oddílech**, na zájmových kroužcích apod., v kterých ovšem k šikanování nedochází tak často, jako je tomu právě ve školním prostředí i proto, že se jedná o dočasné formální skupiny, což se ovšem o skautských oddílech tak jednoduše říct nedá, neboť jeho členové chodí společně do jednoho oddílu i řadu let, tráví spolu schůzky, výpravy, tábory a mnohdy i svůj další volný čas, který není koordinován ze strany vedoucích oddílů. Mezi jejich členy navíc často vznikají velmi pevné vazby a blízký citový vztah, který může setrvat i na celý život.

Za připomenutí stojí také to, že šikana není pouze záležitostí dětských kolektivů. S šikanováním se mohou potýkat skupiny s různým věkovým vymezením. K výskytu šikany může dojít i v **rodině, dětských domovech, sportovních klubech, vězení nebo například na pracovišti**, přičemž má šikana v každém ze zmíněných prostředí poněkud odlišný charakter. (Bendl, 2003)

Z výše uvedeného vyplývá, že výskyt šikany nelze vyloučit ani ve skautských oddílech, potažmo výchovné organizaci Junák - český skaut, z. s. jako takové. Ačkoliv bude skautskému programu věnována samostatná kapitola, je na místě už zde představit, že tato organizace svým svěřencům nabízí mimo jiné právě zmiňované tábory a další akce, kde svěřenci tráví delší čas společně a vedoucí nad nimi nemají permanentní dohled.

4 NÁSLEDKY ŠIKANY

Ačkoliv se jedná o téma velice obsáhlé, tato kapitola si klade za cíl vyzdvihnout alespoň klíčové poznatky o tom, jaké následky může mít šikana na všechny její aktéry. Bolestivé je pochopitelně už samotné šikanování, některé následky z něj pramenící se objeví ihned, jiné s jistým časovým odstupem (Fieldová, 2009). Přestože zkušenost s šikanou většinou zanechává největší škody na oběti, jisté následky má výskyt šikany na všechny členy skupiny, v které k jejímu výskytu došlo (Kolář, 2011), ale i potažmo na celou společnost a lidství jako takové (Herzog, 2009). Jak tvrdí Kolář (2011), potíž je také v tom, že újmy, které šikana způsobuje, bývají často kvůli zamlčování šikany skryté. Napáchané škody však mohou mít fatální následky (Kolář, 2011).

V úvodu této kapitoly je žádoucí ještě doplnit, že následky šikany na jednotlivých aktérech se mohou lišit taktéž u obdobných případů. Odvíjet se mohou například od psychického stavu a charakteristik daného aktéra šikany (Bourcet a Gravillonová, 2006). Zejména u dětských aktérů šikany velice záleží na tom, nakolik si už osvojily morální zásady, nakolik jsou rozvinuty jejich kognitivní dovednosti, do jaké míry jsou schopné celé záležitosti s šikanou porozumět, zda mají kontrolu nad svými emocemi i chováním a jak zranitelní celkově tito jedinci jsou. Kromě zkušenosti s šikanou jako takovou je schopnost aktéra šikany vypořádat se s ní závislá také na zkušenosti s tím, jak se zachovali při výskytu šikany jeho rodiče, učitelé nebo spolužáci. Míra újmy se dále může odvíjet od počtu agresorů, obětí a celkové závažnosti šikany (Janošová, 2016).

4.1 Následky u oběti

Mezi následky, které se na šikanovaného dostaví bezprostředně po začátku útoku, se řadí například změna výrazu, řeči těla, hlasu, známky strachu a **bezmoci**. Následovat mohou **fyzické** následky jako modřiny, bolesti hlavy či břicha, nechutenství, kvůli stresovým hormonům může jedinec často marodit (Fieldová, 2009). Oběti podle Čedíka mohou postupně ztrácet chuť do života, nic je netěší, pociťují velikou **nespravedlnost**, neboť agresori v jejich očích disponují nadlidskou silou, proti které je takřka nemožné bojovat (Neurazitelný.cz, 2020).

Zejména vyšší stádia šikany se podle Martínka pojí nejen s nechutí oběti chodit do školy, ale rovněž přímo se **záškoláctvím**, ke kterému se v zoufalství oběť uchýlí. Tento jev považuje autor za velmi problematický, neboť při vyšetřování záškoláctví nemusí být

odhalen jeho pravý důvod, tj. potřeba útěku před agresorem, jelikož se oběť často z nejrůznějších důvodů bojí říct, co bylo skutečným důvodem jejího záškoláctví a raději se smíří například s tím, že jí bude za záškoláctví snížena známka z chování (Šance dětem, 2012). Co už autor nezmiňuje, ale o čem není pochyb, a co je potřeba si v souvislosti s následky šikany na oběť uvědomit, je skutečnost, že nerozpoznání záškoláctví jakožto varovného signálu šikany a odsouzení tohoto činu bez pochopení souvislostí, má na oběti mnohé neblahé účinky. Nejenže šikanování může pokračovat dál, ale oběť musí nést následky potrestání za záškoláctví, může okusit zlobu rodičů a ani samotná snížená známka z chování není pro dítě dobrou vizitkou, například pokud se hlásí na střední školu apod.

Po **intelektuální** stránce dochází u obětí šikany k problémům se soustředěním, motivací, vyjadřováním myšlenek, poruchy jsou zaznamenány ve sféře **sociální**, jedinec se potýká s osamocněním, má problémy se sociálními dovednostmi, poznamenáno je typicky sebevědomí, které souvisí také s tendencí hledat chybu v sobě samotném, narušen bývá celkový **psychický** stav, oběť pociťuje zoufalství, zlobu, neklid, potýká se se smutkem až depresemi atd. Psychické problémy mohou mít dlouhodobé trvání, u oběti může propuknout sociální fobie nebo **posttraumatická stresová porucha**. (Fieldová, 2009)

O posttraumatické stresové poruše Martínek (2015, s. 149) píše: „*Tato porucha představuje závažný následek těžkého traumatu, který vede k pocitům hrůzy, strachu o život a pocitu bezmoci (což bývá u obětí šikanujícího chování velice časté). Oběť znovuprožívá traumatické události, kdy jí bylo ubližováno, tyto události se objevují ve vzpomínkách a snech (často se objevuje pavor nocturnus, provázený výkřiky, zvýšenou potivostí apod.). Časté jsou flashbacky, kdy se vracejí obrazy, zvuky, chutě nebo jiné dojmy, které jsou spojeny s okamžikem ubližování a bezmoci. U adolescentů můžeme pozorovat znovuprožívání traumatu v chování (...), v němž je v nějaké podobě opakována traumatická situace, např. adolescent začne vyhledávat nebezpečí. Pro znovuprožívání traumatu mají důležitou úlohu podněty, které trauma připomínají, např. křik, zbraň, ale i další okolnosti traumat, jako doba, počasí, přírodní úkazy.*“ Pro děti a mladistvé je navíc typický sklon věřit vlastní vině, své jinakosti a bezvýchodnosti ze situace, úlevu jim může přinášet poškozování sebe sama, někdy mohou mít nutkání se útočníkovi pomstít (může být realizováno), jindy se s ním můžou identifikovat. Tato porucha vyžaduje podle Martíňka (2015) dlouhodobou pomoc terapeuta.

Psychické i fyzické utrpení, kterým si oběť prochází, tedy může mít dlouhodobé trvání, podlomeno je zdraví jedince, zkušenost s šikanou může ovlivnit celý jeho další život, dochází bohužel i k situacím, ohrožujícím jeho život (Machová, 2009). Kromě života ohrožujících útoků se stává i to, že si oběť **sáhne na život** (Matthews a Matthews, 2015).

Jako příklad vlivu zkušenosti s šikanou na další život lze uvést problémy ve **vztazích** nebo **zaměstnání**, a pokud se bývalá oběť stane opětovnou obětí, prožívá tentokrát ještě zdaleka silnější bezmoc (Fieldová, 2009). Bendl (2003) navíc varuje, že se u dětských obětí v budoucnu pravděpodobněji objeví násilné sklony a porušování etických norem. V nich se může podle Martínka zrcadlit touha po pomstě. Zkušenost se šikanou může na oběti obdobně zanechat zcela opačné následky (Šance dětem, 2012). Oběti si podle Martínka mohou z této negativní zkušenosti zachovat pocity méněcennosti a pocity, že jsou pouhými loutkami, s kterými může být libovolně nakládáno. Jaké dopady takovéto myšlenkové pochody mají a že se díky nim může bývalá oběť stát opětovně obětí šikany, je zřejmé (Šance dětem, 2012).

Následky u rodičů obětí

Šikana se různou měrou dotýká i rodičů obětí. Ti si mohou útok na své dítě vysvětlovat jako útok také proti nim samotným, někteří rodiče zase připisují vinu sami sobě a jejich výchově, jiní celou záležitost bagatelizují, popírají, případně cítí touhu po pomstě, či jsou natolik zděšeni, že nechtějí dítě nikam pustit samotné, někdy se u nich mohou též vyskytnout až posttraumatické symptomy. (Bourcet a Gravillonová, 2006)

4.2 Následky u agresora

Za klíčový důsledek šikany na agresora považuje Kolář (2011) další degradaci jeho už tak nižší duchovní a mravní úrovně (viz charakteristika agresora), a pokud nedojde k zastavení jeho chování, agresor si osvojí zcela antisociální chování a zvyšuje se i pravděpodobnost, že se bude dopouštět trestné činnosti. Jsou tím také naplňovány předpoklady k domácímu násilí nebo například šikany na pracovišti. U agresorů se mohou, jak píše Fieldová (2009), objevit také problémy s dosahováním dobrých studijních výsledků, se zdravím, psychickou vyrovnaností i navazováním a udržováním vztahů apod.

4.3 Následky u ostatních aktérů šikany

Různé následky může mít šikana kromě oběti a agresora také na nejpočetnější část skupiny, v které k šikanování došlo, tj. na **přihlížející**. Ti si zejména z nezjištěné šikany odnášejí přesvědčení, že společnost neposkytuje ochranu před násilím (Machová, 2009). Zkušenost s šikanou u nich může vyvolat také zděšení nebo například pocity viny (Fieldová, 2009). Ostatně jaké následky má šikana na všechny členy skupiny, bylo popsáno již u stupňů šikany. Dotýkat se může různým dílem také **rodičů** všech účastníků šikany. Vyvedení z rovnováhy a pocity viny mohou obdobným způsobem pociťovat **učitelé**, kteří mají s aktéry šikany co dočinění (Fieldová, 2009).

Těžkou zkouškou prochází **skupina**, v které se šikana vyskytla, jako celek, další výchovné i vzdělávací působení na tuto skupinu se stává mnohem náročnější (Machová, 2009). Kromě toho lze připomenout vliv dalšího možného agresorova chování na **společnost** jako takovou, zejména co se týče jeho dopouštění se trestných činů. Zajímavé poznání přináší výzkum Světové zdravotnické organizace z roku 2002, podle kterého lze vyzorovat jistý vliv rodičů agresorů a obětí na to, že jednou jejich děti budou zastávat tutéž roli (Vašutová, 2008).

Na závěr této poměrně pesimistické kapitoly je dobré si uvědomit dvě věci, týkající se dvou klíčových aktérů šikany. Ačkoliv je zde další život oběti i po ukončení útoků vyličen jako velmi varující, její prognóza je dokonce příznivější než v případě agresorů. V budoucnosti si totiž mohou sami vybrat takové prostředí, v kterém se budou cítit rovnocenně a příjemně (Řičan a Janošová, 2010). A za druhé i agresor má šanci na spořádaný život, neboť, jak píše například Matthews a Matthews (2015, s. 105): *„Pokud se jde šikaně naučit, můžeme se jí odučit.“*

5 ŘEŠENÍ ŠIKANY

5.1 Základní předpoklady pro volbu účinné léčby

Pro správný postup řešení (léčby) šikany klade Kolář (2011) tři základní předpoklady:

Komplexní chápání šikany jako:

- *nemocného chování* – agresor porušuje pravidla chování, páchá trestné činy atd.,
- *závislosti* – možný vznik závislosti oběti na agresorovi a naopak,
- *poruchy vztahů ve skupině* – šikana narušuje vztahy celé skupiny.

Odlišování základních a neobvyklých forem šikany, vyžadujících odlišnou léčbu.

Porozumění tzv. zakrývajícimu a protiúdravnému systému, připravenost na to, že:

1. Oběť nesdělí vše podstatné (nechce žalovat, bojí se agresora apod.).
2. Agresoři lžou, ohání se falešnými svědky, vyhrožují oběti za vyzrazení pravdy.
3. Ostatní jedinci ze skupiny se bojí promluvit, nechtějí žalovat.
4. Rodiče agresora neumí přiznat vinu svého potomka, proto vše bagatelizují.
5. Rodiče oběti mohou z obavy o zhoršení celé situace chtít zamezit vyšetřování.
6. Vyšetřování maří učitel, například pokud nevěří, že šikanuje jeho oblíbený žák.

5.2 Diagnostika šikany

Diagnostiku je třeba provést při vzniku **podezření** na šikanu například u rodiče potenciální oběti (Čáp, 2016) nebo přímo u jeho učitele. Podezření vzbuzují varovné signály (Vašutová, 2008), popsané u oběti a agresorů v kapitole Aktéři šikany. Další důvod, žádající si prošetření, je **přistížení** agresorů při útoku (Říčan a Janošová, 2010).

Diferenciální diagnostika

Při podezření na šikanu se provádí tzv. diferenciální diagnostika, spočívající v posouzení, zda dané chování naplňuje kritéria šikany: *záměrnost, opakovanost, samoučelnost agrese, nepoměr sil* (Kolář, 2011). Jak rozpoznat šikanu bylo vysvětleno již u definice a znaků šikany. V tomto posuzování pomáhá pozorování a individuální dotazování svědků i informátorů, a to bez vědomí agresorů (Čáp, 2016).

Vnitřní diagnostika

Vede-li diferenciální diagnostika k závěru, že se s velkou pravděpodobností o šikanu jedná, přichází na řadu diagnostika vnitřní. Její podstatou je rozlišit, zda se jedná o počáteční stádium šikany, tj. 1. – 3. stupeň, nebo o stádium pokročilé, tj. 4. a 5. stupeň (Čáp, 2016). Při vyhodnocování hraje dle Vágnerové a kol. (2009) roli:

- **Celková atmosféra skupiny** – v pokročilém stádiu často všichni mlčí, případně šikanu ospravedlňují, u počátečního stádia o ní zvládne mluvit většinou i oběť.
- **Četnost a závažnost agresivního chování** – vysoká míra značí dlouhodobý problém.
- **Délka trvání agresivního chování** – u pokročilého stádia přetrvává šikana déle než přibližně tři měsíce.
- **Počet obětí a agresorů** – jejich vyšší počet indikuje vyšší stádium.

K rozpoznání stádia slouží také tabulka Orientační ukazatelé pro rozlišení počáteční a pokročilé šikany (Kolář, 2011, s. 176) v příloze A. U zjištění šikany v pokročilém stádiu doporučuje Kolář (2011) učitelům poskytnout obětem ochranu, nedělat zásadní kroky ve vyšetřování, obrátit se na odborníky. V případě počáteční šikany, mající obvyklou formu, dává šanci školským zařízením se s problémem vypořádat bez jejich pomoci podle postupu níže. Je-li šikana v počátečním stádiu a má-li formu neobvyklou, její řešení je poněkud specifické a lze jej dohledat v Kolářově knize Nová cesta k léčbě šikany (2011).

5.3 První pomoc při počáteční šikaně s obvyklou formou

Autorem jedenáctibodového postupu první pomoci při počáteční šikaně s obvyklou formou je Kolář (2011), nalézáme ho ale také v Metodickém pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016, s. 23), který pro bližší studium jednotlivých bodů doporučuje právě jeho knihu Nová cesta k léčbě šikany (2011). Postup je uveden na následující straně.

Kolář (2011, s. 180–184) doporučuje tento postup první pomoci při počáteční šikaně (s obvyklou formou):

1. Odhad **vážnosti onemocnění skupiny** – vliv šikany na skupinu jako celek odhalí rozhovor s informátorem o šikaně, obětí, případně svědky a dalšími žáky ze třídy.
2. Rozhovor s **informátory** a následně s **oběťmi**.
3. Nalezení vhodných a věrohodných svědků – nejlépe z okruhu přátel oběti (případně ti, co mají k oběti neutrální postoj), zvolit s pomocí informátorů a obětí.
4. Individuální rozhovory s jednotlivými **svědky** – bez vědomí ostatních, v případě zjištěných nepřesností opakovat, či svědky s odlišnými výpověďmi konfrontovat.
5. **Ochrana oběti** – až do vyřešení problému, zvýšit dozor, nechat oběť doma apod. Pořadí tohoto bodu lze přizpůsobit aktuálním potřebám.
6. Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovorů:
 - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory – směřování k metodě usmíření (zvážit s nimi vhodnost této metody, jen u méně závažných případů),
 - b) rozhovor s agresory – směřování k metodě vnějšího nátlaku (přísnější trest při dalších útocích, naopak mírnější trest za spolupráci).
7. Realizace vhodné metody:
 - a) **usmíření** – u méně vážných forem násilí, se souhlasem obou aktérů (náprava škody ze strany agresora, pokud je to možné, omluva oběti),
 - b) **vnější nátlak** – výchovný **pohovor s rodiči agresora** a agresorem (informování o provinění, způsobu potrestání apod.).
8. Třídní hodina:
 - a) efekt usmíření – vyhodnocení jeho dodržování apod.,
 - b) oznámení o potrestání agresorů – o trestu agresora má vědět celá třída.
9. **Rozhovor s rodiči oběti** – u počáteční, rychle řešitelné šikany, bývají rodiče oběti informováni o celé záležitosti včetně jejího řešení až v této fázi. Někdy k rozhovoru s nimi dojde už dříve, například pokud jsou sami informátory o šikaně, nebo by mohli vědět některé klíčové informace, či je s nimi potřeba koordinovat ochranu oběti.
10. Třídní schůzka – informace o výskytu a řešení šikany pro rodiče všech žáků.
11. Práce s celou třídou – prevence, budování dobrých vztahů apod.

5.4 Vyšetřování šikany

O překážkách, které mohou při vyšetřování nastat, již tato kapitola pojednává. Nyní je na místě objasnit pravidla (zmíněná u řešení šikany v počátečním stádiu s obvyklou formou), kterými se vyšetřování řídí, uvést, co má být vyšetřováním zjištěno a jak toho lze dosáhnout.

Klíčovým pravidlem každého vyšetřování je zajistit **ochranu informátorů, svědků a obětí**, tudíž mají být rozhovory s nimi utajeny agresorům, kteří by jim mohli za vyzrazení pravdy ublížit (Budinská, 2008). Pokud se navíc **agresoři** nedozví o probíhajícím vyšetřování, je jim tím **znemožněna domluva na jednotné výpovědi**. Její znemožnění má dokonce přednost před ideálním pořadím vyslyšení jednotlivých aktérů, kdy se agresoři **vyslychají jako poslední**, a tudíž nehrozí nedostatek důkazů k jejich usvědčení a zapření šikany z jejich strany. Co se ještě agresorů týče, vždy mají být **odsouzeny** jejich **činy**, nikoliv oni samotní (Říčan a Janošová, 2010). Na to je třeba myslet nejen během vyšetřování agresorů, ale při rozhovorech se všemi aktéry. Nikdy dále nesmí být dopuštěno, aby se rozhovoru účastnili současně agresoři a svědci šikany, natož agresoři a oběti (Kolář, 2011).

Za dodržování těchto pravidel se ve vyšetřovací fázi, jak píše Perry a Carrington (1997), zjišťuje:

- **kdo**: kdo je oběť, agresor, svědek,
- **co**: jak je oběti ubližováno, tzn. jaké má šikana formy a podoby,
- **kdy**: v které části dne, v kolik hodin je oběti ubližováno,
- **četnost**: jak často je oběti ubližováno,
- **kde**: kde všude k šikanování dochází,
- **proč**: příčiny a následky šikanování.

S vedením rozhovorů a zjišťováním potřebných informací mohou pomoci čtyři základní taktiky. První z nich je **zahřívací předkolo**, spočívající v nastolení potřebné atmosféry. To znamená, že oběti je nabídnuto bezpečné prostředí a vyjádřena podpora (Budinská, 2008), zaslívána jí nemá být zamlklost (Kolář, 2011), zatímco agresor má být zaskočen a zneklidněn (Budinská, 2008). Kyriacou (2005) zároveň s tím doporučuje směřovat agresory k pochopení nepřijatelnosti útoků i skrze zprostředkování pocitů oběti. Metoda **monologu** je užitečná tehdy, když žáci chtějí hovořit o šikaně vlastními slovy. V **dialogu**

vyšetřovaný odpovídá na otázky vyšetřovatele. Při dotazování agresora je na něj možné vyvinout určitý nátlak, pohrozit mu přísnějším trestem za případné další útoky, ale i nabídnout mu mírnější trest za doznání se. Otázky na agresora mají navíc podchycovat nedostatky v jeho výpovědi (Budinská, 2008). Doporučovány nejsou uzavřené otázky, jež často vedou k mylným závěrům (Kolář, 2011). Pokud stále panují nesrovnalosti, může dojít k přímé **konfrontaci** svědků či agresorů (Budinská, 2008).

Možností dosažení cíle je více. Vyvinout tlak na agresora lze mimo jiné projevem nedůvěry jeho výpovědím, které musí podrobně vysvětlovat, čímž lze snadněji odhalit případnou lež. Agresora zneklidní i pouhý pocit, že vyšetřovatel už pravdu zná. Silnou oporu ve vyšetřování poskytuje dále **neverbální komunikace**. Upřený pohled do očí agresora či například postávání nad ním může vést k jeho nejistotě a přiznání se. Vhodnou řečí těla má vyšetřovatel naopak oběti vyslovit důvěru a podporu. (Kolář, 2011)

5.5 Zásah a náprava

K zastavení šikany musí dojít bezprostředně po zjištění jejího výskytu, o což je usilováno už během vyšetřování. To ovšem samo o sobě nestačí, následovat musí další kroky, přijímané s ohledem na škody, jaké šikana napáchala (Říčan a Janošová, 2010). Uvedené způsoby zásahů a náhrad šikany lze obdobně aplikovat ve skautském prostředí.

Co se týče represivních opatření vůči **agresorům**, nabízí se jejich **přeřazení** do jiné třídy nebo školy zejména u vážnějších případů šikany, kdy přítomnost agresora ničí psychické zdraví oběti. U podezření na spáchání **trestného činu** (vydírání, omezování osobní svobody, loupež, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci apod. – Martínek, 2015) má být kontaktována policie (Říčan a Janošová, 2010). Sama škola může agresory **potrestat kázeňsky**, udělit jim důtky, snížit známku z chování apod. Kromě represivních opatření stojí za uvážení spolupráce s **psychologem**, případně psychiatrem apod. Důležité je směřovat agresora k **pochopení nesprávnosti** jeho chování, budovat v něm empatii, soucit a svědomí, o což mají usilovat i učitelé (Říčan a Janošová, 2010).

Neméně důležitá je starost o **oběti**, kterým musí být v první řadě zajištěno **bezpečí** a dána jim příležitost **hodnotit vývoj** situace v pravidelných rozhovorech. Psychologické vyšetření oběti pomůže odhalit **škody**, které na oběti šikana zanechala (Říčan a Janošová, 2010) a jenž je potřeba napravit. Někdy je pro oběť nejlepší celou záležitost řešit jejím odchodem ze třídy nebo školy, což si ovšem agresor může vyložit jako výhru (Říčan

a Janošová, 2010). Pomoc oběti spočívá dále ve vysvětlení, že chyba není na její straně a seznámení se **způsoby obrany** proti šikaně, přičemž neúčinnější zbraní je sdílení problému s někým dospělým. Pokud se schyluje k útoku, má se oběť snažit odejít (Matthews a Matthews, 2015), není-li ze situace úniku, má co nejméně projevit strach, zachovat klid, dívat se útočnickovi do očí a říct mu taktně, aby zanechal svého chování, použití nadávek by totiž jeho agresi mohlo ještě více vystupňovat (Kampwerthová, 2006).

Protože se šikana více či méně dotýká celého kolektivu, je na místě **celý kolektiv** se situací obeznámit, a to včetně způsobu jejího řešení. Vztahy ve třídě je třeba nadále monitorovat, ve vážnějších případech se k nápravě vztahů nabízí pomoc odborníků. Zanedbávána nesmí být prevence šikany. O zásahu a způsobu náprav škod musí být informováni také rodiče aktérů šikany (viz první pomoc při počáteční šikaně s obvyklou formou). (Kolář, 2011)

6 PREVENCE ŠIKANY

Prevence šikany se prolíná s postupy zvládání a nápravy šikany (Říčan a Janošová, 2010). Bendl (2003) dokonce označuje vhodnou represi za účinnou prevenci. „*Pojem prevence je odvozen z latinského slova praevenire (něčemu předejít). Prevence násilí se zakládá na přesvědčení, že se proti násilí může a musí něco učinit. Že existují možnosti, jak mu předcházet, účinně proti němu zakročit a při násilných činech intervenovat. Pod pojmem prevence násilí chápou všechna opatření, která pomáhají zabránit jeho vzniku, eventuálně jej redukovat.*“ (Herzog, 2009, s. 37), jinak tomu není ani u šikany jakožto konkrétnější podoby násilí.

Prevence šikany není jen čistě záležitostí školských zařízení, týká se také rodinné výchovy a jejího směřování k výchově sebevědomých dětí v prostředí plném lásky a kladných vzorů (Papežová, 2011). Z pohledu zaměření této práce stojí za zmínku, že prevenci šikany do jisté míry přispívá činnost v rámci volnočasových organizací pod vedením schopných vedoucích (Hájek, 2004). Přestože tato kapitola do značné míry vychází z prevence šikany ve školách, předpokládá, že jsou její metody prevence, byť po jistých úpravách, uplatnitelné i v prostředí skautském. Například prevence na úrovni třídy je přirovnávána k prevenci v rámci skautských oddílů apod.

6.1 Druhy a základy prevence

Pokud doposud k výskytu šikany nedošlo a je usilováno o to, aby k jejímu výskytu nedošlo ani nadále, jedná se o **prevenci primární**. Pilířem primární prevence je jednak osvěta tématu šikany, cílená na děti (co dělat, pokud je někdo šikanován), rodiče i veřejnost, jednak rozvoj vyrovnané osobnosti a sebevědomí u dětí a přátelských, bezpečných vztahů v rámci příslušné komunity. **Sekundární prevence** přichází na řadu tehdy, jestliže se šikana v kolektivu vyskytla a má se zabránit jejím dalším výskytům. Tato prevence úzce souvisí s vyšetřením šikany, neméně důležitou roli hraje další práce s agresorem, zahrnující rozvoj jeho sociálních dovedností apod. (Bendl, 2003). Třetí typ prevence, tj. prevence **terciální**, má podobu restriktivního opatření. Uplatňována je například tam, kde jsou vztahy ve skupině natolik narušené, že je jejich náprava nerealizovatelná a šikanu je nutné řešit a zároveň jejímu dalšímu výskytu předcházet například vyloučením agresora nebo vytvořením nových tříd, v kterých nebudou všichni žáci z dotyčné skupiny, ale budou v nich i někteří žáci z paralelních tříd (Kaše, 2004).

Machová (2009) uvádí několik základních principů prevence. První z těchto principů je včasné **poskytování informací** o šikaně (její riziko, vymezení se proti ní) a to nejen dětem, ale i rodičům. Zapotřebí je podle ní také podchycovat a zastavovat podezřelé chování a signály dříve, než by mohly překlenout v šikanu v pravém slova smyslu. Neméně důležité je prý rozvíjet u žáků sociální dovednosti, odpovědnost, zdravé sebevědomí a úctu k druhým.

Klíčovou roli v rámci prevence šikany připisuje **komunikaci** dále Martínek (Šance dětem, 2012), ač v poněkud odlišném slova smyslu, což ovšem nemá být chápáno jako rozpor s míněním Machové, ale naopak jako doplnění jejích myšlenek. Martínek hovoří o nezbytnosti komunikace mezi dětmi a rodiči a mezi žáky a učiteli. Rodičům i učitelům dětí klade na srdce, aby dětem otevřeně naslouchali, zajímali se o jejich radosti i trápení. Rodičům doporučuje ptát se dětí aktivně na vztahy ve třídě, na jejich kamarády apod., v případě učitelů je naopak velikou výhodou, pokud se dozvídají potřebné informace o tíživých situacích, odehrávajících se v rodinách žáků apod. K prohloubení vztahů mezi žáky a učiteli může podle něho přispět také to, když se občas učitel s žáky setká i mimo prostory školy (Šance dětem, 2012).

6.2 Prevence v rámci školy jako celku

Prevence šikany se neobejde bez **spolupráce** učitelů a vedení školy. Ta je také nezbytná pro zajištění důkladného školního **dozoru**, při kterém nesmí být opomíjeno nahlížení do tříd a rizikových míst. Zásady chování ve škole spolu se zákazem chování odpovídajícímu šikaně mají být zakotveny ve **školním řádu**, ten má být představen a neustále dostupný žákům i jejich rodičům. Zároveň by v něm měly být formulovány tresty a sankce plynoucí z porušení jednotlivých bodů školního řádu. Rodiče by měli zároveň cítit důvěru ke škole a její zájem případné problémy s šikanou řešit. (Říčan a Janošová, 2010)

Významnou roli v prevenci šikany hraje též **etická výchova** (Říčan a Janošová, 2010), zabývající se otázkami konfliktů, mezilidských vztahů a komunikace, vedoucí žáky k uvědomění si důstojnosti každého člověka, osvojování si empatie, asertivního a prosociálního chování atd. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017). Etická výchova by ale postrádala smysl, pokud by **učitelé** nešli žákům **vzorem** (Říčan a Janošová, 2010).

Jako další možnosti prevence šikany se nabízí celoškolní **projektové dny** (Bendl, 2003), do kterých se zapojují týmy, poskládané z žáků různých tříd a ročníků, využívání **schránky důvěry** s jasně stanovenými pravidly jejího fungování (Perry a Carrington, 1997), vybudování **odpočinkových míst** poblíž sboroven, kde jsou všichni v bezpečí nebo nabídka zábavných **aktivit** na přestávky (Fieldová, 2009). Perry a Carrington (1997) doporučují školám věnovat větší pozornost žákům novým či přecházejícím na vyšší stupeň a využívat tresty a odměny s rozvahou. Riziko šikany ve školách zvyšuje též přemíra soutěživosti mezi žáky (Švec a kol. 2007).

6.3 Prevence v jednotlivých třídách

Dotazníky, sociometrické metody

Na odhalování (potenciálních) aktérů šikany se soustředí tzv. depistážní dotazníky (Bendl, 2003). Depistážním dotazníkem šikanování II. Koláře (2005 – viz příloha B) je inspirováno také dotazníkové šetření této diplomové práce. Provést lze rovněž vyšetření sociometrické, mapující postavení a vztahy jednotlivých žáků ve třídě. Provedeno může být například pomocí techniky „hádej kdo“, při níž žáci přiřazují k jednotlivým popisům (například kdo se snaží dobře vycházet s ostatními) vždy někoho ze svých spolužáků. Nejvíce využíván je standardizovaný sociometrický dotazník, sloužící ke zmapování vztahů mezi žáky ve třídě například při vzniku podezření na šikanu, známý pod zkratkou SO-RA-D, celým názvem sociometrický-ratingový dotazník, operující například s indexy vlivu, oblíbenosti, náklonnosti či sympatií (Bendl, 2003).

Třídní projekty

Žáci mohou společně vytvořit chartu třídy, obsahující soupis pravidel chování vůči sobě (i učitelům) navzájem, ke kterým dospějí po společné domluvě (Říčan a Janošová, 2010). Téma šikany mohou třídy ztvárnovat, například v rámci soutěže, mimo jiné divadelně, literárně nebo výtvarně (Perry a Carrington, 1997).

Výukové metody

Další možností je s žáky téma šikany rozebrat pomocí práce s textem. Nabízí se rozbor textu oběti – jak se cítí a jak se může bránit (Perry a Carrington, 1997), nebo například při práci s videem, přičemž Bendl (2003) doporučuje film *Silný pro slabého*, připravený MŠMT, Magistrátem města Brna a Sdružením J. Foglara (významné postavy českého

skautingu). Preventivní charakter podle Machové (2009) mají z pohledu šikany metody výuky jako je práce ve skupině, práce ve dvojici a celkově metody rozvíjející sociální dovednosti žáků, které je učí přebírat určitou zodpovědnost. Tyto autorkou vyzdvihované metody nemusí být pochopitelně spojovány pouze s výukou na téma šikana, preventivní charakter mají samy o sobě, jejich využití je možné stejně tak například v hodinách matematiky.

Herní metody

Svoje uplatnění při prevenci šikany mají také různé hry (Bendl, 2003). Jelikož jsou hry také jednou z častých metod skautské výchovy, která rovněž usiluje o prevenci šikany a jiných sociálně patologických jevů, je zde popsáno několik her, uskutečnitelných ve školním i ve skautském prostředí.

Vcítit se do oběti pomáhá hra **Virvál** (Bendl, 2003), při které jedna skupina hráčů stojí na jednom konci místnosti a druhá na konci druhém. Třetí skupina účastníků stojí mezi těmito dvěma skupinami a snaží se jim pomocí křičení, dupání apod. znemožnit předání krátkého slovního sdělení (Hoppe a kol., 2001).

Zmapování vztahů ve třídě umožňuje časově nepříliš náročný herní úkol žáků **seřadit se dle pokynů** (od nejsvětějších očí po tmavé), při němž se ukáže, kdo s kým a jak spolupracuje, kdo je ignorovaný apod. (Herzog, 2009).

K zvyšování sebevědomí žáků přispívá hra **Jsem – mohu – mám**, spočívající v tom, že si žáci vzájemně vyplňují kartičky, přidělané na svých zádech, začínají slovy: Jsem..., Mohu..., Mám... Připsat k těmto slovům mají něco, co na druhých hodnotí pozitivně. Po jejich vyplnění si žáci své kartičky pročítají (Portmann, 2018).

Podobné vyznění má hra **Bombardování chválou** od autorů Pike, Selby, (2009). Pokud je hráčů hry více než šest, rozdělí se do šestic. V každé šestici je vybrán jeden hráč, který se posadí před zbylé hráče své šestice a nechá se od nich slovně „bombardovat“, tedy poslouchá, co na něm zbylí hráči z šestice kladně hodnotí. Úkolem zbylých hráčů je tedy říkat, co pozitivního na tomto hráči je apod. Jeden z hráčů navíc může zastávat roli zapisovatele, který po skončení hry předá „bombardovanému“ žákovi seznam jeho pozitivních vlastností. Každý z šestic hráčů si vyzkouší všechny role.

Hra **Kočkodům** pomáhá hráčům v osvojování dovednosti spolupracovat s druhými. Samotná hra probíhá tak, že se hráči rozdělí do dvojic a následně z každé dvojice odchází jeden hráč pryč z místnosti. Hráči, kteří v místnosti zůstali, dostávají pokyn, že po návratu jejich partnerů budou mít minutu na to, aby společně s ním za použití jedné tužky nakreslili kočku. Tentýž pokyn dostanou i hráči, kteří odešli z místnosti, s tím rozdílem, že jim je řečeno, aby se svým spoluhráčem nakreslili společně dům. Oběma skupinám je zakázáno během aktivity mluvit. Po jejich návratu jsou účastníci vyznáni ke splnění úkolu. Po uplynutí časového limitu následuje reflexe. V rámci ní se hráči zamýšlí nad tím, jak se cítí v konfliktní situaci a jaké výhody přináší vzájemná spolupráce. (Kříž, 2005)

6.4 Prevence u jednotlivců

K prevenci šikany u jednotlivců se používají především metody pozorování a vedení individuálních rozhovorů s nimi (Říčan, Janošová a 2010).

Práce s (potenciálními) oběťmi

Možnosti, jak se v roli oběti bránit šikaně a hrozícím útokům, byly již popsány u způsobů nápravy a zvládnutí šikany. V souvislosti s prevencí šikany je zmiňována také potřeba navyšovat sebevědomí (potenciálních) obětí. K tomu přispívá podle Fieldové (2009) například jednoduchá aktivita, kdy si dotyčný sepisuje, co má na sobě rád. Přebít negativní zážitky s šikanováním podle ní mohou příjemně strávené chvíle s blízkými. Pozitivní účinky na zvyšování odolnosti má u některých obětí sport, který jim zároveň poskytuje možnost získat si nové přátele (Bendl, 2003).

Práce s (potenciálními) agresory

Agresory nestačí potrestat a vysvětlit jim špatnost jejich činů, je třeba dohlédnout na to, aby v šikanování nepokračovali, a zároveň usilovat o potlačení jejich tendencí chovat se agresivně a pozitivně je motivovat k slušnému chování (Říčan, 1995). Překonat sklony k agresi napomáhají relaxační techniky, vybití energie sportem apod. (Bendl, 2003) nebo například praktický nácvik zvládnutí stresových situací (Perry a Carrington, 1997).

7 VÝCHOVNÁ ORGANIZACE JUNÁK - ČESKÝ SKAUT, Z. S.

Tato kapitola si klade tři cíle. Prvním z nich je popsat základní charakteristiky výchovné organizace Junák - český skaut, z. s. (dále jen Junák), ukázat, na jakých myšlenkových základech je založena, jaké výchovné kategorie v ní existují apod. Druhý cíl spočívá v objasnění spojitosti skautské výchovy a odmítavého postoje k šikaně u skautů nejen v rámci organizace, ale i v kontextu jejich každodenního života. Třetím cílem je poukázat na to, jakým způsobem Junák vzdělává své skautské vedoucí právě v oblasti šikany a jakou metodickou oporu jim k tématu šikany nabízí.

Předtím je ovšem zapotřebí vzhledem k názvu organizace vysvětlit rozdíl pojmů *Junák* a *skaut*. Za *junáka* může být označován pouze člen organizace Junák, zatímco *skautem* je každý, kdo je členem jakékoliv skautské organizace včetně Junáka (Šantora, 2012).

7.1 Základní východiska a rozvoj skautingu

Skautské výchovné hnutí v českém prostředí odráží tradici anglickou a americkou. Anglická tradice je založená na myšlenkách světového zakladatele skautingu, britského důstojníka v armádě, Roberta Baden-Powella (Zajíc, 2003), který mimo jiné zformoval jednotku 18letých chlapců a jejím vedením pověřil jednoho z nich. Disciplinovaná a zodpovědná jednotka, která měla na starost například péči o raněné, namotivovala R. B. Powella k další práci s mládeží (Šantora, 2012). Při ní kladl důraz na výchovu v **přírodě a menších skupinkách**, nesoucích samy za sebe značnou zodpovědnost (Zajíc, 2003). Za konkrétní rok založení skautingu se považuje rok 1907, v kterém R. B. Powell organizuje první skautský tábor na světě (Šantora, 2012). Z Anglie se následně skauting šíří do celého světa (tamtéž), přičemž Powellův „*základní důraz na službu společnosti a prakticky pojatý duchovní život, je společný všem skautům světa.*“ (Zajíc, 2003, s. 7).

Americká tradice je spojena s myšlenkou návratu člověka do přírody. Z ní také čerpal Ernest T. Seton (Zajíc, 2003), který chlapcům předával **indiánské dovednosti**, učil je být **čestnými, laskavými, odvážnými a samostatnými** a provázel je řadou rituálů (Šantora, 2012). Na těchto základech vzniká roku 1902 hnutí Woodcraft. Přestože se po osobním seznámení s T. Setonem a jeho vizí výchovy R. B. Powell rozhodl nepřevzít celý jeho myšlenkový koncept, nýbrž vytvořit vlastní hnutí, řadou prvků woodcraftu se při jeho tvorbě inspiroval (Šantora, 2012).

Za zakladatele českého skautingu je považován pedagog Antonín Benjamín Svojsík. Byl to právě on, kdo se roku 1911 vydal do Anglie, aby se se skautingem co nejlíže seznámil a rok poté uspořádal první český skautský tábor (Šantora, 2012). České pojetí skautingu však nese také svá specifika, skauting v jeho pojetí spočívá mimo jiné ve snaze o **celoživotní sebevýchovu** (Zajíc, 2003). Ačkoliv si skauting u nás prošel hned trojím zákazem (jedním od nacistů, dvojím za režimu komunistického), myšlenky skautingu přetrvaly (Hertl, 2018) a i díky této nezdolnosti dnes Junák čítá přibližně 68 000 členů (Chmelař, 2021) různých výchovných kategorií – viz níže a představuje největší výchovnou organizaci v České republice.

7.2 Definice a poslání organizace

Stanovy spolku (2014, hlava I, bod 1) definují organizaci Junák a její poslání následovně: *„Junák – český skaut, z. s. je dobrovolný, nezávislý a nepolitický spolek, jehož posláním a účelem je – v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí Robertem Baden-Powellem a zakladatelem českého skautingu A. B. Svojsíkem – podporovat **rozvoj osobnosti mladých lidí; jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k nejvyšší Pravdě a Lásce; sobě samým; bližním, vlasti, celému lidskému společenství a přírodě.**“*

K realizaci svého poslání Junák směřuje například těmito činnostmi: schůzky, výpravy, tábory, hry, vzdělávací, praktické, sportovní aktivity, kurzy, školení, tvorba publikací, ochrana přírody, dobrovolnictví, pomoc sociálně znevýhodněným nebo **prevence vzniku sociálně-patologických jevů** (Stanovy spolku, 2014), do nich spadají jevy jako záškoláctví, kriminalita, rasismus, **šikanování** a jiné formy násilí (Malach, 2010).

7.3 Základní principy skautingu

Na tři základní principy skautingu, vyjadřující podstatu nejen českého, ale celého skautského hnutí, se má podle Zajíce (2003) nahlížet jako na komplexní systém, z čehož vychází i Neuwirthová a kol. (2017), když píše, že z pořadí principů nelze odvozovat jejich důležitost, neboť jsou si jednotlivé principy svojí důležitostí rovny a skauting se neobejde ani bez jednoho z nich.

Základní principy, které se odráží také ve skautském slibu a zákonu, lze přiblížit následovně:

- **Povinnost (odpovědnost) k Bohu** Stanovy spolku (2014) vysvětlují jako vyznávání vyšších hodnot než hodnot materiálních. Zajíc (2003) dovysvětluje, že to neznamena závazek skautů přijmout nějaké konkrétní náboženské vyznání, ale spíše „...uznání duchovního Základu, k němuž skaut vztahuje svoje smýšlení, usilování i jednání. Není podstatné, jak tento Základ nazývá... Pro naše české poměry bylo přijato... označení tohoto Základu „nejvyšší Pravda a Láska“.“ (Zajíc, 2003, s. 8).
- **Povinnost vůči druhým** spočívá v pomoci blízkým, obci, vlasti, lidstvu jako celku i přírodě a ve snaze o spolupráci na jednotlivých úrovních (Zajíc, 2003).
- **Povinnost vůči sobě** je vysvětlována potřebou neustálého seberozvoje (tamtéž).

Složením **skautského slibu** skauti veřejně stvrzují, že se hlásí k těmto třem základním principům skautingu a hodnotám, které z nich vyplývají. K jeho složení mají skauti a skautky přistupovat až tehdy, kdy se cítí dostatečně připraveni na přijetí celoživotní cesty, kterou skauting nabízí (Pečený, 2004).

Znění skautského slibu podle Stanov spolku (2014, hlava I, bod 7):

„Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,

plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,

duši i tělem být připraven(a) pomáhat vlasti i bližním.“

Slib lze doplnit dobrovolným dodatkem: „K tomu mi pomáhej Bůh.“

Součástí skautského slibu je příslib skautů řídit se v životě **skautským zákonem**. Znění skautského zákona je ukotveno ve Stanovách spolku (2014, hlava I, bod 8) následovně:

1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a **pomáhá jiným**.
4. Skaut je **přítelem všech lidí** dobré vůle a bratrem každého skauta.

5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.
8. Skaut je veselý myslí.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je **čistý v myšlení, slovech i skutcích**.

Zvýrazněny jsou zde zákony, které spatřuji za úzce související s prevencí šikany a snahou její případný výskyt aktivně řešit.

7.4 Skautská výchovná metoda, výchovné kategorie

Skautská výchovná metoda představuje hlavní zdroj výchovy v Junáku. Zahrnuje takové ustálené prostředky, které vedou k dosažení požadovaného všestranného rozvoje mladých lidí, ke kterému skauting směřuje. Ačkoliv v ní lze vyčlenit sedm dílčích částí, bez využití a propojení všech těchto částí by nebylo možné hovořit o skautingu (Neuwirthová a kol., 2017).

Dílčí části skautské výchovné metody podle Stanov spolku (2014, hlava I, bod 9):

- **slib a zákon** – klíčový význam pro duchovní život,
- **učení se zkušeností** – poznání pramenící z vlastní činnosti (platí i pro hodnoty),
- **družina** – výchova v menších, vrstevnických skupinkách, umožňujících rozvoj sociálních dovedností i vznik citového pouta,
- **symbolický rámeček** – osvojování žádoucích hodnot pomocí her, příběhů aj.,
- **příroda** – zájem a péče o ni, její přínos pro duchovní rozvoj atd.,
- **program osobního růstu** – podpora všestranného rozvoje jednotlivců,
- **dospělí průvodci** – provádí mladší jedince na jejich cestě.

Každý člen Junáka je registrován v určité **výchovné kategorii**. Podle výchovných kategorií se mohou členové dělit do jednotlivých oddílů a družin (menších skupinek v rámci oddílů), vedle oddílu světlušek, vlčat apod. však existují i takové oddíly, do kterých chodí společně například světlušky i vlčata.

V Junáku se rozlišují tyto výchovné kategorie (věk uvedený v závorkách je orientační):

- benjamínek (kluci i holky, 4 až 6 let),
- **světluška** (holky, 7 až 10 let),
- **vlče** (kluci, 7 až 10 let),
- **skautka** (holky, 11 až 15 let),
- **skaut** (kluci, 11 až 15 let),
- ranger (dívky, 15 až 24 let),
- rover (chlapci, 15 až 24 let),
- člen kmene dospělých (muži a ženy, starší 18 let),
- ostatní (činníci a další osoby pomáhající u jednotek). (Šereda, 2015)

Zvýrazněny jsou zde ty věkové kategorie, které jsou zkoumány ve výzkumném šetření. Na výchovné kategorie svých svěřenců mají podle Zajíce (2003) brát skautští vedoucí zřetel například při stanovování dílčích cílů, kterých u nich má být dosaženo. Stejně tak se na věk dětí bere ohled i při práci se skautským slibem a se skautskými zákony apod.

7.5 Vzdělávání a opora skautských vedoucích v oblasti šikany

První možností, kde se mohou skautští vedoucí dozvědět základní informace o šikaně, uvědomit si, že se může vyskytnout i ve skautském prostředí a že je ji v takovém případě nutno řešit, jsou čekatelské kurzy. **Čekatelské kurzy** představují základ vzdělávání skautských vedoucích, jejich úspěšné absolvování, které je možné nejdříve po dovršení 15 let, opravňuje úspěšné absolventy zejména ke spoluúčasti na vedení oddílu. Na čekatelský kurz je možno navázat **vůdcovským kurzem**. Tento kurz, jehož zakončení je vázáno plnoletostí, je určen především pro hlavní vedoucí oddílů, kteří díky němu získávají oprávnění samostatně vést oddíl (Řád pro vzdělávání činníků a činníků, 2019). V příručce, adresované účastníkům těchto kurzů, Neuwirthová (2017) mimo jiné píše o osvědčených způsobech prevence sociálně-patologických jevů včetně potřeby prevence šikany ekonomické.

O šikaně se mohou nejen skautští vedoucí, ale i skautská mládež dočíst dále ve **skautských časopisech**. Například v časopisu Skauting vysvětluje Vychodil (2012) po vzoru Koláře, co je to šikana, jak je možné ji v obecnější rovině předcházet, zjišťovat i řešit. Ušáková (2013) v časopise Roverský kmen v návaznosti na vymezení pojmu

šikana uvádí příklady her, které je možné v rámci její prevence uplatnit a předkládá seznam publikací, obsahujících psychosociální hry. Časopis Světýlko, určený zejména pro věkovou kategorii světlušek a vlčat, obsahuje doplňovací cvičení a komiksový příběh od Lvíčete¹ (2014), které lze využít při práci s dětmi na téma šikana. Výchovné kategorii skautů a skautek je určen článek od Vilíka a Petry² (2016) v časopise Skaut, vysvětlující skautům a skautkám, co mají dělat, stanou-li se oběťmi nebo svědky šikany.

Setká-li se skautský vedoucí s šikanou v jeho oddíle, k jejímuž zdárnému vyřešení mu nepostačují jeho znalosti a dovednosti, či se chce ujistit ve správnosti jejího řešení, nebo se jedná o vážnější případ šikany apod., mohou se vedoucí oddílu obrátit například na **výchovného zpravodaje**, pokud tuto funkci někdo ze střediska zastává. Podle Organizačního řádu (2019) je to právě on, kdo má být nápomocen při řešení výchovných problémů v oddílech a mimo jiné také může začlenit do střediskových rad výchovné otázky. Výjimkou není ani to, že se zabývá otázkami vzdělávání vedoucích atd. Junák má také zřízenou **vlastní krizovou linku** (737 205 520), fungující nepřetržitě, nabízející oporu například tehdy, pokud je potřeba s něčím poradit nebo pomoci (Kolářová, 2014).

V současné době také existuje návrh Kodexu jednání dospělých, a i když není jasné, zda a v jaké podobě bude v budoucnu Junákem přijat, není od věci zmínit, že návrh obsahuje například bod, podle kterého mají dospělí v organizaci ohlídat, aby v ní nebylo nikomu ubližováno, nebo podle kterého mají být schopni pomáhat svým svěřencům v různých tíživých situacích, ať už vlastní silou nebo odkazem na odborníky (Hrnčířová, 2018a).

¹ Přezdívka autora (ve skautském prostředí je užívání přezdívek časté), celé jméno autora není uvedeno

² Totéž

8 DOSAVADNÍ VÝZKUMY

8.1 Šikana ve školním prostředí

Výzkumů na téma šikana ve školním prostředí lze najít celou řadu. Uvedeny jsou zde ty z nich, které se z dohledaných výzkumů nejvíce blíží tématu této práce, protože například zkoumají výskyt šikany u dětí v obdobném věku, jako je věk dětských členů Junáka, zkoumaných ve výzkumné části této práce.

Z českého prostředí lze jmenovat poměrně známý výzkum, uskutečněný agenturou Aisis roku 2005 v rámci projektu Minimalizace šikany. Zde představeným výzkumem celý projekt začínal, a proto na výsledky dotazníkového šetření ještě neměly vliv části projektu, zaměřené na samotnou eliminaci šikany ve školách (Aisis, 2008). Výsledky tohoto výzkumu odhalily, že z více než tisíce dotazovaných žáků základních škol bylo šikanováno **40 % dětí**. Oběti byli nejčastěji šikanováni výsměchem, pomluvami a nadávkami, oběti fyzické šikany se prý stává téměř každý desátý žák. V roli **svědka** školní šikany se doposud ocitlo **44 %** zkoumaných žáků. Podle výsledků tohoto výzkumu jsou **častějšími agresory chlapci** než dívky, a to přibližně v poměru 7 : 2. Výsledky tohoto výzkumu se podle autorů příliš neliší od výzkumu uskutečněného v roce 2001 pod vedením Havlínové a Koláře. V případě tohoto výzkumu se za oběti šikany označilo 41 % zkoumaných žáků. (Aisis, 2008)

Zajímavé poznatky o výskytu šikany na základních školách nepřináší pouze kvantitativní, ale rovněž kvalitativní výzkumy. Jeden takový průzkum v roce 2008 provedly v rámci dvou slovenských škol Gubricová a Lohynová. Během polostrukturovaných rozhovorů byly zjišťovány zkušenosti s šikanou u žáků, navštěvujících první stupeň základní školy. Osobní zkušenosti s šikanou, respektive s rolí oběti, svědka či agresora šikany, vyjádřilo 22 žáků z celkem 30 zkoumaných žáků. O roli agresora se jednalo u jednoho z těchto 22 žáků. Někteří žáci popsali zkušenost s tím, že viděli, jak starší žáci ve škole fyzicky šikanovali někoho z mladších školáků, popsán byl i případ, kdy byla fyzická šikana natáčena pomocí telefonu. Výsledky tohoto výzkumu jsou alarmující i přesto, že někteří žáci v rozhovorech označili za šikanu takové formy agrese, které nenaplnují kritéria šikany (Gubricová, Lohynová, 2009).

Velice zajímavé výsledky a informace o výskytu šikany na školách v zemích OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development, česky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj – dále jen OECD) a v zemích z řad partnerů OECD přinesl srovnávací výzkum PISA (Programme for International Student Assessment, česky Program pro mezinárodní hodnocení studentů žáků – dále jen PISA) z roku 2018. Podle tohoto výzkumu bylo několikrát za měsíc šikanováno v **průměru 23 % žáků** ze zemí **OECD**. Nejčastěji byli tito žáci obětí šikany **psychické**, 14 % žáků bylo šikanováno výsměchem od agresorů, 10 % žáků uvedlo, že byli pomlouváni, 9 % žáků bylo ignorováno či vyčleňováno z kolektivu. Fyzickou šikanou si prošlo 7 % zkoumaných žáků, obdobnému procentu žáků byly agresorem odcizovány nebo ničeny jejich věci. Ze zkoumaných žáků z **České republiky bylo šikanováno 30 %** dotazovaných. Mezi země, v kterých bylo procento obětí šikany menší, než činil průměr zemí OECD (23 %), se řadí Korea (9 %), Holandsko (12 %), Portugalsko (14 %) nebo Španělsko (17 %). O něco vyšší výskyt obětí šikany než u těchto zemí, ale stále výskyt podprůměrný, byl zjištěn dále u těchto zemí: Belgie, Dánsko, Finsko, Švédsko, Francie, Německo, Maďarsko atd. Naopak nadprůměrné procento obětí šikany vykázala kromě České republiky (30 %) rovněž například Kanada (25 %), Spojené státy americké (26 %), Spojené království Velké Británie a Severního Irska (27 %), Slovensko (28 %), Bulharsko (34 %) či Rusko (37 %). (OECD, 2020)

Na základě těchto tří výzkumů lze konstatovat shrnující, avšak smutný, fakt. Situace v českém (i slovenském) školství, co se týče šikany, je vážná. Šikanou ve škole si podle zde uvedených výzkumů projde v roli oběti přibližně každý třetí žák v České republice. Bohužel ani ve srovnávání s dalšími zeměmi OECD a jejími partnerskými zeměmi si Česká republika v tomto ohledu nevede dobře, procento obětí šikany v českých školách je vyšší než průměrné procento zemí OECD a než procento šikanovaných žáků v řadě států, zahrnutých do výzkumu.

8.2 Šikana v mimoškolním prostředí

Při vyhledávání v databázích byly nalezeny tři odborné práce, zabývající se výskytem šikany dětí v jiném než školním prostředí. V prvním případě se jednalo o diplomovou práci na téma šikana v **dětských domovech**. Autorka (Faiglová, 2012) se při rozhovorech s dvaceti pracovníky dětského domova dozvěděla, že podle 13 z nich k šikaně v dětském domově aktuálně nedochází. Pět pracovníků připustilo, že se s výskytem šikany v dětském domově setkalo dříve, dva pracovníci přiznali, že se v něm šikana vyskytuje v současné době, a to především mezi věkově odlišnými dětmi. Pracovníci si prý vychvalovali malý počet dětí, který jim umožňuje mít o dětech větší přehled a věnovat dostatečný čas pozorování každého z nich. Za riziková místa v kontextu šikany označili pracovníci dětského domova společné prostory, především pak koupelnu a toalety, ale také cestu ze školy a do školy, není-li na ní s dětmi přítomen dospělý doprovod. Důležité poznatky přinesly dále rozhovory s dětmi z tohoto dětského domova. Z 25 dětí celkem 16 dětí uvedlo, že se nikdy nestaly obětí ony samy, ani jejich kamarádi, 6 dětí se samo ocitlo v roli obětí a 6 dětí bylo někdy svědky toho, jak je ubližováno jejich kamarádovi.

Kludová (2018) v rámci empirické části své práce vedla polostrukturovaný rozhovor s vedoucími těchto dětských **kroužků**: jóga, fotbálek, judo, bicí, kroužek plný zábavných her pro děti v předškolním věku. Každý z kroužků byl ve výzkumu zastoupen jedním vedoucím. Během rozhovorů s výzkumníkem jeden z těchto pěti vedoucích uvedl, že se setkal s šikanou mezi dětmi v kroužku, který vede. Šlo prý podle něho o lehčí formu šikany, kdy byl někdo z dětí jinými dětmi izolován z kolektivu, zmínil se také o výsměchu některým dětem kvůli tomu, jaké nosí oblečení. Ostatní vedoucí kroužků výskyt šikany mezi svými svěřenci popřeli (Faiglová, 2012). Stejně tak jako pracovníci v předchozím výzkumu si i tito vedoucí kroužků podle autorky (Faiglová, 2012) chválili menší počet dětí, což podle nich přispívá také k tomu, že se mezi nimi šikana nevyskytuje.

Šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež je název práce autorky Křížkové (2020). Tato autorka provedla výzkum v jednom domově dětí a mládeže a v jednom středisku volného času. Nejprve autorka provedla výzkumné šetření mezi dětmi navštěvujícími kroužky v těchto zařízeních. Pomocí dotazníků zjišťovala, zda se někdo z těchto dětí stal někdy obětí šikany na jimi navštěvovaném kroužku. Odpovědi všech 95 zúčastněných dětí byly záporné, nikdo z nich podle nebyl na navštěvovaném kroužku

šikanován. V následující fázi vedla autorka polostrukturované rozhovory pokaždé s jedním ze zástupců dětí za každý zkoumaný kroužek. Během tří rozhovorů se autorka utvrdila v tom, že děti ve shodě s tím, jak vyplily dotazník, skutečně nikdy na svém kroužku šikanování nebyly, u jednoho rozhovoru se však ukázalo, že jedna z dívek neuvedla v dotazníku pravdu a na kroužku někdy šikanovaná (posměchem) byla. Křížková (2020)

Druhý a třetí výzkum ukazuje, že ačkoliv je výskyt šikany dětí v českých školách relativně častý, neznamená to automaticky, že šikana dětí provází i ve volném čase. Zdá se, že volnočasové aktivity nejsou příliš rizikové, co se šikany týče. První výzkum dokazuje, že šikana není pouze záležitostí škol, ale i takových dětských kolektivů, jako je kolektiv dětí v dětském domově.

8.3 Šikana ve skautském prostředí

Výzkumů šikany, souvisejících alespoň určitou měrou se skautským prostředím, natož přímo s organizací Junák, není mnoho. Asi největší přínos pro východiska této diplomové práce nabízí výsledky projektu Sondy do skautského světa 6–12/2014, konkrétně jeho části zahrnující otázky z oblasti bezpečnosti, na které odpovědělo prostřednictvím dotazníku 2000 **dospělých členů** Junáka. Tato část výzkumné sondy se konkrétněji zabývala jevy: závislostní chování ve vztahu k virtuálním drogám, problémy s kouřením, problémy s alkoholem, fyzická agrese, šikana fyzická a psychická, kyberšikana, rasismus a xenofobie, sexuálně rizikové chování, problémy s dalšími návykovými látkami, negativní působení sekt, sexuální zneužívání v Junáku. Podle této sondy **se s fyzickou či psychickou šikanou během svého působení v Junáku setkalo 41 % dotazovaných** (3 % respondentů se setkala s kyberšikanou), častěji se respondenti z nabízených jevů setkali už jen s problémy s kouřením (pracovní skupina Náčelnictva Junáka – Ochrana dětí a bezpečí v Junáku, 2021).

Ve výzkumu také respondenti odpovídali na otázku, které z výše vypsanych zkoumaných jevů považují za nejvíce ohrožující z hlediska dlouhodobých následků na dětské členy Junáka. Nutno dodat, že každý respondent disponoval pěti hlasy (tamtéž). V dotazníku označilo **šikanu** za nejvíce ohrožující jev 81 % respondentů, za **rizikovější bylo označeno už jen sexuální obtěžování**, které za nejvíce ohrožující považovalo 82 % respondentů (Křížovatka, 2015). Tyto výsledky je vhodné dát do kontextu s odpověďmi

na otázku, jak často podle dotazovaných vedoucích k výskytu jednotlivých jevů v Junáku dochází. Většina respondentů označila šikanu za jev spíše výjimečný. Téměř **12 % respondentů však považuje fyzickou a psychickou šikanu za jev celkem běžný**, kyberšikanu pak považují za celkem běžnou 2 % respondentů (pracovní skupina Náčelnictva Junáka – Ochrana dětí a bezpečí v Junáku, 2021).

Určité shrnutí tohoto výzkumu přináší vyhodnocení ještě jedné z otázek, která byla doložena respondentům v rámci tohoto výzkumu. Bylo zjištěno, že (z pohledu možného výskytu zkoumaných jevů) jsou **podle 83 % respondentů děti** v organizaci Junák **v bezpečí**, zatímco **6 % respondentů** označilo Junák za **prostředí rizikové** (Křížovátka, 2015).

Z českého prostředí byly dále dohledány dva výzkumy, které sice nepřinášejí poznání o výskytu šikany ve skautském prostředí, ale hovoří alespoň o podílu skautské výchovy na prevenci sociálně patologických jevů, čehož se i tato diplomová práce dotýká. Schneiderová (2020) dochází k závěru, že lze pozorovat spojitost mezi skautským prostředím a primární prevencí problémového chování. Zajímavé a zároveň pozitivní je například její zjištění, že u všech skautek ve věku 11–14 let během zkoumaných dnů na skautském táboře došlo k plnému **uspokojení jejich potřeby sounáležitosti**. Z jejího závěru lze také odvodit, že by skautské prostředí nemuselo být z pohledu šikany rizikové, neboť, jak bylo již vysvětleno, agresori často útočí na jedince, vymykající se skupinovým normám, kteří se tím pádem ocitají poněkud stranou od ostatních.

Význam skautingu jako **prevence sociálně patologických jevů** je název a téma práce Troppové (2013). Autorka se při rozhovoru s dospělou skautskou vedoucí a dospívající skautkou například dozvěděla, že jsou ve skautském prostředí děti vychovávány k úctě a respektu ke každé lidské bytosti, k negativnímu postoji vůči ubližování ostatním a k nezištné pomoci všem, kdo ji potřebují a že ve skautském prostředí dochází k utváření soudržných a přátelských kolektivů. Dále se prý skauti učí nést zodpovědnost, spolupracovat s druhými, nebo upřednostňovat jiné než materiální hodnoty. Tento její závěr lze rozvinout myšlenkou, že skautská výchova zabraňuje vzniku také specifické formy šikany, a to šikany ekonomické. Jak sama autorka shrnuje, skautské prostředí je velmi bohaté na činnosti, předcházející vzniku sociálně patologických jevů.

Ačkoliv v databázích nebyly nalezeny žádné zahraniční výzkumy, soustředící se na problematiku šikany v kontextu skautského prostředí, neznamená to, že by toto téma nebylo aktuální nebo důležité ani za hranicemi České republiky. O téma bezpečí dětí ve skautském prostředí se aktivně zajímá rovněž celosvětová skautská organizace. Svědčí o tom například tento fakt: „*Na téma ochrany a bezpečí dětí nás mimo jiné upozornil v roce 2016 audit GSAT (The Global Support Assessment Tool, česky Nástroj globálního posouzení podpory), který funguje jako standard kvality a hodnotí skautské organizace po celém světě jak v rámci řízení, tak i v aplikaci skautingu. Ač Junák – český skaut dopadl velmi dobře, v závěrech auditu bylo upozornění na nedostatečné řešení etických otázek a na absenci etického kodexu.*“ (Koutenská, 2018)

Podle Koutenské (tamtéž) je Junák odhodlán přijmout kroky, které by mohly přispět ke zvýšení úrovně ochrany a bezpečí dětí ve skautu. Tato snaha také podle ní stojí za sestavením skupiny Ochrana a bezpečí dětí v Junáku, která vytvořila návrh **Kodexu jednání dospělých**. Hrnčířová (2018b) píše, že se jedná zatím o návrh, jehož případným přijetím se bude organizace teprve zabývat, nicméně návrh mimo jiné zakazuje skautským vedoucím zraňovat své svěřence slovy nebo činy a také jim ukládá povinnost předcházet tomu, aby jim ubližovali druzí a nutnost proti případné šikaně zakročit. Neznamená to však pochopitelně, že dokud nebude takový dokument přijat, mohou skautští vedoucí svým svěřencům ubližovat, takové právo nenáleží nikomu.

Důkazy o tom, že je téma šikany aktuální i ve skautském prostředí, v kterém se může vyskytnout a v kterém je zapotřebí jí aktivně předcházet a rovněž případně řešit, poskytují například webové stránky skautské organizace The Boy Scouts of Amerika. Na nich se nachází příručka Bullying Prevention Guide. Autoři (Boy Scouts of Amerika, © 2015) v ní uvádí, že skautské principy šikaně odporují a že je nutno šikanu vnímat jako vážný problém, ať už k ní dojde v jakémkoliv prostředí. Proto nabádají **vedoucí, aby se v otázkách šikany orientovali**. Vzápětí autoři přichází s definicí šikany, uvádí její formy, signály, typické oběti a vysvětlují, jak se mají vedoucí zachovat, pokud se o šikaně dozvědí. Dále se na těchto webových stránkách nachází článek z časopisu Scouting s názvem Step in speak up, v kterém Susan Swearer (2019) uvádí 10 způsobů, jak předcházet šikaně.

Pokud by měly být shrnuty výsledky současného poznání v oblasti šikany ve skautském prostředí, lze konstatovat několik základních faktů. Existují výzkumy, potvrzující, že se Junák a potažmo skautská výchova podílí na prevenci sociálně patologických jevů. Lze tedy očekávat, že by ani výskyt šikany mezi skauty nemusel být příliš častý. Na druhou stranu výskyt šikany v Junáku potvrdily Sondy do skautského světa 6–2014. Otázka bezpečí dětí ve skautském prostředí i přímo v organizaci Junák je pro skautské organizace velice důležitá. Navíc se jedná o aktuální téma, kterému by měl Junák věnovat další pozornost, na což poukazují také závěry auditu GSAT. Žádné výzkumy, které by se přímo zabývaly tím, jaké procento dětí se v Junáku se šikanou setkalo, ať už v roli oběti nebo svědků, jaké podoby šikana v Junáku má, kde a kdy k ní dochází apod., nebyly nalezeny. Právě proto by výzkumné šetření této práce mohlo být vhodným rozšířením dosavadního poznání.

9 VÝZKUMNÉ CÍLE

9.1 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zmapovat výskyt a podoby šikany dětských členů ve výchovné organizaci Junák - český skaut, z. s. (dále jen Junák). Dílčími cíli výzkumného šetření je zjistit, jak se dětské členové Junáku cítí ve svých skautských oddílech a jaký vliv může mít skautská výchova na prevenci a potírání šikany.

Výsledky výzkumného šetření poskytnou zpětnou vazbu všem zapojeným oddílům a střediskům i organizaci jako takové. Seznámena s nimi bude pracovní skupina Náčelnictva Junáka – Ochrana dětí a bezpečí v Junáku, výsledky budou rovněž sděleny skautským vedoucím, kteří o výsledky projeví zájem například v reakci na žádost o účast dětských členů z jejich oddílu v tomto výzkumném šetření apod. Skrze obeznámení skautského prostředí s výsledky výzkumného šetření je mým cílem přispět alespoň malým krůčkem ke zvýšení bezpečnosti Junáka v oblasti šikany tím, že budou nastíněny problémy, které je zapotřebí v souvislosti s šikanou dětských členů v Junáku řešit. Nabídnuty byly možnosti jejich řešení.

9.2 Výzkumné otázky

- Jaké procento dětských členů Junáka se někdy stalo aktéry šikany v této organizaci (v případě obětí i ve škole)?
- Jaké formy a podoby šikany dětských členů Junáka se v Junáku vyskytují?
- Při jakých příležitostech a na jakých místech dochází v Junáku k šikanování jeho dětských členů?
- Kdo jsou agresoři šikany dětských členů v Junáku? Jaké důvody (záminky) je vedou k šikanujícímu chování?
- Jak rádi jsou dětské členové Junáka ve svých oddílech? Mají v nich dobré kamarády, kteří by jim mohli být oporou v tíživých situacích (například pokud by byli šikanováni)?
- Jaký vliv má podle dětských členů Junáka skautská výchova na prevenci a potírání šikany?

9.3 Hypotéza 1

V Junáku se stává obětí šikany menší procento jeho dětských členů než ve škole.

Má být potvrzeno nebo vyvráceno tvrzení, že procento dětí, které jsou členy Junáka, a zároveň se někdy staly obětí šikany ve skautském prostředí, je menší než procento dětí, které jsou členy Junáka a zároveň se někdy staly obětí šikany ve škole. Tento předpoklad byl stanoven na základě poznatků uvedených již v teoretické části práce. Konkrétně vycházel z poznatku Říčana a Janošové (2010), že se šikana vyskytuje nejčastěji ve školním prostředí a tvrzení Hájka a kol. (2008), který píše o existenci šikany i v oddílech, na zájmových kroužcích apod., v kterých ovšem podle něho k šikanování nedochází tak často, jako je tomu právě ve školním prostředí. Zapotřebí je také připomenout, že teoretická část diplomové práce poskytla i důkazy o tom, že přímo v Junáku se šikana také vyskytuje. Konkrétní důkaz o jejím výskytu přináší především výsledky Sond do skautského světa 6–12/2014 zahrnující mimo jiné otázky z oblasti bezpečnosti. Jedním ze zjištění, ke kterým autoři dospěli, je zjištění, že se s fyzickou či psychickou šikanou během svého působení v Junáku setkala 41 % dotazovaných, tj. dospělých členů Junáka (pracovní skupina Náčelnictva Junáka – Ochrana dětí a bezpečí v Junáku, 2021).

Ačkoliv se tato hypotéza vztahuje především k první výzkumné otázce, její výběr vyplýval i z celkového pojetí práce, neboť jsou v ní skautské oddíly do jisté míry přirovnávány ke školním třídám, skautská střediska ke školám, skautští vedoucí k učitelům apod. K vyhodnocování, nakolik je nějaké (například skautské) prostředí z pohledu šikany bezpečné nebo naopak rizikové, neexistují podle Moravcové Ženatové (2021) standardizované dotazníky apod., a to především z toho důvodu, že každý výskyt šikany znamená problém. O žádném výskytu šikany nelze zkrátka říct, že je ještě tzv. v pořádku. Proto má toto porovnání výsledků dvou různých prostředí suplovat alespoň určitou formu vyhodnocení této rizikovosti. Neznamená to samozřejmě, že pokud se obětí šikany v Junáku stávají dětští členové Junáku méně často než ve škole, je vše v pořádku, natož že by případy šikany v Junáku nemohly svojí závažností převyšovat případy šikany ve škole, ale o bezpečnosti Junáka v oblasti šikany to v mnohém vypovídá. Výsledky výzkumného šetření by se díky tomuto srovnání měly stát lépe představitelné i pro ty čtenáře, kteří nejsou s problematikou šikany hlouběji obeznámeni.

9.4 Operacionalizace

V popisu cílů výzkumu, výzkumných otázkách a hypotéze se objevuje několik pojmů, jejichž definice zde doposud nezazněly, a které je tudíž v kontextu výzkumného šetření nutno doplnit.

Skautský oddíl

Skautský oddíl je základní výchovnou jednotkou bez právní subjektivity (...). Skupina dětí je skautským oddílem, pokud naplňuje poslání Junáka definované Stanovami prostřednictvím tří skautských principů. K naplňování poslání se skautský oddíl snaží maximálně využívat skautskou výchovnou metodu. (...) Oddíly jsou organizovány ve střediscích. Středisko je základní organizační jednotkou Junáka – českého skauta, z. s. a má vlastní právní subjektivitu, která je odvozena od právní subjektivity Junáka. (Pavlásková, 2018)

Do výzkumného šetření byli zapojeni členové oddílů mladších členů. Oddíl mladších členů lze definovat takto: *Je běžný oddíl, probíhá v něm program pro jednu nebo více věkových kategorií, má mít kvalifikované vedení (vedoucí i zástupce s vůdcovskou zkouškou) a má minimálně 12 mladších členů (tedy těch do 18 let). (Šereda, 2015)*

Dětský člen Junáka

Z předchozí definice lze vyčíst, že mladším členem Junáka se rozumí **člen mladší 18 let**. Pro účely a vyšší srozumitelnost tohoto výzkumného šetření jsou však nezletilí členové Junáka nazýváni jako dětské členové Junáka (nikoliv mladší členové). Lze ovšem už na tomto místě předeslat, že se výzkumného šetření zúčastnili pouze dětské členové Junáka z těchto **výchovných kategorií**: světlušky (dívky, 7 až 10 let), vlčata (chlapci, 7 až 10 let), skautky (dívky, 11 až 15 let) a skauti (chlapci, 11 až 15 let). Jelikož je věk v závorkách orientační, výzkumného šetření se mohli zúčastnit i jedinci starší 15 let. Dále je třeba dodat, že do výzkumného šetření nebyly zahrnuty výchovné kategorie rangers (dívky, 15 až 24 let) a roveři (chlapci, 15 až 24 let). Způsob vymezení výzkumného souboru je podrobněji popsán v samotné metodologii výzkumného šetření.

Je zapotřebí ještě uvést několik pojmů, které se objevují v dotazníku a ve vyhodnocení výsledků výzkumného šetření. První dva pojmy jsou v této práci uvedeny poprvé, součástí předchozích kapitol nejsou vzhledem k tomu, že se jedná o pojmy vytvořené čistě pro účely této práce, respektive tohoto výzkumného šetření.

Homogenní oddíl

Homogenním oddílem se v této práci rozumí takový oddíl, jehož dětské členy tvoří pouze členové jedné ze zkoumaných výchovných kategorií (tj. pouze světlušky, pouze vlčata, pouze skautky nebo pouze skauti).

Smíšený oddíl

Smíšeným oddílem dětských členů se v této práci rozumí takový oddíl, jehož dětské členy tvoří členové více než jedné ze čtyř zkoumaných výchovných kategorií.

Následující dva pojmy už byly poměrně zevrubně popsány v předchozích kapitolách, přesto lze uvést jejich shrnující definice.

Skautská výchova

Skautská výchova je charakterizována skautskou výchovnou metodou, kterou se rozumí výchova v souladu se základními principy skautingu a skautským zákonem. (Stanovy spolku, 2014)

Družina

Skautské oddíly se mohou dále dělit na družiny, tj. menší skupiny dětí. Tyto družiny mohou mít například samostatné schůzky, zatímco výprav se může účastnit celý oddíl. Záleží však na zvyklostech jednotlivých středisek a oddílů, neboť každý oddíl může být organizován částečně odlišně kupříkladu na základě počtu svých členů.

Družinu lze tedy definovat jako „základní seskupení, ve kterém skauti a skautky vykonávají svou činnost, je také součástí skautského oddílu jako celku“. (Kupka, 2005, s. 12)

Rádce

Skautského rádce přirovnává Kupka (2005) k šefovi družiny a je to podle něho ten člen družiny, který „*má na starosti organizaci a koordinaci činnosti družiny*“ (Kupka, 2005, s. 11), tedy určité části oddílu.

I v tomto případě hrají svoji roli zvyklosti středisek a oddílů. Lze se setkat i s oddíly, které takové rádce nemají, neboť se například nečlení na družiny, protože jim to nepřijde vzhledem k počtu dětí v jejich oddíle potřebné. V jiných oddílech pro změnu sice někdo roli rádce zastává, ale není nazýván rádcem, nýbrž vedoucím. Tento fakt je třeba mít na paměti při interpretaci výsledků výzkumného šetření, neboť při otázce, zjišťující, kdo byl agresorem u obětí šikany v Junáku, respondenti mohou označit variantu *rádce* i variantu *vedoucí*, přičemž v jednotlivých případech mohou mít oběti na mysli pokaždé někoho v trochu jiné pozici. Klíčové je ale to, že rádce stejně jako vedoucí nese za děti v oddíle určitou míru zodpovědnosti, zastává v oddíle roli vůdčí osoby a disponuje více pravomocemi než děti.

10 METODOLOGIE VÝZKUMU

Vzhledem ke stanoveným výzkumným cílům byl výzkum zaměřen **kvantitativně**. Kvantitativním výzkumem se zjišťuje například frekvence výskytu určitého jevu (Gavora, 2010). V případě výzkumného šetření v rámci této práce byla zkoumaným jevem šikana. Kromě tohoto důvodu byl kvantitativně orientovaný výzkum zvolen také proto, že umožňuje výzkumníkovi zůstat nestranný a nenechat se ovlivnit zkoumanými jevy (Gavora, 2010). Tato hrozba by byla v případě zkoumání šikany kvalitativním výzkumem poměrně značná. Na kvantitativní výzkum však může být navázáno kvalitativním výzkumem. Výzkumné šetření v této práci má mimo jiné také právě nabídnout směry, kterými by se mohli další výzkumníci, v závaznosti na zde získané poznatky, ubírat.

10.1 Výzkumná metoda

Z výzkumných metod byl pro dosažení cílů využit **dotazník**, neboť podle Gavory (2010) umožňuje hromadně zjistit potřebné informace od velkého počtu účastníků šetření. Distribuce dotazníků byla původně plánována skrze osobní návštěvu oddílů, které by se chtěly do výzkumného šetření zapojit. Osobní kontakt s respondenty by umožnil představení dotazníku a jeho účelu tváří v tvář, pravděpodobně by i zvýšil jeho návratnost. Vzhledem k přerušení kontaktní činnosti Junáka v souladu s epidemiologickými opatřeními proti šíření covid-19 ale musel být dotazník převeden do **online** podoby. K cílovým respondentům se dotazník dostával skrze odkaz na tento dotazník. Online dotazník byl vytvořen za pomoci webové stránky www.survio.cz (Survio, ©2012 – 2021).

Zajistit distribuci online dotazníku až ke koncovým respondentům bylo poměrně náročné, jak je podrobněji vysvětleno níže (viz výběr a způsob oslovení respondentů). Výhodu online dotazníku lze naopak spatřovat v tom, že v něm byly nastaveny tzv. přeskoky otázek, které umožnily zajistit, že respondenti budou odpovídat právě na ty otázky, na které je od nich potřebné získat odpověď. Také díky těmto přeskokům mohly být všechny otázky označeny za povinné a žádného respondenta tudíž nebylo potřeba z výzkumného šetření vyřadit proto, že by neodpověděl na všechny žádoucí otázky. Výhoda online dotazníku spočívala taktéž v tom, že ho respondenti mohli vyplnit v takovém prostředí, v kterém se cítí bezpečně. Pro někoho by totiž mohlo být nepříjemné vyplňovat dotazník o šikaně v Junáku ve skautském prostředí (například na schůzce své

družiny, ač by i zde bylo zajištěno dostatečné soukromí respondentů). Dotazník (šikana ve skautu) je součástí přílohy C.

Části dotazníků

Dotazník (příloha C) se skládal ze tří základních částí, které by měl podle Gavory (2010) každý dotazník mít. První částí dotazníku byla jeho **vstupní část**, která představovala respondentům osobu výzkumníka, vysvětlila jim záměr dotazníkového šetření a prosila je o vyplnění dotazníku. Dále byla na tomto místě respondentům zaručena anonymita jejich odpovědí, vysvětlen jim byl i pomocí příkladů pojem šikana a poskytnuty jim byly základní instrukce potřebné k zdárnému vyplnění dotazníku.

Následující část dotazníku se skládala z **26 otázek**. Poslední otázka se dělila na čtyři (tematicky blízké) podotázky. První tři otázky zjišťovaly **faktografické údaje**, následující dvě otázky mapovaly **vztahy dětí v oddílech**. Tyto otázky byly zařazeny na začátek dotazníku jednak po vzoru Kolářova Depistážního dotazníku šikanování II (Kolář, 2005), přiloženého v příloze B, jednak proto, že se řadily mezi otázky jednodušší po stránce jejich zadání i po stránce potřebné psychické síly k jejich vyplnění. Obě skupiny těchto otázek vyplňovali všichni respondenti. Totéž platí o otázce č. 6, která se respondentů ptala, zda jim ubližuje nebo ubližoval někdo ve skautu, respektive v organizaci Junák.

Další otázky zjišťovaly více podrobností o tom, kdy naposledy, kým, jak, kde, při jaké příležitosti a proč byli respondenti v Junáku **šikanováni**. Tyto otázky vyplňovali pouze ti z respondentů, kterým bylo někdy někým v Junáku ubližováno. To, že tyto otázky nevyplní omylem někdo z respondentů, kterým nebylo nikdy nikým v Junáku ubližováno, zaručily již zmiňované přeskoky otázek. Otázky zjišťující, zda se někdy respondenti stali svědky šikany v Junáku nebo jejími agresory, vyplňovali opět všichni respondenti. Také pořadí těchto otázek bylo inspirováno pořadím otázek v Depistážním dotazníku šikanování II (Kolář, 2005) – viz příloha B. Ohled byl brán zároveň na celkovou logičnost jejich pořadí. Na závěr byly zařazeny otázky, které opět nebyly tolik náročné ani z pohledu jejich zadání, ani z pohledu potřebné psychické síly k jejich vyplnění. Tyto otázky se tázaly respondentů na jejich názory ohledně možného **vlivu skautské výchovy na prevenci a potírání šikany** a jsou vyplňovány opět všemi respondenty.

Závěrečnou část dotazníku tvořilo poděkování respondentům za vyplnění dotazníku.

Depistážní dotazník šikanování II (Kolář, 2005)

Některé z otázek ve vytvořeném dotazníku (příloha C) byly převzaty z Kolářova (2005) Depistážního dotazníku šikanování II (příloha B). Nebyly však použity v původním znění, neboť byly modifikovány na prostředí organizace Junák. Otázka na přítomnost dobrého kamaráda v oddíle byla navíc doplněna o popis jeho vlastností a chování. Z tohoto dotazníku byla také převzata úvodní část dotazníku obsahující vysvětlení pojmu šikana, která byla ovšem rozšířena o vlastní příklady.

Typy otázek v dotazníku

V dotazníku byly využity tyto typy otázek, které charakterizuje Gavora (2010):

- uzavřené – respondent na ně vybíral odpověď z nabízených možností,
- dichotomické – respondent se museli rozhodnout pro jednu z odpovědí: ano/ne,
- otevřené – respondent odpovídal vlastními slovy,
- škálované – respondent vybíral svoji odpověď z nabízené škály.

Použita byla škála intervalová, kterou popisuje Gavora (2010, s. 107) takto: „*Skládá se z intervalů, mezi kterými jsou shodné vzdálenosti (hodnoty)*“. V dotazníku se intervalová škála objevila v podobě škály sebeposuzovací. Dále byly v dotazníku využity škály Likertovy, které zjišťovaly názory respondentů. Jedná se o škály „*skládající se z výroku a stupnice, která je konstantní. Na stupnici člověk vyjádří míru svého souhlasu, resp. nesouhlasu s výrokem.*“ (Gavora, 2010, s. 110).

10.2 Výzkumný vzorek

Výzkum byl zaměřen na dětské členy Junáka, konkrétně na dětské členy ze čtyř zde tučně zvýrazněných výchovných kategorií:

- **Benjamínci (dívky i chlapci, 4 až 6 let)**
- **Světlušky (dívky, 7 až 10 let)**
- **Vlčata (chlapci, 7 až 10 let)**
- **Skautky (dívky, 11 až 15 let)**
- **Skauti (chlapci, 11 až 15 let)**
- Rangers (dívky, 15 až 24 let)
- Roveři (chlapci, 15 až 24 let)

Jelikož je věk v závorkách orientační, výzkumného šetření se mohli zúčastnit i jedinci starší 15 let.

Děti z výchovné kategorie benjamínků nebyly do výzkumného šetření zařazeny především proto, že jsou na zvolenou podobu výzkumu ještě příliš malí a zpravidla ještě neumí číst. Dotazník byl stejně tak určen pouze těm dětem z řad světlušek a vlčat, které už zvládnou samostatně přečíst souvislý text. Prosba o vyplnění dotazníku tento požadavek obsahovala stejně jako informaci, že vzhledem k povaze dotazníku není vhodné, aby děti, které tento požadavek nesplňují, dotazník vyplňovaly například za pomoci rodičů. Takové odpovědi by mohly být značně zkreslené, děti by se totiž mohly před rodiči bát přiznat, že někdy byly některým z účastníků šikany apod.

Dále byly z výzkumu vyřazeny výchovné kategorie rangers a roveří, protože do nich spadají i dospělí členové starší 18 let a není výjimkou, že aktivně ve skautu nepřijímají žádný program, nemají schůzky, někdy ani výpravy apod., protože spíše připravují jakožto vedoucí v oddílech program pro děti z mladších výchovných kategorií.

Výběr a způsob oslovení respondentů

O účast respondentů ve výzkumném šetření a s tím spojené vyplnění dotazníku, jsem žádala zprostředkovaně, a to buď skrze hlavního vedoucího jejich střediska, nebo skrze jejich oddílové vedoucí, kteří preposlali prosbu o účast svým svěřencům, případně jejich rodičům. Ke komunikaci s vedoucími středisek a oddílů byla využívána především komunikace emailová.

Původním záměrem bylo oslovit tři střediska Junáku a požádat je o zapojení jejich dětských členů do výzkumného šetření. Jak už bylo předesláno výše, představa byla taková, že by byla sjednána osobní návštěva příslušných oddílů v těchto střediscích, při které by děti mohly dotazník vyplnit. Tento záměr nebylo nicméně možné vzhledem ke stávající epidemiologické situaci uskutečnit.

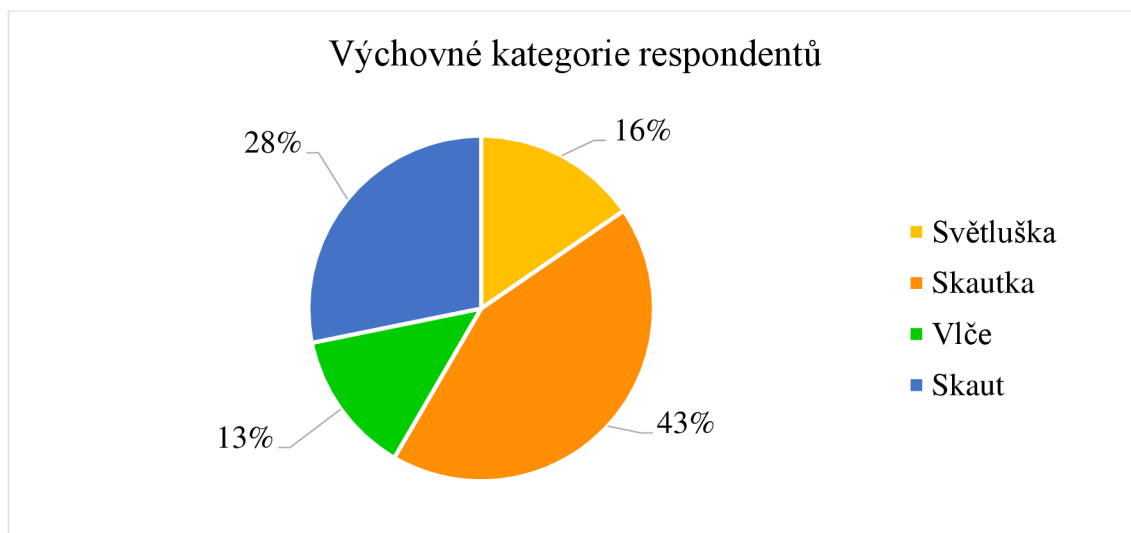
Protože navíc Junák musel přejít na distanční činnost, do které se ovšem aktivně nezapojují všichni dětské členové Junáka, získat dostatek respondentů nebylo možné jinak než skrze zapojení celkově přibližně patnácti středisek. Jelikož respondenti v dotazníku kvůli zachování etického přístupu neuváděli, v jakém středisku jsou registrováni, nelze počet zapojených středisek určit s jistotou. V tomto ohledu má výzkumné šetření určité rezervy. Pozitivní je, že se povedlo naplnit alespoň nově stanovený záměr sehnat respondenty ze středisek s malým počtem členů i respondenty ze středisek, které mají více než 200 členů. Dále středisek, v kterých existují smíšené oddíly i z takových, v kterých existuje samostatný oddíl pro každou (zkoumanou) výchovnou kategorii.

11 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Dotazník vyplnilo celkem **152** respondentů. Během manuální kontroly jednotlivých dotazníků museli být z výzkumného šetření vyřazeni 3 respondenti. Důvodem k jejich vyřazení byly vzájemně se vylučující odpovědi. Výzkumný soubor se poté snížil na **149** respondentů.

Otázka č. 1 – Kdo jsi?

Touto faktografickou otázkou bylo zjišťováno, kolik respondentů spadá do jednotlivých zkoumaných výchovných kategorií, souhrn těchto odpovědí poskytuje graf 1.

Graf 1 – Výchovné kategorie respondentů

Největší část respondentů představovali dětské členové Junáku, spadající do výchovné kategorie skautek, naopak nejmenší zastoupení ve výzkumu měla výchovná kategorie vlčat. Do výzkumného šetření se zapojilo více dívek než chlapců, dívky tvoří 59 % respondentů, zatímco chlapci představují 41 % respondentů. Dotazník také vyplnilo více respondentů z výchovných kategorií pro děti ve věku 11 až 15 let, tj. skautek a skautů, než dětí z výchovných kategorií pro děti ve věku 7 až 10 let, tj. světlušek a vlčat. Může to být způsobeno například tím, že některé děti z řad světlušek a vlčat nejsou ještě ve vyplňování online dotazníků zdatné. Účast mladších dětí se navíc mohdy odvíjela od toho, zda jim rodiče přístupový odkaz k dotazníku předali. Dotazník nemohly vyplnit ani světlušky a vlčata, kteří ještě neumí samostatně číst.

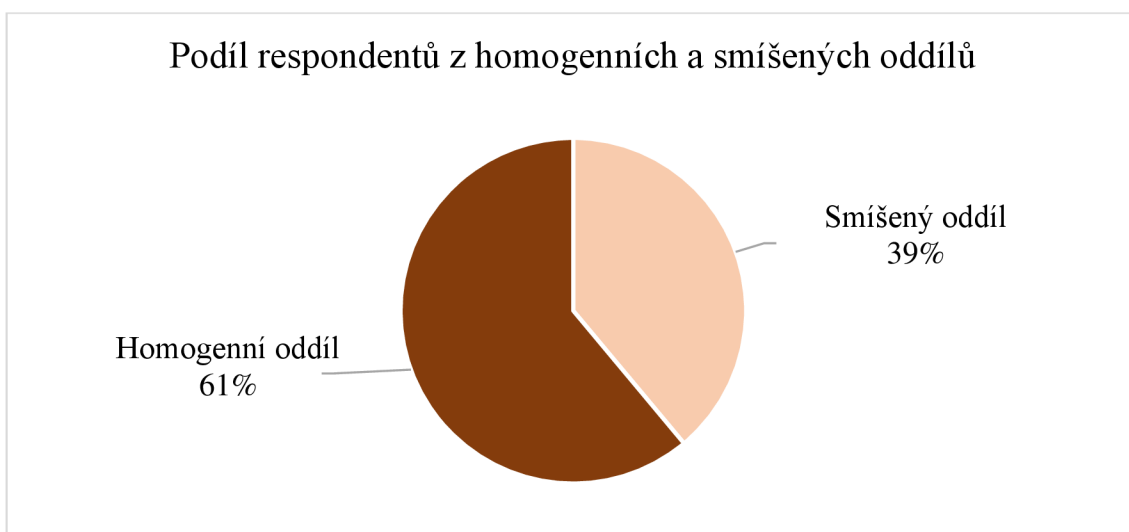
Počty respondentů z jednotlivých výchovných kategorií jsou rozepsány v následující tabulce (tab. 2).

Tab. 2 – Počty respondentů z jednotlivých výchovných kategorií

Výchovná kategorie	Počet respondentů
Světluška (dívka, je mi přibližně 7 až 10 let)	23
Skautka (dívka, je mi přibližně 11 až 15 let)	64
Vlče (chlapec, je mi přibližně 7 až 10 let)	20
Skaut (chlapec, je mi přibližně 11 až 15 let)	42
Celkem	149

Otázka č. 2 – Kdo všechno s tebou chodí do jednoho oddílu?

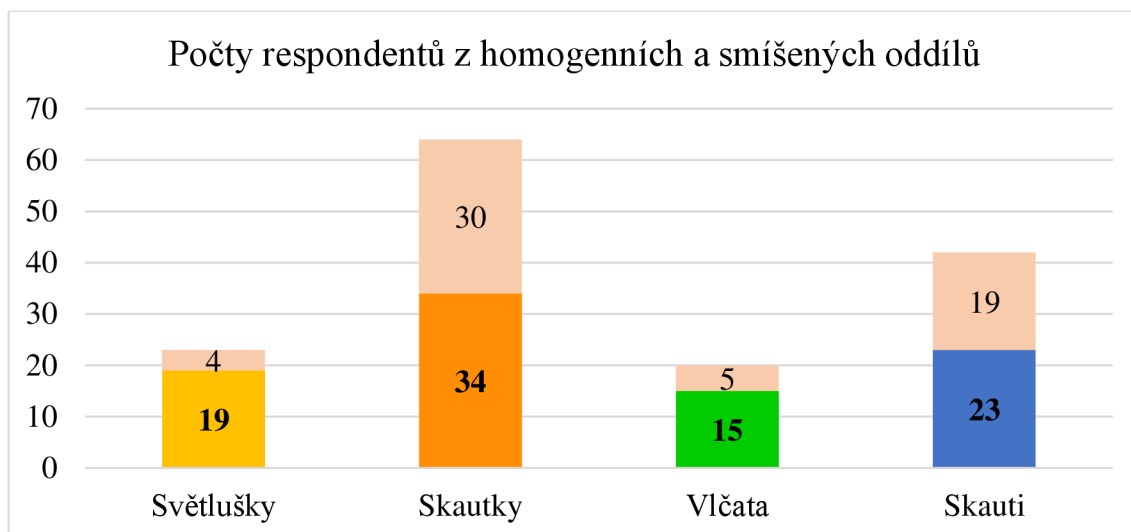
První graf (graf 2) znázorňuje podíl respondentů z homogenních a smíšených oddílů, jinými slovy podíl respondentů z oddílů, jejichž dětští členové spadají do stejné výchovné kategorie jako respondent a podíl respondentů, kteří chodí do oddílu smíšeného, v němž jsou děti z více výchovných kategorií.

Graf 2 – Podíl respondentů z homogenních a smíšených oddílů

Z grafu vyplývá, že většinu respondentů tvoří členové homogenních oddílů. Členy těchto typů oddílů tvoří celkem 91 respondentů, zatímco 58 respondentů je členy oddílů smíšených.

Graf 3 ukazuje, kolik respondentů z jednotlivých výchovných kategorií tvoří členy homogenních oddílů a kolik naopak členy oddílů smíšených. Spodní části sloupců ukazují počty členů homogenních oddílů, běžově jsou znázorněny počty členů oddílů smíšených.

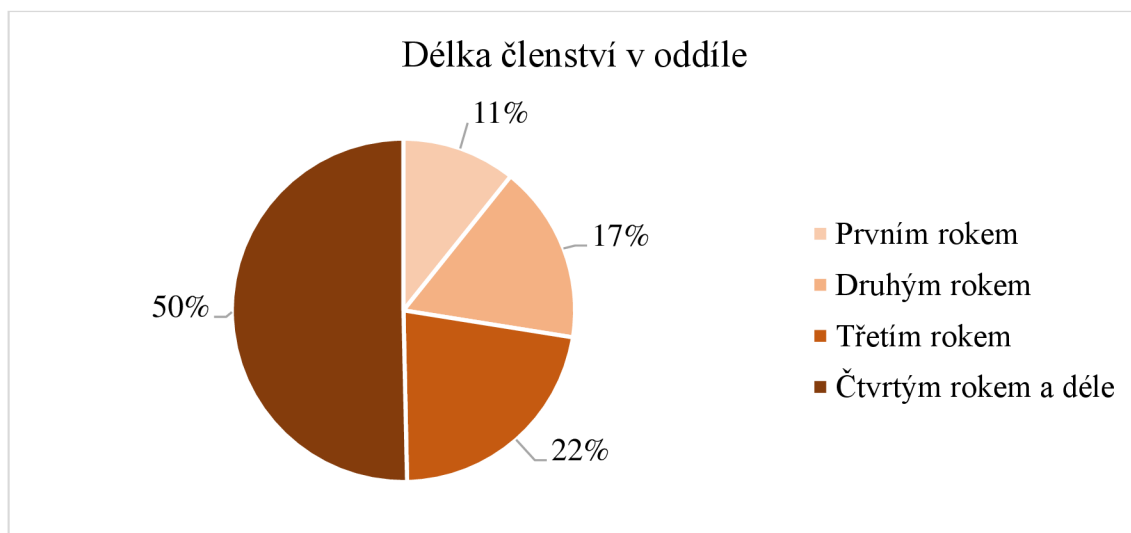

Graf 3 – Počty respondentů z homogenních a smíšených oddílů

Členů homogenních oddílů je více než členů smíšených oddílů napříč všemi kategoriemi.

Otázka č. 3 – Jak dlouho chodíš do tohoto (tvého aktuálního) oddílu?

Odpovědi zobrazuje graf 4.

Graf 4 – Délka členství v oddíle

Prvním rokem do svého oddílu chodí nejméně respondentů, tj. 16 ze 149. Druhým rokem je členy svého oddílu 25 respondentů, 33 respondentů navštěvuje svůj oddíl třetím rokem a přibližně polovina respondentů, tj. 75, chodí do svého oddílu čtvrtý rok či déle.

Otázka č. 4 – Jsi rád(a) v tomto oddíle? Označuj jako ve škole.

Odpovědi respondentů jsou podrobně rozpracovány pomocí tabulky (tab. 3). Před touto tabulkou je na místě připomenout, že respondenti hodnotili to, jak jsou ve svých oddílech rádi, obdobně jako se hodnotí známkami ve škole. Pokud tedy respondent udělil známku jedna, jeho odpověď na otázku *Jsi rád(a) ve svém oddílu?* měla význam *určitě ano*, zcela opačný význam měla udělená známka pět, znamenající odpověď na tuto otázku *vůbec ne*.

Tab. 3 – Spokojenost dětí v jejich oddílu

Výchovná kategorie	Forma Oddílu	Průměrná známka	Počet jednotlivých známek udělených respondenty z příslušné kategorie				
			1	2	3	4	5
Světlušky	Homogenní	1,26	14	5	0	0	0
	Smíšený	1,50	2	2	0	0	0
	Celkem	1,30	16	7	0	0	0
Skautky	Homogenní	1,29	26	6	2	0	0
	Smíšený	1,43	22	5	1	2	0
	Celkem	1,36	48	11	3	2	0
Vlčata	Homogenní	1,20	12	3	0	0	0
	Smíšený	1,60	2	3	0	0	0
	Celkem	1,30	14	6	0	0	0
Skauti	Homogenní	1,30	16	7	0	0	0
	Smíšený	1,37	15	2	1	1	0
	Celkem	1,33	31	9	1	1	0
Vážený průměr		1,34					

V žádném ze zkoumaných kritérií nepřesáhla průměrná hodnota výši 1,6. Žádný respondent neupotřebil známku 5, známku 3 a 4 nevyužilo žádné vlče ani světluška. Průměrná známka, jakou děti ohodnotily to, jak rády jsou ve svém stávajícím oddíle, je podobná napříč výchovnými kategoriemi i napříč homogenními a smíšenými oddíly, ať už byl sám respondent, navštěvující smíšený oddíl, světluška, skautka, vlče nebo skaut (kolonky světlušky/skautky/vlčata/skauti – smíšený). Údaj *vážený průměr* (nabývající hodnoty 1,34) ukazuje celkový aritmetický průměr zkoumaného souboru, tj. souboru složeného ze čtyř podsouborů – výchovných kategorií (světlušky, vlčata,

skautky, skauti), přičemž je bráno v potaz to, že se počty respondentů z jednotlivých výchovných kategorií lišily. Ani vážený průměr se příliš neliší od dílčích aritmetických průměrů u jednotlivých kategorií. Jsou-li v potaz brány průměrné hodnoty, lze obecně říct, že **jsou děti ze všech výchovných kategorií o něco raději členy svého oddílu v případě členství v oddílu homogenním než smíšeném**. Zkoumat lze také spojitost délky členství v oddíle a udělených známek. Výsledky jsou však podobné i z tohoto hlediska (tab. 4).

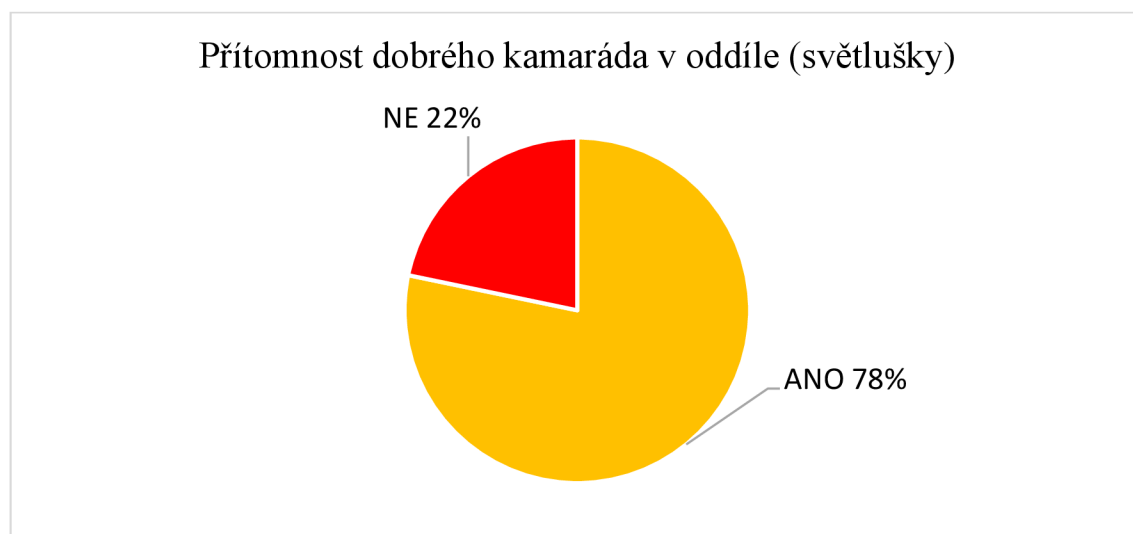
Tab. 4 – Délka členství v oddíle a spokojenost v oddíle

Výchovná kategorie	Délka členství v oddíle	Průměrná známka	Počet jednotlivých známek udělených respondenty z příslušné kategorie				
			1	2	3	4	5
Světlušky	Prvním rokem	1,00	2	0	0	0	0
	Druhým rokem	1,20	4	1	0	0	0
	Třetím rokem	1,50	5	5	0	0	0
	Čtvrtým rokem	1,17	5	1	0	0	0
Skautky	Prvním rokem	1,00	6	0	0	0	0
	Druhým rokem	1,50	5	2	1	0	0
	Třetím rokem	1,40	6	4	0	0	0
	Čtvrtým rokem	1,38	31	5	2	2	0
Vlčata	Prvním rokem	1,50	2	2	0	0	0
	Druhým rokem	1,17	5	1	0	0	0
	Třetím rokem	1,50	3	3	0	0	0
	Čtvrtým rokem	1,00	4	0	0	0	0
Skauti	Prvním rokem	1,50	2	2	0	0	0
	Druhým rokem	1,17	5	1	0	0	0
	Třetím rokem	1,14	6	1	0	0	0
	Čtvrtým rokem	1,40	18	5	1	1	0
Celkem	Prvním rokem	1,25	12	4	0	0	0
	Druhým rokem	1,28	19	5	1	0	0
	Třetím rokem	1,39	20	13	0	0	0
	Čtvrtým rokem	1,35	58	11	3	3	0

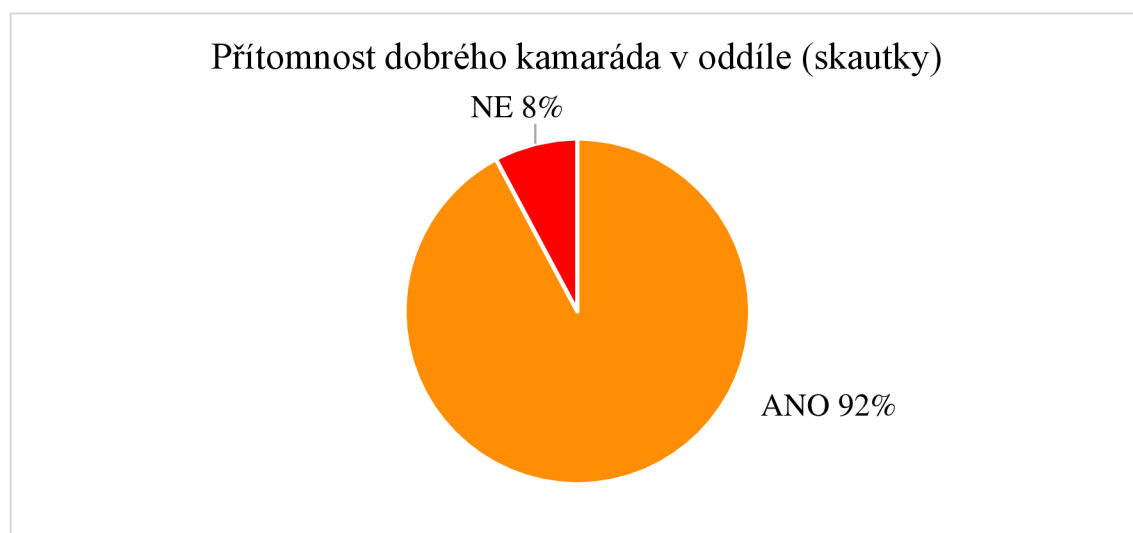
Otázka č. 5 – Máš v oddíle nějakého dobrého kamaráda, takového, který se o tebe zajímá, kterému se můžeš svěřit se svým trápením a o kterém víš, že se ti snaží pomoci vždy, když to potřebuješ?

Ze všech 149 respondentů uvedlo celkem 126 respondentů, tj. 85 %, že **dobrého kamaráda**, odpovídajícího stanovenému popisu, v oddíle **mají**. Zbýlých 23 respondentů, v přepočtu 15 % dotazovaných, uvedlo opačnou odpověď. Odpovědi na tuto otázku jsou zpracovány formou grafů zvlášť pro každou výchovnou kategorii.

Grafy 5 a 6 vyobrazují výsledky výchovné kategorie světlušek a skautek.

Graf 5 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle (světlušky)

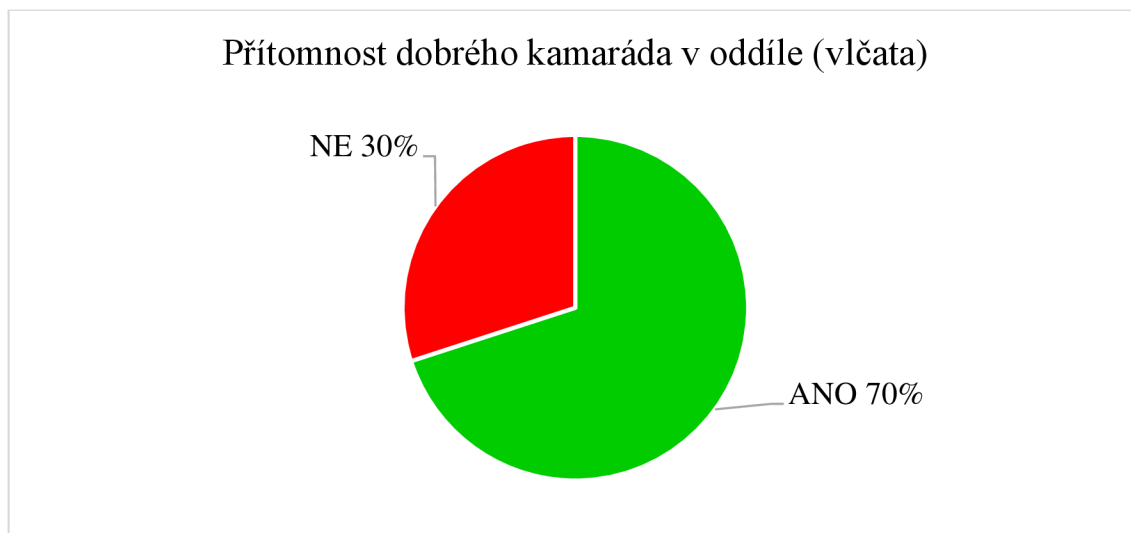

Graf 6 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle (skautky)

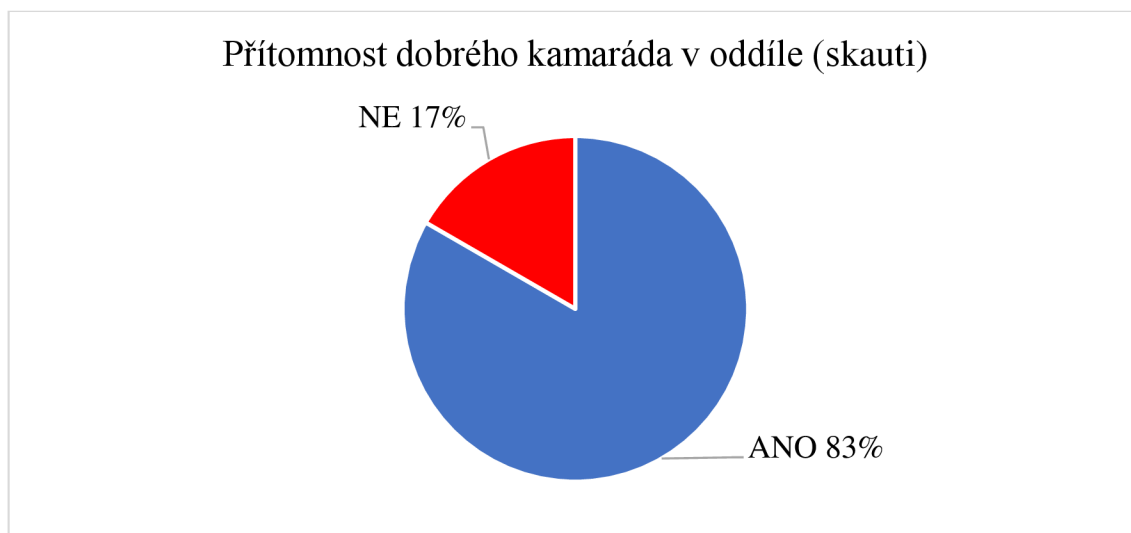
Uvedené grafy lze obohatit o informaci, že světlušek má v oddíle dobrého kamaráda, odpovídajícího danému popisu, 18 z 23 dotazovaných a skautek 59 z 64 dotazovaných.

Jak vyplývá z těchto dvou předložených grafů, lze konstatovat, že lepší výsledky v tomto ohledu vykazuje výchovná kategorie **skautek**, respektive u této kategorie bylo zjištěno **vyšší procento** členek, které v oddíle dobrého kamaráda mají než v případě výchovné kategorie světlušek.

Výsledky respondentů z chlapeckých výchovných kategorií ukazují grafy 7 a 8.

Graf 7 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle (vlčata)

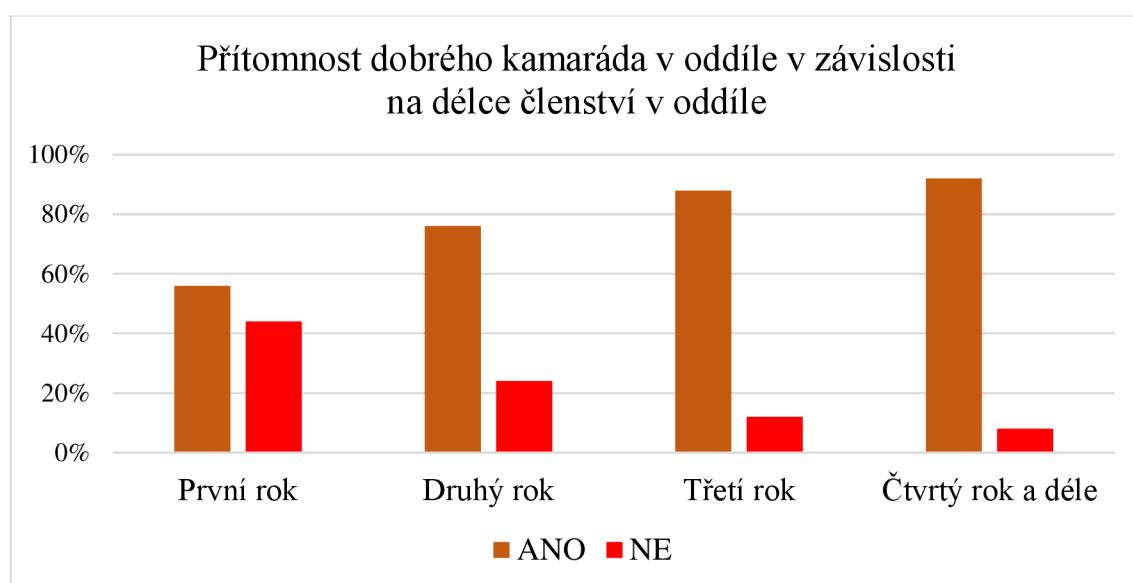

Graf 8 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle (skauti)

Vlčat, která uvedla, že v oddíle mají dobrého kamaráda s danou charakteristikou, bylo 14 a to z celkových 20. Skautů na otázku odpovědělo *ANO* 35 z celkových 42 respondentů. Co se týče chlapeckých kategorií, **vyšší procento** dotazovaných, kteří na otázku, týkající se přítomnosti dobrého kamaráda v oddíle (dle popsaných kritérií), odpovědělo kladně, bylo zjištěno v případě výchovné kategorie **skautů**.

Při srovnání všech výchovných kategorií lze vyvodit závěr, že **nejlepší výsledky** byly naměřeny u **skautek**. Naopak **nejhorší** výsledky vykazala výchovná kategorie **vlčat**. Téměř jedna třetina vlčat nemá ve svém oddíle dobrého kamaráda, který by se o ně zajímal a který by jim mohl být teoreticky oporou i v takových těžších situacích, kdy by se chlapci stali například obětí šikany. **U výchovných kategorií pro děti ve věkovém rozmezí přibližně 7 až 10 let**, tj. u kategorie vlčat a světlušek, byly zjištěny **horší výsledky než** u výchovných kategorií skautek a skautů (děti ve věku 11 až 15 let).

Problematiku přítomnosti dobrého kamaráda v oddíle lze zkoumat ještě v kontextu délky členství v oddíle, jak ukazuje následující graf (graf 9).

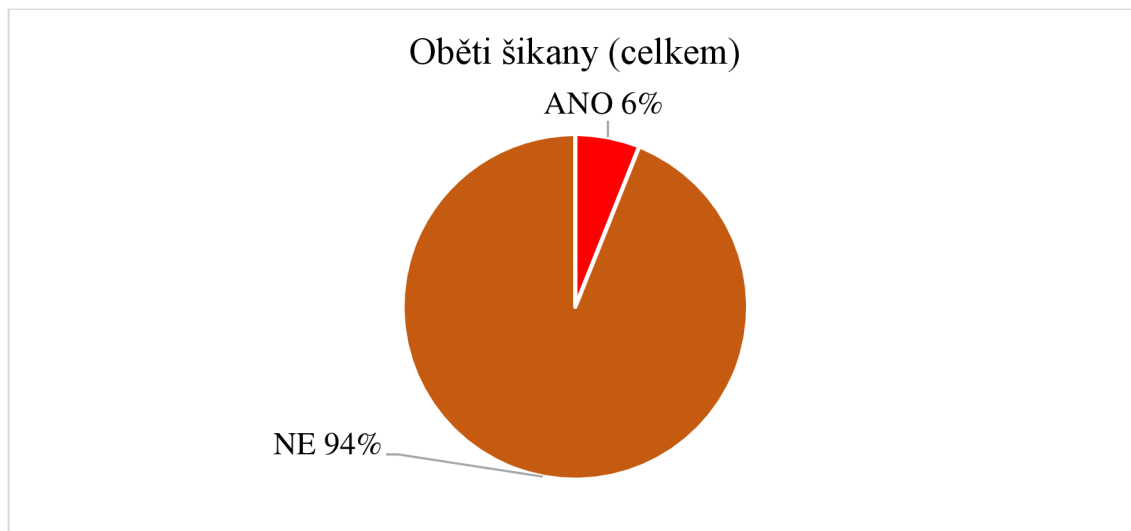

Graf 9 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle v závislosti na délce členství v oddíle

Z grafu vyplývá souvislost mezi tím, jak dlouho děti do svého oddílu chodí a tím, zda v něm mají dobrého kamaráda, přičemž lze sledovat, **že čím déle děti do oddílu chodí, tím spíše v oddíle dobrého kamaráda mají**. Zatímco z dětí, chodících do svého oddílu prvním rokem, má ve svém oddíle dobrého kamaráda přibližně každé druhé dítě, například v případě dětí, chodících do svého oddílu čtvrtým rokem, má ve svém oddíle dobrého kamaráda 90 % z nich.

Otázka č. 6 - Ublížíval nebo ubližuje ti někdo ze skautu?

Odpověď na tyto klíčové otázky zobrazují dva následující grafy. První z grafů (graf 10) bere v potaz všechny respondenty. Neméně důležitá je však otázka, z jakých výchovných kategorií tyto oběti jsou. Proto zde bude později uveden ještě jeden graf.

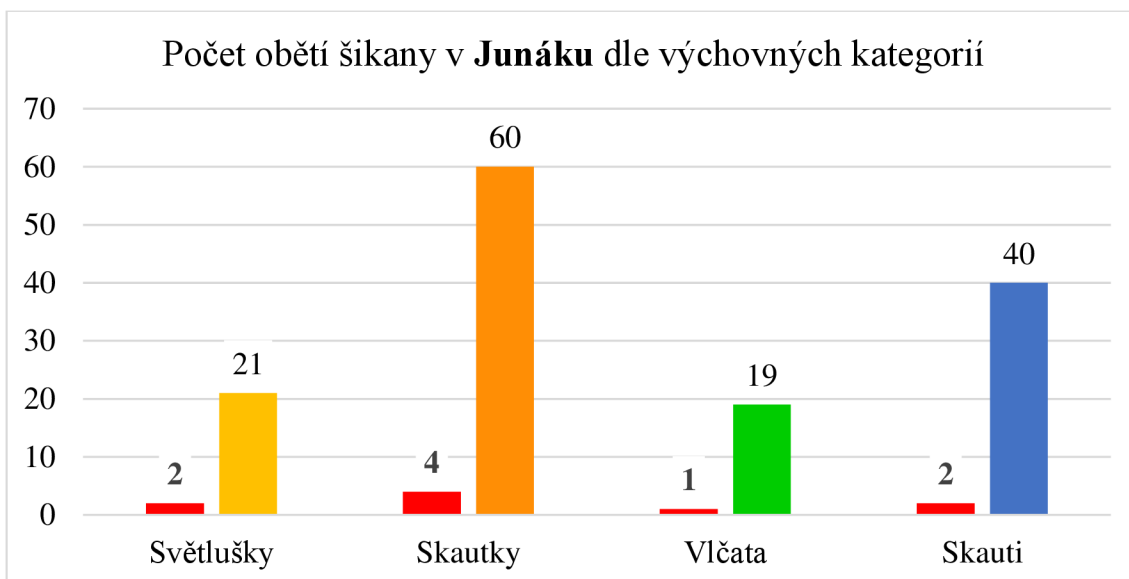
Graf 10 – Oběti šikany (celkem)

Tento graf ukazuje **klíčový výsledek**, tedy výsledek, že ve skautu bylo někdy šikanováno celkem 6 % dotazovaných, tj. 9 respondentů ze 149.

Před následujícím grafem je třeba upozornit na **podstatu a základní pravidla interpretace** zjištěných výsledků. Nelze totiž zjednodušeně říct, že by výsledky jednotlivých kategorií odrážely výsledky toho, jak často jsou šikanovány děti z těchto výchovných kategorií. Například pokud 6 % skautek odpovědělo, že bylo někdy šikanováno, neznamená to, že je šikanováno v průměru 6 % dětí z této výchovné kategorie, neboť někdo z těchto 6 % mohl být šikanován ještě v době, kdy byl například světluškou nebo dokonce benjamínkem. Světlušky, které odpověděly, že byly někdy ve skautu šikanované, zase mohly být šikanovány ještě v době, kdy byly benjamínky. Ačkoliv šikana u dětí v tomto věku (benjamínkům je přibližně 4 až 6 let) není tak častá, šikana se už začíná vyskytovat i v mateřských školách (viz teoretická část práce), tedy u dětí ve věku benjamínků.

Počty respondentů z jednotlivých výchovných kategorií, kteří odpovědi ANO na otázku, zda jim ubližuje nebo ubližoval někdo ve skautu, i počty respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli NE, tvoří obsah grafu níže (graf 11). Červeně jsou v grafu vyznačeny počty dotazovaných příslušné výchovné kategorie, kteří se někdy stali obětí šikany, ostatní

barvy znázorňují, kolik z nich nikdy obětí šikany ve skautu nebylo. Oba sloupce jednotlivých kategorií v součtu odráží celkový počet respondentů, kteří z dané kategorie vyplnili dotazník.

Graf 11 – Počet obětí z jednotlivých výchovných kategorií

Z každé výchovné kategorie uvedl alespoň jeden respondent, že se někdy stal obětí šikany. Jelikož byla výše důkladně vysvětlena podstata interpretace dat z této tabulky, lze doplnit, že 2 světlušky, které byly někdy ve skautu šikanovány, představují **9 % dotazovaných světlušek, což je vůbec nejvyšší podíl** ze všech zkoumaných kategorií, v případě 4 **skautek** jde o **6 %** dotazovaných skautek (nejvyšší počet obětí v této kategorii patrně souvisí s vysokým počtem respondentů právě z této kategorie), v případě 1 **vlčete** jde o **5 %** dotazovaných vlčat a v případě 2 **skautů** rovněž o **5 %** dotazovaných skautů. **Hůře dopadly výsledky dívčích výchovných kategorií než kategorií chlapeckých.**

Otázka č. 7 – Kdy naposledy ti někdo ze skautu ubližoval?

Na tuto otázku odpovědělo těch 9 respondentů, kteří někdy byli ve skautu obětí šikany. Kdy naposledy byl jaký počet z nich v Junáku šikanován vyobrazuje graf 12.

Graf 12 – Poslední výskyt šikany

Z 9 respondentů, kteří byli někdy šikanováni někým ze skautu, **1 respondent** (tj. 11 % z těchto dotazovaných) vybral možnost, že byl **naposledy šikanován v letošním školním roce** (2020/2021). Dalších 5 respondentů (tj. 56 % obětí) bylo šikanováno naposledy v minulém školním roce nebo létě (tj. například na táboře). Zbývající 3 respondenti (33 % obětí) byli obětí šikany naposledy ještě déle než v minulém školním roce. Následující tabulka (tab. 5) ukazuje, z jakých výchovných kategorií tito jednotliví respondenti jsou.

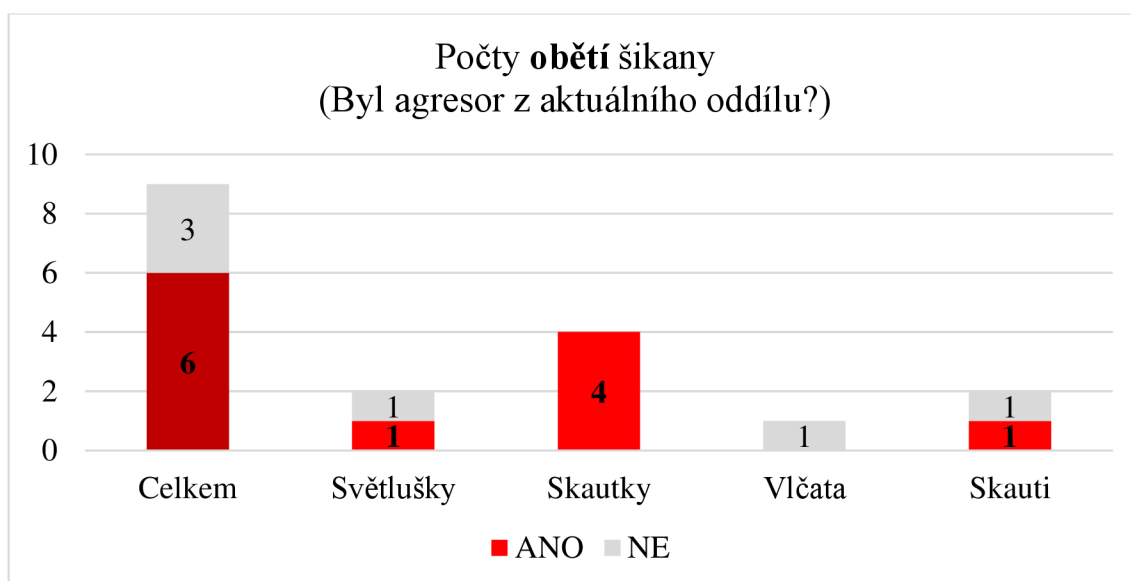
Tab. 5 – Poslední výskyt šikany (jednotlivé kategorie)

Poslední výskyt šikany	Celkem	Světlušky	Skautky	Vlčata	Skauti
V letošním školním roce	1	0	1	0	0
V minulém školní roce nebo létě	5	1	2	1	1
Déle než v minulém školním roce	3	1	1	0	1

Vyzdvihnout lze údaj o **skautce, která byla naposledy šikanována v letošním školním roce** a je tudíž možné, že její šikana stále pokračuje. U respondentů, kteří byli obětí šikany naposledy v minulém školním roce nebo létě zůstává otázkou, zda k ukončení šikany nepřispělo přerušení kontaktní činnosti Junáka (viz covid-19).

Otázka č. 8 – Ublížíval nebo ubližuje ti kdokoliv (dítě, rádce, vedoucí) z tvého oddílu, do kterého teď chodíš?

Tato otázka byla vyplňována pouze těmi 9 respondenty, kteří se někdy stali obětí šikany v Junáku. Součástí dotazníku byla především proto, aby následující otázku (č. 9) s poměrně složitým zadáním museli vyplňovat jen ti respondenti, u kterých je to nezbytné. Přesto i u této otázky lze uvést jednoduché shrnutí odpovědí pomocí následujícího grafu (graf 13).

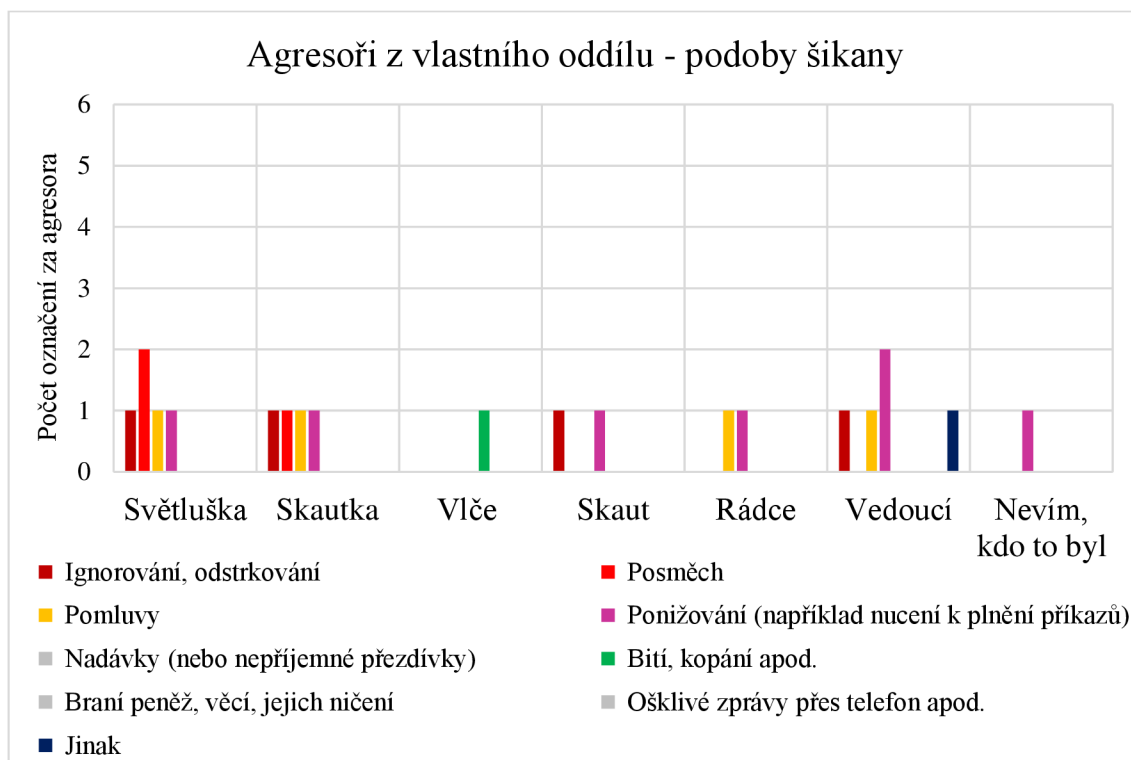

Graf 13 – Počty obětí šikany (agresor z aktuálního oddílu)

Z celkových 9 obětí uvedlo **6 obětí**, že agresorem šikany byl někdo z jejich aktuálního oddílu, tj. v přepočtu 67 % obětí a 4 % všech dotazovaných. Zbylé 3 oběti šikany odpověděly na tuto otázku záporně, tedy že agresorem nebyl nikdo z jejich současného oddílu. Zajímavé je zjištění, **že všechny skautky v roli oběti šikanoval někdo z jejich současného oddílu**. Stejně tak jako u ostatních obětí to ovšem neznamená, že by jim nemohl ubližovat i někdo další než jen členové jejich oddílu, proto byly i těmto obětem kladeny otázky na to, zda jim ubližoval někdo z jiného oddílu atd.

Otázka č. 9 – Kdo z tvého oddílu ti ubližoval nebo ubližuje a jak?

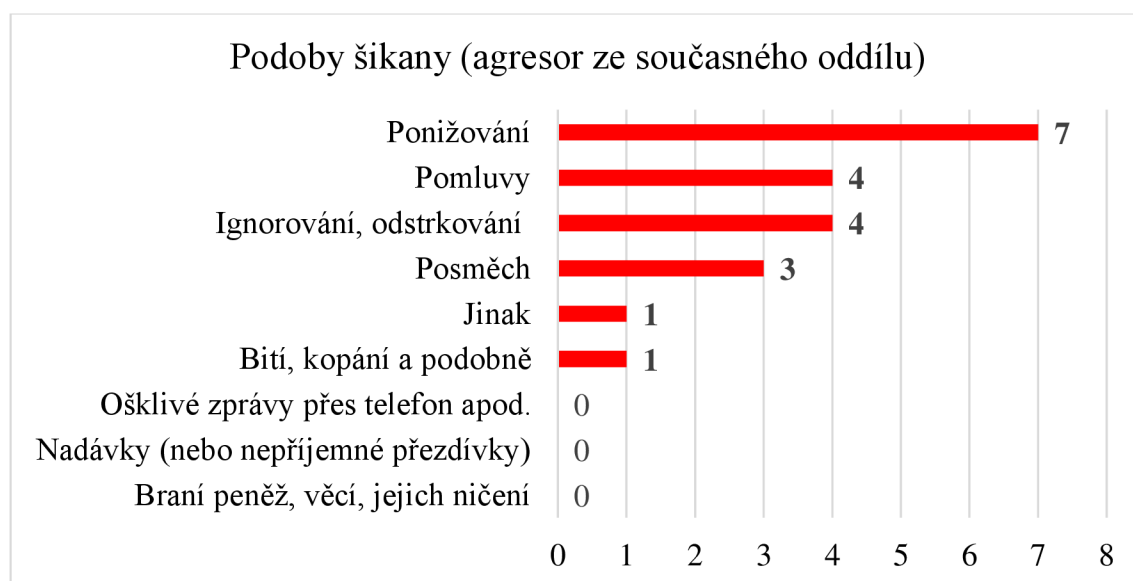
Na otázku odpovídalo v návaznosti na otázku předchozí celkem 6 respondentů, tj. ti, kteří byli šikanováni agresorem z jejich současného oddílu. Před uvedením dvou grafů, zaznamenávajících odpovědi na tuto otázku, je třeba připomenout, jak probíhal sběr dat. Každá z těchto celkových 6 obětí šikany vyplňovala tabulku, v které vyznačila, zda a případně jak jí členové z jejího současného oddílu šikanovali. Jelikož zkoumané oběti pocházejí z různých oddílů homogenních i smíšených, každý respondent zaznamenával poněkud jiné údaje. Například světluška chodící do homogenního oddílu světlušek mohla uvést údaje o tom, jak ji šikanoval někdo z jejího současného oddílu, pouze v kolonkách: světluška, rádce, vedoucí, nevím, kdo to byl. Zatímco skaut ze smíšeného oddílu skautů a vlčat mohl vybrat agresory a podoby šikany u kolonek: vlče, skaut, rádce, vedoucí, nevím, kdo to byl. V některých oddílech navíc nemusí být přítomni rádci. Z tohoto důvodu nelze například tvrdit, že vlče je agresorem u 1 z 6 obětí, neboť ne všechny ze zkoumaných 6 obětí jsou z oddílu, jehož členem nějaké vlče je. Nejde tedy o zmapování, toho, jaké procento obětí je šikanováno vlčetem, ale o zmapování toho, kdo někdy agresorem byl a jaké podoby mělo jeho šikanující chování, což odráží graf 14.

Graf 14 – Agresoři z vlastního oddílu – podoby šikany

Odpovědi obětí, kterým někdy ubližoval někdo z jejich současného oddílu, prokázaly **výskyt agresorů z řad všech zde zkoumaných kategorií**, tj. z řad **světlušek, skautek, vlčat i skautů**, ale také z řad **rádců a vedoucích**. U agresora z řad **vlčat** bylo tímto způsobem zjištěno použití šikany **fyzické**, zatímco u agresorů z **ostatních** řad (světlušek, skautek, skautů, rádců, vedoucích) mělo jejich šikanující chování formu šikany **psychické**.

Graf 15 odráží skutečnost, jaké podoby šikanování byly zaznamenány nejčastěji.

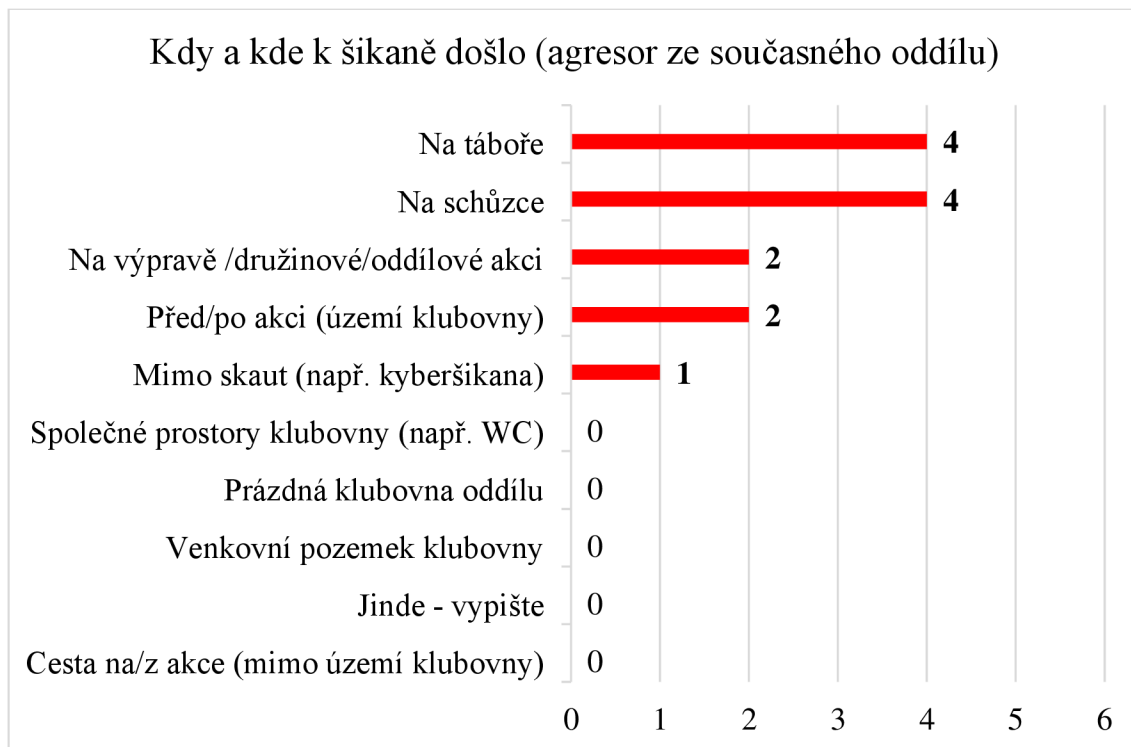
Graf 15 – Podoby šikany (agresor ze současného oddílu)

Nejvíce agresorů šikanovalo svoji oběť ponižováním. Tato odpověď byla respondenty vybrána sedmkrát (respondentů v případě této otázky sice bylo 6, ale každý z nich vyplňoval jiné množství údajů podle toho, z jakých všech členů se jeho oddíl skládá). Na pomyslné **druhé** příčce se umístily **pomluvy** spolu s **ignorováním** a **odstrkováním**, **následovalo bití, kopání** a jiné formy šikany. Naopak zjištěna nebyla touto cestou kyberšikana (ošklivé zprávy přes telefon apod.), ani šikana spočívající v odcizování peněz, věcí nebo jejich ničení.

Tyto výsledky však neodráží předchozí zkušenosti respondentů z dob, kdy byly součástí jiných oddílů, neboť zmapovat všechny varianty předchozích zkušeností, aniž by byl zachován koncept tohoto dotazníku, by nejspíše znamenalo především pro respondenty příliš velkou a nežádoucí zátěž.

Otázka č. 10 – Kde a kdy ti někdo z tvého (současného) oddílu ubližoval?

Na tuto otázku odpovídalo pouze 6 ze 149 respondentů, neboť byla určena pouze respondentům z řad obětí šikany, jejíž agresorem je někdo z jejich současného oddílu. Následující graf (graf 16) ukazuje, kdy a kde bylo kolik z těchto respondentů šikanováno.

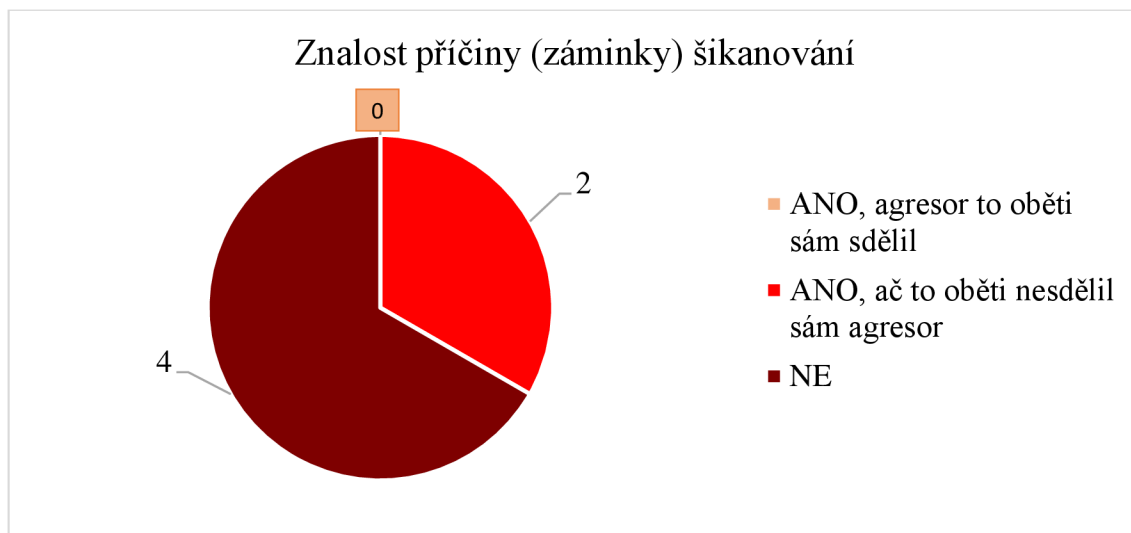
Graf 16 – Kdy a kde k šikaně dochází (agresor ze současného oddílu)

Poznámka: akcí se ve čtvrtém řádku rozumí například schůzky, výpravy, další oddílové akce apod.

K šikaně u největšího množství takovýchto obětí došlo na táboře a na schůzce. Na táboře stejně jako na schůzce byli šikanováni 4 respondenti (tj. 67 % z 6 zkoumaných obětí), na **výpravě, družinové či oddílové akci** se stali obětí 2 respondenti stejně jako **před/po akci (na území klubovny)**. **Mimo skaut** šikanoval nějaký agresor (patřící do skautského prostředí) 1 oběť. Odpovědi repondentů naopak nepotvrdily, že by k šikaně v Junáku docházelo ve společných prostorách, v prázdných oddílových klubovnách, na venkovním pozemku klubovny či na cestě na nějakou akci (nebo na cestě z ní). Nikdo z respondentů nevyužil ani odpověď, že byl šikanován ještě někde jinde nebo při nějaké jiné příležitosti, než bylo nabízeno v ostatních odpovědích. Vzhledem k tomu, že tuto otázku vyplňovaly pouze oběti šikanované někým ze svého současného oddílu, nelze vyloučit, že někdo ze zbývajících obětí nemohl být někdy šikanován právě například na cestě na schůzku atd.

Otázka č. 11 – To, že ti někdo ubližoval nebo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč takhle trápí nebo trápili zrovna tebe. Víš, proč ti ubližovali?

Graf 17 znázorňuje, kolik z 6 zkoumaných obětí ví, proč byli agresorem šikanováni.

Graf 17 – Znalost příčiny (záminky) šikanování

Většina těchto (4 z 6, tj. 67 %) **obětí neví, proč se stali terčem útoků agresora z jejich oddílu.** Dva respondenti (33 %) vybrali možnost, že vědí, proč jim agresor ubližoval, ačkoliv jim to sám agresor nesdělil. Důvod, proč jim ubližoval, rozepisovali tyto oběti v následující otázce. Nikdo ze zkoumaných obětí nevybral možnost, že ví, proč mu dotyčný agresor ubližoval, protože mu to sám agresor sdělil.

Otázka č. 12 - Proč ti ubližovali?

Na tuto otázku zodpovídali ti **2** respondenti, kteří v předchozí otázce uvedli, že vědí, proč jim ubližoval agresor z jejich současného oddílu. Odpovědi těchto dvou respondentů jsou zde doslovně přepsány.

Odpověď skautky: „*Protože nemám tak silnou vůli abych řekla ne.*“

Odpověď světlušky: „*Holky už prostě mají svoji partu a do tý se už nemůžiu přidat asi i proto že nenosim moderní oblečení.*“

První odpověď působí dojmem, že oběť **viní** ze šikany především **sama sebe** a svoji nemožnost říct agresorovi *ne*. V druhé odpovědi se pravděpodobně jedná o psychickou formu šikany v podobě sociální **izolace** a o **šikanu ekonomickou**.

Otázka č. 13 – Ublížíval nebo ubližuje ti za tu dobu, co jsi světluška/vlče/skaut/skautka (podle toho, co jsi právě teď), někdo (dítě, rádce, vedoucí) z jiného oddílu ve vašem středisku?

Na tuto otázku odpovídalo těch 9 respondentů, kteří uvedli v otázce č. 6, že jim ubližoval někdo ze skautu. **Všech 9 obětí odpovědělo na tuto otázku záporně.** Cílem této otázky bylo zjistit, mezi jakými oddíly dochází k výskytu šikany. Odpovědi mohly poskytnout například zjištění, že často dochází k šikaně skautek ze strany skautů (z jiného oddílu). Vzhledem k tomu, že všichni na tuto otázku odpověděli *NE*, nebylo v rámci této otázky prokázáno, že by docházelo k „mezioddílové“ šikaně. Výsledky však nelze shrnout tím, že tito respondenti s jistotou nikdy obětmi takovéto šikany nebyli, neboť například skautka mohla být obětí agresora z jiného oddílu ještě v době, kdy byla světluškou. Tato možnost nebyla brána v dotazníku v potaz z toho důvodu, že by se muselo zjišťovat, do jakého oddílu oběť chodila v době, kdy ji ubližoval někdo z jiného oddílu, což by už vyžadovalo poněkud jinou strukturu dotazníku, pokud by neměli být respondenti zatíženi příliš velkým množstvím otázek.

Otázka č. 14 – Kdo z jiného oddílu ti ubližuje nebo ubližoval a jak?

Otázka č. 15 – Kde a kdy ti někdo z jiného oddílu ubližoval?

Otázka č. 16 – To, že ti někdo ubližoval nebo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč takhle trápí nebo trápili zrovna tebe. Víš, proč ti ubližovali?

Otázka č. 17 – Proč ti ubližovali?

Vzhledem k tomu, že za sledované období nebylo nikomu z obětí ubližováno někým z jiného oddílu (viz vyhodnocení otázky č. 13), na tyto otázky nikdo z respondentů neodpovídal.

Otázka č. 18 – Ublížíval nebo ubližuje ti někdo z tvého střediska, kdo nepatří do žádného oddílu?

Na tuto otázku odpovídalo těch 9 respondentů, kteří uvedli v otázce č. 6, že jim ubližoval někdo ze skautu. Výsledky ukazuje jednoduchý graf (graf 18).

Graf 18 – Agresori z vlastního střediska nepatřící do žádného oddílu

Z celkových 9 obětí uvedla **jedna oběť** (tj. 11 % obětí šikany ve skautu, tj. 0,7 % z celkového počtu všech respondentů), že byla obětí šikany ze strany agresora patřícího do jejího střediska, který ale nepatří do žádného oddílu. Jak bylo vysvětleno v dotazníku, mohlo jít například o kuchaře, který jezdí s dětmi pouze na tábor (není v Junáku registrován nebo je jeho členství v nějakém oddíle spíše formální apod.). Cílem této otázky a otázky následující bylo zmapovat další agresory, kteří ještě nebyli objeveni.

Otázka č. 19 – Popiš obecně, o koho se jednalo/jedná.

Na tuto otázku odpovídal pouze respondent, který v předchozí otázce odpověděl *ano*, tzn., že mu bylo někdy ve skautu ubližováno někým, kdo nepatří do žádného oddílu. Odpověď tohoto respondenta je zde doslovně přepsána.

Odpověď skautky: „*Ženatý muž nabízel mě a mým kamarádkám roli jeho milenky.*“

Tato otázka spíše vypovídá o formě šikany než o tom, o koho se jednalo, respektive jakou roli tento člověk v Junáku zastává/zastával. Přesto je i tato odpověď cenná a může být například impulzem pro oddíly, které by se mohly tématem **sexuálního obtěžování** zabývat v rámci své oddílové činnosti apod.

Otázka č. 20 – Ublížíval nebo ubližuje ti někdo z jiného střediska?

Na tuto otázku odpovídalo těch 9 respondentů, kteří uvedli v otázce č. 6, že jim ubližoval někdo ze skautu. Výsledky ukazuje graf 19.

Graf 19 – Agresoři z jiného střediska

Poznámka: v dotazníku měla odpověď *ANO* čtyři varianty, respondenti mohli vybrat variantu podle toho, zda se jednalo o agresora z jiného oddílu v pozici: *ditě, rádce, vedoucí*, čtvrtou možností byla možnost *nevím, kdo přesně to byl nebo to byl ještě někdo jiný*. Všechny tyto odpovědi nejsou v grafu zaneseny proto, že z tohoto širokého spektra byla zvolena pouze jednou jedna odpověď, ostatních 8 obětí v této otázce označilo odpověď *NE*.

Jednou skautkou byla zvolena odpověď: *ANO, ubližoval mi někdo z vedoucích z jiného střediska*.

Následující otázky už vyplňovali opět všichni respondenti, tj. 149 respondentů.

Otázka č. 21 – Byl(a) jsi někdy svědkem toho (viděl jsi na vlastní oči), že je ve skautu ubližováno někomu z tvého oddílu?

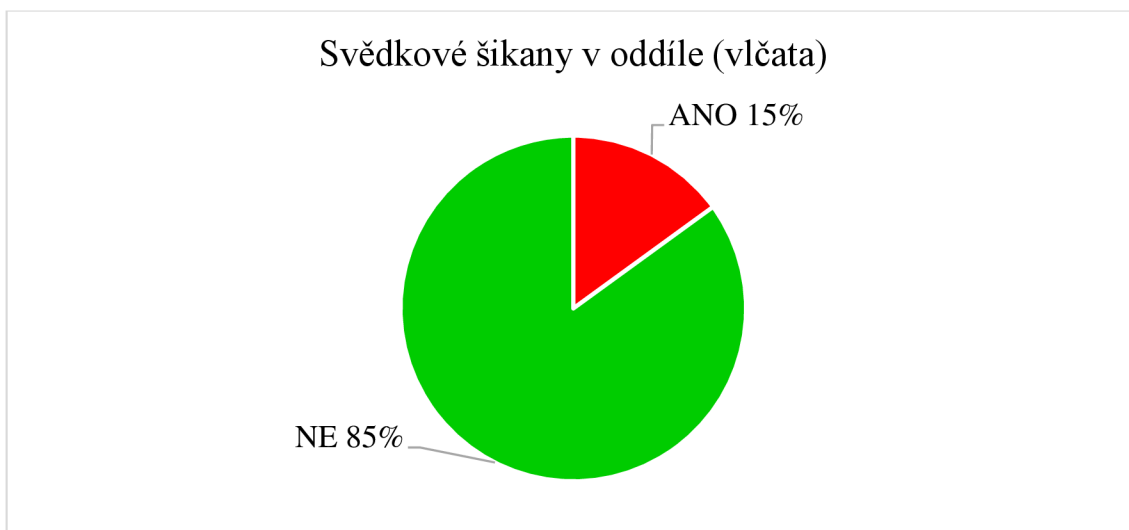
Celkové výsledky ukázaly, že **přibližně jedna čtvrtina respondentů** (tj. **26 %** respondentů, tj. 38 respondentů) **někdy byla svědky toho, jak je šikanován někdo z jejich oddílu**. Zbylé zhruba tři čtvrtiny respondentů (tj. 74 % respondentů, tj. 111 respondentů) uvedly, že nikdy svědkem takové šikany nebyly.

U této otázky bude opět zajímavější představit zvlášť výsledky jednotlivých výchovných kategorií a následně je porovnat. Výsledky budou srovnány především mezi výchovnými kategoriemi pro děti přibližně ve věku 7 až 10 let, tedy mezi výchovnými kategoriemi světlušek a vlčat a následně mezi výchovnými kategoriemi pro děti přibližně ve věku 11 až 15 let, tzn. mezi výchovnými kategoriemi skautek a skautů. Zároveň budou výsledky stručně srovnány i napříč všemi kategoriemi. U takového srovnání je však třeba mít na paměti, že skautky a skauti jsou členy Junáka povětšinou delší dobu než světlušky a vlčata, a proto měli teoreticky více příležitostí se s výskytem šikany v oddíle setkat (setkat se s ní mohli tehdy, když byli benjamínky, světluškami/vlčaty), což pochopitelně neplatí jen pro tuto otázku.

Graf 20 a graf 21 obsahují výsledky výchovné kategorie světlušek a vlčat.

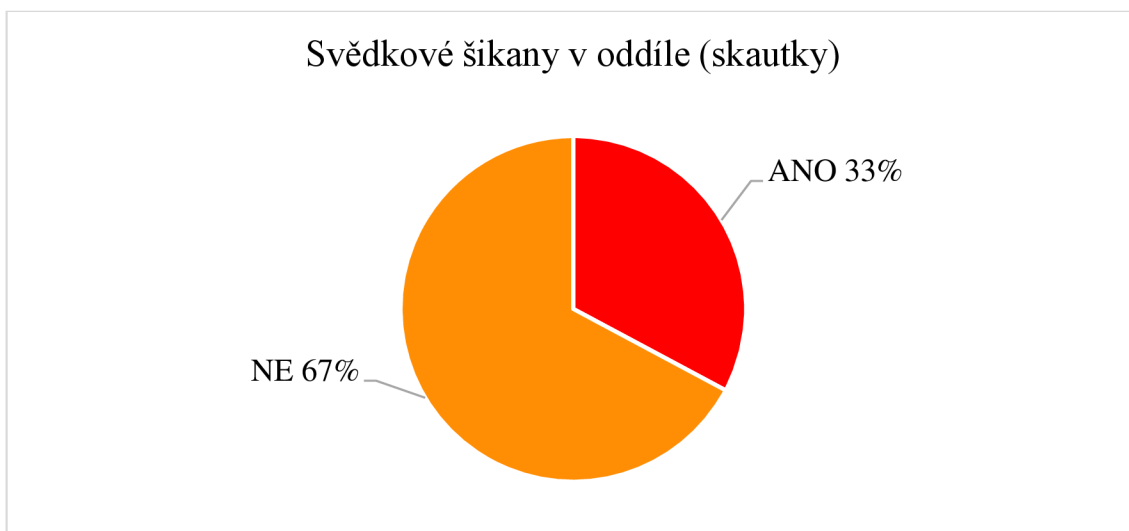
Graf 20 – Svědkové šikany v oddíle (světlušky)

Graf 21 – Svědkové šikany v oddíle (vlčata)

Jak ukazuje první z grafů, výsledky světlušek jsou jednohlasné. **Žádná** z celkově 23 dotazovaných **světlušek** nikdy **nebyla svědkem šikany** někoho z jejího oddílu. Naopak chlapecká výchovná kategorie pro děti ve stejném věkovém vymezení (přibližně 7 až 10 let) vykazala výsledky, podle kterých se někdy svědkem šikany stalo 15 % vlčat (tj. 3 ze 20 dotazovaných) a jejich výsledky už tolik uspokojivé nejsou.

Graf 22 obsahuje výsledky respondentů z výchovné kategorie skautek a graf 23 výsledky respondentů z výchovné kategorie skautů.

Graf 22 – Svědkové šikany v oddíle (skautky)

Graf 23 – Svědkové šikany v oddíle (skauti)

Obě výchovné kategorie pro děti přibližně ve věku 11 až 15 let **hlásí stejný výsledek** a to ten, že **33 %** procent respondentů z těchto výchovných kategorií někdy bylo **svědky šikany v jejich oddíle**. V případě skautek takto odpovědělo 21 skautek z celkových 64 dívek a v případě skautů 14 z celkových 42 chlapců. Ostatních 67 % dotazovaných skautek i skautů nikdy svědkem šikany v oddíle nebylo.

Při srovnání těchto čtyř grafů lze tedy vyvodit závěr, že **nejvyšší procentuální** výskyt svědků šikany v oddíle byl zjištěn u výchovných kategorií **skautky a skauti**, o něco nižší procentuální výskyt vykazala výchovná kategorie vlčat a nejradošnější výsledky vykazala výchovná kategorie světlušek, kde je výskyt svědků šikany v oddíle roven nule.

Otázka č. 22 – Kdo mu ubližoval?

Na tuto otázku odpovídalo pouze těch **38** respondentů, kteří v předchozí otázce uvedli, že někdy byli svědky toho, jak je šikanován někdo z jejich oddílu. Respondenti mohli označit více odpovědí, neboť se vzájemně nevylučují. Proto také součet procent jednotlivých odpovědí v následujícím grafu 24 není roven stu.

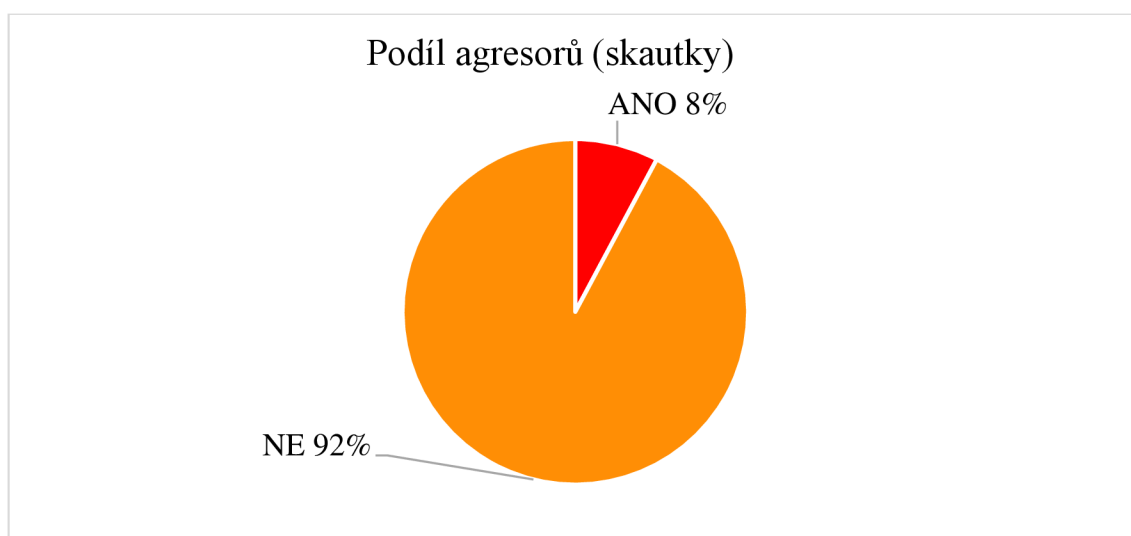

Graf 24 – Agresori podle svědků obětí z jejich oddílů

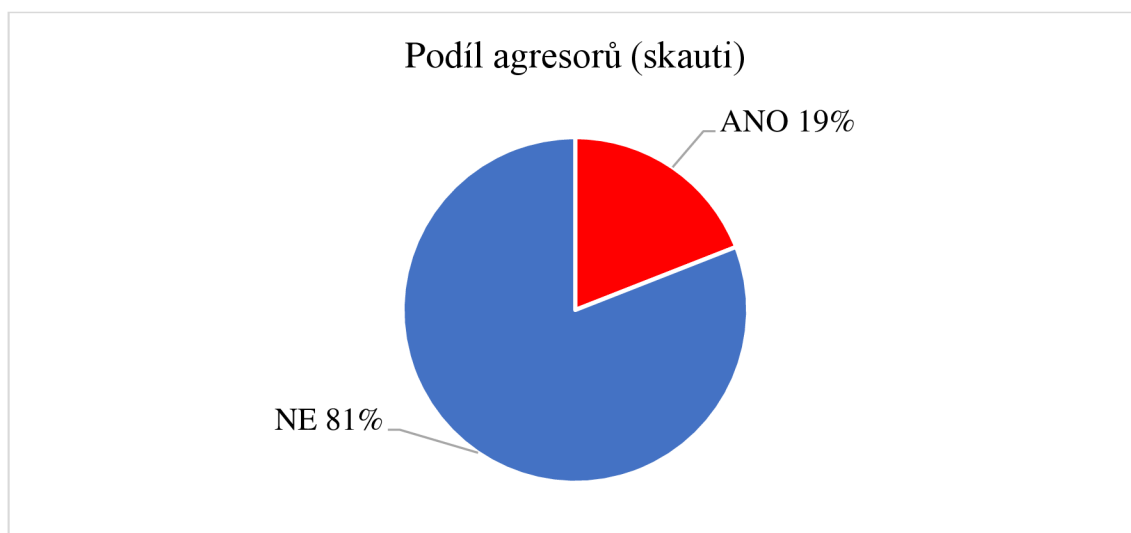
Z grafu vyplývá, že **největší část svědků** v Junáku se setkala s **agresorem** (ubližujícím oběti z jeho oddílu), který pocházel z **jejich vlastního oddílu**. Tuto možnost zvolilo 29 z 38 svědků, tj. **76 %** z nich. Další odpovědi už mají poměrně malé zastoupení, přesto jsou tyto odpovědi velmi hodnotné, neboť dokazují, kdo všechno agresorem v Junáku podle svědků někdy byl. Druhou nejčastější odpověď, kterou uvedlo pět svědků, tvoří odpověď, že svědek **neví**, kdo byl agresor, kterého spatřil při útoku na oběť z jeho oddílu. V takovém případě se dá očekávat, že se pravděpodobně nejednalo o agresora z jejich oddílu, neboť takového agresora by nejspíše svědek znal, pokud by ovšem respondenti tuto možnost nevybrali z důvodu agresorova skrývání se v anonymitě (svědek mohl například vidět, jak oběti chodí útočné zprávy, jejichž adresátem byl vzhledem k povaze obsahu nejspíše někdo z jejich oddílu). Čtyři svědci viděli, jak někoho z jejich oddílu šikanuje agresor z **oddílu jiného**, dva svědci uvedli, že byl agresorem někdo z **jiného střediska**.

Otázka č. 23 – Ublížíval(a) jsi ty někdy někomu ze skautu?

Z celkových 149 respondentů uvedlo 13 respondentů, tj. **9 %** dotazovaných, že někdy někomu ve skautu **ubližovali**, respektive ho šikanovali. **Většina respondentů** (136 z 149, tj. **91 %**) však odpověděla, že **nikdy takovýmto agresorem nebyla**. Srovnání výsledků jednotlivých výchovných kategorií tyto výsledky obohatí o další klíčové poznatky. Co se týče výsledků dívčí i chlapecké výchovné kategorie dětí přibližně ve věku 7 až 10 let, výsledky kategorie **vlčat** i **světlušek** jsou identické. Žádný takový respondent **neuvedl, že by někdy někomu ze skautu ubližoval**. Výsledky výchovných kategorií pro děti ve věku 11 až 15 let (skautů a skautek) ukazují graf 25 a graf 26.

Graf 25 – Podíl agresorů (skautky)

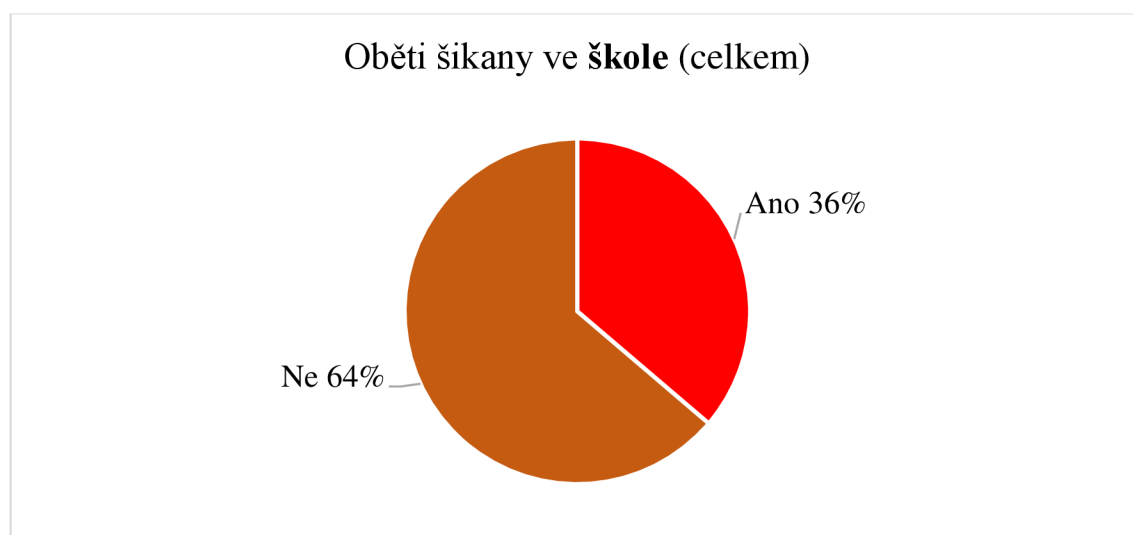

Graf 26 – Podíl agresorů (skauti)

Větší část dotazovaných uvedla, že někdy byla ve skautském prostředí agresorem, **v případě skautů** než skautek. Z celkových 64 dotazovaných skautek bylo někdy tímto agresorem šikany 5 skautek (tj. 8 % z nich), v případě skautů šlo o 8 skautů ze 42 dotazovaných (tj. 19 % z nich). Opět je třeba připomenout, že však mohli být agresory šikany už v době, kdy byli ještě světluškami nebo v případě chlapců vlčaty.

Otázka č. 24 – Ublížoval ti někdy někdo ve škole?

Na tuto otázku odpovídalo všech **149** respondentů. Odpověď na tuto otázku zobrazují dva následující grafy. První z grafů (graf 27) bere v potaz všechny respondenty. Neméně důležité je opět zkoumat, z jakých výchovných kategorií tyto oběti jsou. Proto zde bude později uveden ještě jeden graf.

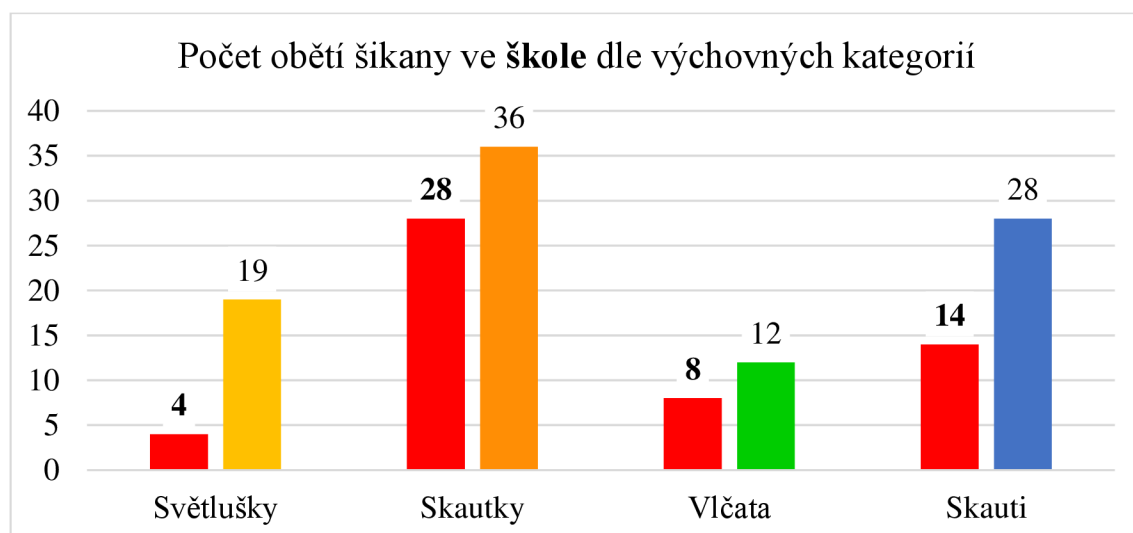
Graf 27 – Oběti šikany ve škole (celkem)

Podle celkových výsledků se někdy obětí šikany ve škole stalo 36 % respondentů (tj. 54 ze 149 dotazovaných), což je **více než jedna třetina** z nich. Ostatních 64 % dotazovaných (tj. 95 ze 149) nikdy obětí šikany nebylo.

Obdobně, jako tomu bylo u otázky mapující výskyt obětí šikany ve skautu (otázka č. 6), je také zde uveden sloupcový graf, znázorňující, kolik z respondentů jednotlivých výchovných kategorií se někdy stalo obětí, v tomto případě školní, šikany. Také zde je potřeba předem připomenout pravidla interpretace výsledků. Nelze totiž zjednodušeně říct, že by výsledky jednotlivých kategorií odrážely skutečnost, jak často jsou šikanovány děti z těchto výchovných kategorií. Například to, že 44 % skautek odpovědělo, že bylo někdy ve škole šikanováno, neznamená, že je šikanováno v průměru 44 % dětí z této

výchovné kategorie, neboť někdo z těchto 44 % skautek mohl být ve škole šikanován ještě v době, kdy byl například světluškou, nebo dokonce benjamínkem. Světlušky, které odpověděly, že byly někdy ve škole šikanovány, zase mohly být šikanovány ještě v době, kdy byly benjamínky.

Počty respondentů z jednotlivých výchovných kategorií, kteří odpověděli *ANO* na otázku, zda jim ubližuje nebo ubližoval někdo ve škole, i počty respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli *NE*, tvoří obsah grafu níže (graf 28). Stejně jako tomu bylo u grafu obětí šikany ve skautu (otázka č. 6), je v grafu červeně vyznačeno, kolik dotazovaných příslušné výchovné kategorie se někdy stalo obětí šikany. Ostatní barvy znázorňují, kolik z nich nikdy obětí šikany ve škole nebylo. Oba sloupce jednotlivých kategorií tedy v součtu odráží celkový počet respondentů, kteří z dané kategorie vyplnili dotazník.

Graf 28 – Počet obětí šikany ve škole dle výchovných kategorií

V každé výchovné kategorii uvedli více než tři respondenti, že se někdy stali obětí šikany ve škole. Jelikož byla výše důkladně vysvětlena podstata interpretace dat z této tabulky, lze doplnit, že 4 světlušky, které byly někdy ve škole šikanovány, představují **17 % dotazovaných světlušek**, v případě 28 skautek jde o **44 % dotazovaných skautek** (nejvyšší počet obětí v této kategorii souvisí patrně s vysokým počtem respondentů právě z této kategorie), v případě 8 vlčat jde o **40 % dotazovaných vlčat** a v případě 14 skautů o **33 % dotazovaných skautů**. **Nejvyšší počet obětí šikany** ve škole z **procentuálního** hlediska prokázala výchovná kategorie **skautek**, za ní následuje výchovná kategorie vlčat, poté výchovná kategorie skautů a nejmenší počet i podíl obětí šikany ve škole byl zjištěn u výchovné kategorie světlušek.

Otázka č. 25 – Cítíš se ve skautu méně ohrožený šikanou než ve škole?

Na otázku odpovídalo všech 149 respondentů. Odpovědi jsou zkoumány zvlášť pro jednotlivé výchovné kategorie, k jejich vyhodnocení slouží sloupcový graf (graf 29).

Graf 29 – Cítíš se ve skautu méně ohrožený šikanou než ve škole?

Ve výchovných kategoriích skautky, vlčata a skauti byla nejčastější odpověď určitě ano. Ze skautů a skautek se navíc cítí méně ohroženo šikanou ve skautu než šikanou ve škole 50 % dotazovaných a více. U světlušek tato odpověď byla spolu s odpovědí *spíše ano* druhou nejčastější odpovědí, přičemž jejich nejčastější odpověď zněla *nevím*. Procento respondentů, kteří vybrali možnost *určitě ne* není u žádné výchovné kategorie vyšší než 10 %, stejnou situaci lze z grafu vyčíst také v případě možnosti *spíše ne*.

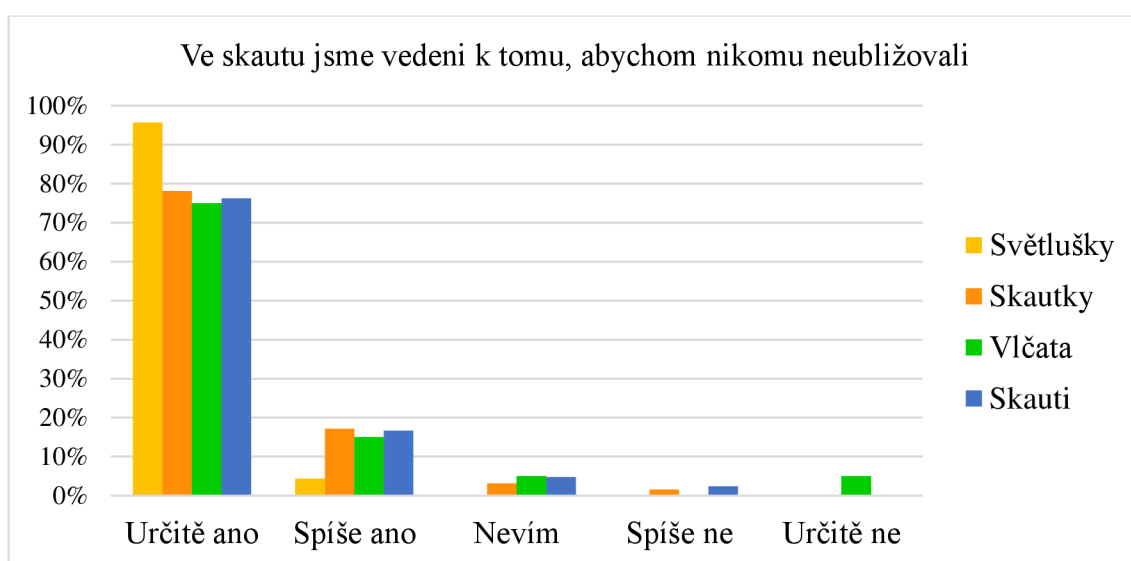
Při součtu odpovědí *určitě ano* a *spíše ano* a porovnání se součtem odpovědí *spíše ne* a *určitě ne* lze vyvodit závěr, že v případě **světlušek 34 %** dívek s tímto tvrzením (spíše) souhlasí, což je více než **18 %** světlušek, které s tímto tvrzením (spíše) nesouhlasí. U **skautek** je tento rozdíl ještě výraznější. S tvrzením, že se cítí ve skautu méně ohrožené šikanou než ve škole, (spíše) souhlasí dokonce **84 %** dotazovaných, naopak (spíše) nesouhlasí **7 %** skautek. V případě **vlčat** tvoří (spíše) souhlasné odpovědi **65 %** odpovědí, zatímco (spíše) nesouhlasné odpovědi tvoří **15 %** odpovědí a v případě skautů jde o (spíše) souhlasné odpovědi u **74 %** chlapců a o (spíše) nesouhlasné odpovědi u **4 %** chlapců. Zbylí respondenti vybrali možnost *nevím*. **Nejčastěji tedy s tímto tvrzením (spíše) souhlasí skautky, naopak nejčastěji s ním (spíše) nesouhlasí respondenti z řad světlušek.**

Otázka č. 26 – Souhlasíš s následujícími tvrzeními?

Na čtyři dílčí podotázky odpovídalo vždy všech **149** respondentů. Odpovědi jednotlivých podotázek jsou pokaždé zkoumány zvlášť pro jednotlivé výchovné kategorie, k jejich vyhodnocení poslouží sloupcové grafy.

Otázka č. 26a – Souhlasíš s následujícím tvrzením? Ve skautu jsme vedeni k tomu, abychom nikomu neubližovali.

Odpovědi, respektive názory respondentů, na první podotázku znázorňuje graf 30.

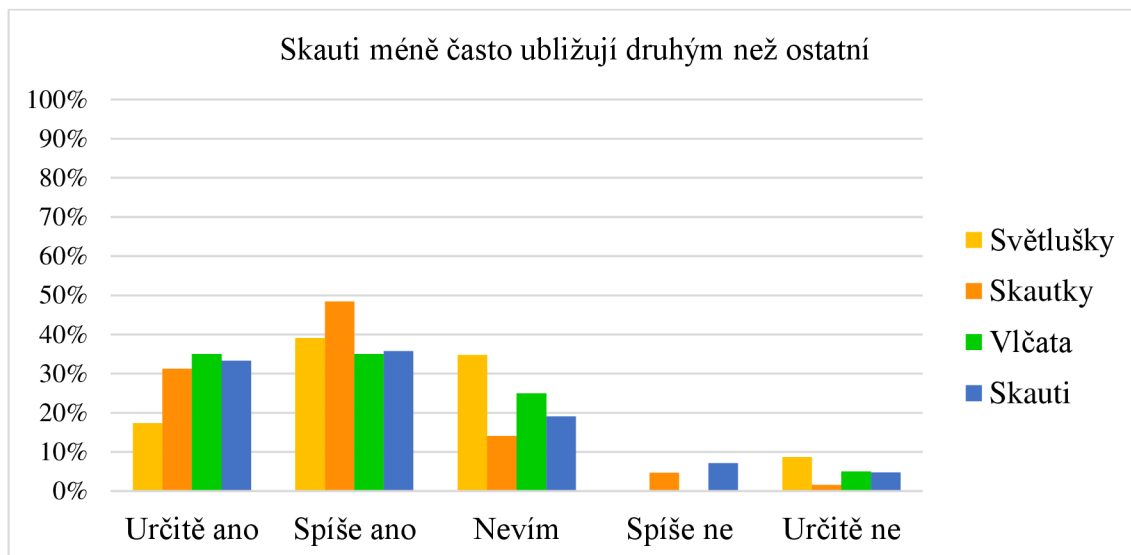

Graf 30 – Ve skautu jsme vedeni k tomu, abychom nikomu neubližovali

Jednoznačně dominující odpověď *určitě ano* ve všech výchovných kategoriích ukázala, že **více než 70 % světlušek, skautek, vlčat i skautů zcela souhlasí s tvrzením, že jsou v Junáku vedeni k tomu, aby nikomu neubližovali.** Ze světlušek tuto možnost zvolilo dokonce 96 % dotazovaných, zbylá 4 % světlušek s tímto tvrzením navíc také spíše souhlasí. Zcela nesouhlasná odpověď se objevila pouze u jednoho vlčete.

Otázka č. 26b – Souhlasíš s následujícím tvrzením? Skauti méně často ubližují druhým než ostatní.

Odpovědi, respektive názory respondentů, na tuto podotázku ukazuje graf 31.

Graf 31 – Skauti méně často ubližují druhým než ostatní

Na rozdíl od předchozí podotázky zde žádná z nabízených odpovědí nebyla respondenty označována výrazně častěji. Součet (spíše) souhlasných odpovědí však opět značně převyšuje součet (spíše) nesouhlasných odpovědí, což platí pro všechny kategorie. Součet spíše souhlasných a souhlasných odpovědí ve všech kategoriích navíc představuje více než 50 % odpovědí respondentů z daných kategorií. To znamená, **že více než polovina respondentů ze všech výchovných kategorií zcela souhlasí nebo spíše souhlasí s výrokem *Skauti méně často ubližují druhým než ostatní***. Poměrně značná část respondentů vybrala možnost *nevím*, což lze vyložit dvěma způsoby. Respondenti tím mohou mít na mysli to, že neumí posoudit, zda skauti ubližují druhým méně často než ostatní, zároveň tím ale mohou vyjadřovat také to, že agresori šikany podle nich pochází stejně často ze skautského prostředí jako z nějakého jiného prostředí.

Otázka č. 26c – Souhlasíš s následujícím tvrzením? Pokud bych viděl, jak někomu ubližují, snažil bych se mu pomoci také proto, že jsem skaut.

Odovědi respondentů v podobě jejich názorů shrnuje graf 32.

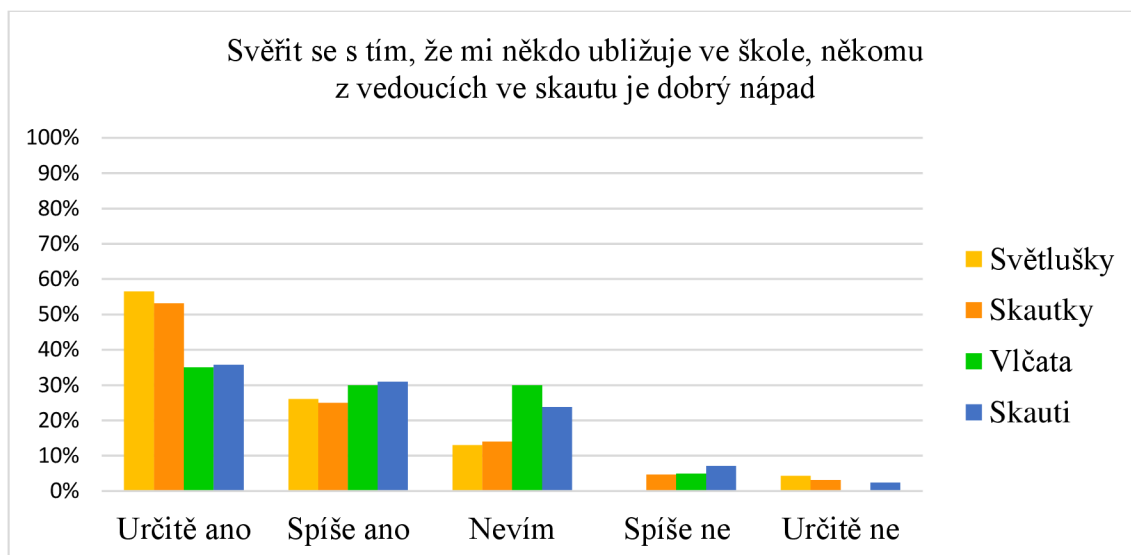

Graf 32 – Pokud bych viděl, jak někomu ubližují, snažil bych se mu pomoci také proto, že jsem skaut

Více než 50 % světlušek, skautek i vlčat se domnívá, že pokud by se stali svědky šikany, nesetrvávali by pouze v roli svědka, ale stali by se **obránci oběti** také proto, že jsou skauty. Pomoc oběti ovšem nemusí znamenat to, že by se oběti zastali přímo tehdy, když je šikanována, ale pomoc může spočívat i v tom, že například seženou pomoc někoho dalšího, kdo oběti pomůže (viz teoretická část práce). Otázkou samozřejmě zůstává, jakou pomoc oběti si při vyplňování této otázky představovali sami respondenti. Skautů sice s tímto tvrzením souhlasí méně než 50 % (konkrétně jich s tvrzením souhlasí 45 %), nicméně 40 % skautů s tímto tvrzením také spíše souhlasí. Varianty odpovědí *spíše ne* a *určitě ne* se u vlčat nevyskytly ani jednou, u ostatních kategorií tvoří tyto odpovědi více než 7 % odpovědí.

Otázka č. 26d – Souhlasíš s následujícím tvrzením? Svěřit se s tím, že mi někdo ubližuje ve škole, někomu z vedoucích ve skautu, je dobrý nápad.

Také za účelem podat přehled o odpovědích respondentů z jednotlivých výchovných kategorií na tuto otázku byl vytvořen sloupcový graf (graf 33).

Graf 33 – Svěřit se s tím, že mi někdo ubližuje ve škole, někomu z vedoucích ve skautu, je dobrý nápad

Údaje získané pomocí této podotázky ukázaly, že **více než 60 % dotazovaných napříč všemi výchovnými kategoriemi** (buď zcela nebo alespoň z větší části) považuje za dobrý nápad svěřit se někomu z vedoucích ve skautu v případě, že by se stali obětí školní šikany. Méně než 10 % dotazovaných napříč všemi výchovnými kategoriemi s daným tvrzením spíše nebo zcela nesouhlasí.

12 SHRUTÍ

12.1 Vyhodnocení hypotézy

Hypotéza 1: V Junáku se stává obětí šikany menší procento jeho dětských členů než ve škole.

Výzkumné šetření ukázalo, že z celkových 149 dotazovaných se někdy stalo obětí šikany v Junáku 9 respondentů, tj. 6 % všech dotazovaných. Co se týče šikany ve škole, její obětí se stala více než třetina respondentů, konkrétně 36 % všech dotazovaných, tj. 95 respondentů. Více respondentů tedy bylo skutečně šikanováno ve škole než v Junáku.

Důležité je srovnat zde také výsledky jednotlivých výchovných kategorií. Respondentek z výchovné kategorie světlušek bylo někdy v Junáku šikanováno 9 %, konkrétně šlo o dva případy. Ve škole se někdy obětí šikany staly celkem 4 světlušky z 23, tj. 17 % dotazovaných světlušek. V případě výchovné kategorie skautek se někdy obětí šikany v Junáku staly 4 skautky z 64, tj. 6 % dotazovaných skautek a ve škole 28 skautek, tj. 44 % z nich. V obou dívčích výchovných kategoriích byl tedy zjištěn větší podíl obětí školní šikany než šikany v Junáku.

Stejný závěr hlásí výsledky chlapeckých výchovných kategorií. Dotazovaných z výchovné kategorie vlčat bylo někdy v Junáku šikanováno 5 %, konkrétně se jednalo o jedno vlče z celkových 20 vlčat, zatímco ve školním prostředí se obětí šikany stalo dokonce 40 % z nich, tzn. 8 vlčat. Z výchovné kategorie skautů se někdy stali obětí šikany v Junáku celkem 2 skauti ze 42, tj. 5 % dotazovaných skautů. Ve školním prostředí bylo někdy šikanováno 14 skautů, tj. v přepočtu 33 % dotazovaných skautů.

Tato hypotéza byla výzkumným šetřením **potvrzena**.

12.2 Zodpovězení výzkumných otázek

Tato část kapitoly přináší odpovědi na výzkumné otázky. Za odpovědi na výzkumnou otázku vždy následuje diskuse vyzdvihující zajímavé či klíčové poznatky nebo domněnky výzkumníka k daným zjištěním. Na diskusi navazují návrhy řešení zjištěných problémů.

Jaké procento dětských členů Junáka se někdy stalo aktéry šikany v této organizaci (v případě obětí i ve škole)?

Výsledky, jež se týkají obětí šikany v Junáku i ve škole, jsou popsány u vyhodnocení hypotézy, proto je zde pozornost zaměřena na aktéry *svědek* a *agresor*.

Svědkiem šikany někoho ze svého oddílu se někdy stalo 26 % všech respondentů (tj. 38 ze 149 dotazovaných). Za svědka takové šikany se neoznačila žádná světluška. Naopak z chlapecké výchovné kategorie pro děti ve stejném věkovém vymezení (7 až 10 let) se někdy svědkem šikany stalo 15 % vlčat. Obě výchovné kategorie zahrnující děti přibližně ve věku 11 až 15 let, tj. kategorie skautů a skautek, hlásí stejný výsledek: 33 % respondentů bylo někdy svědky šikany v jejich oddíle.

Co se týče výskytu **agresorů**, z celkových 149 respondentů uvedlo 13 respondentů, tj. 9 % dotazovaných, že někdy někomu ve skautu ubližovali, respektive ho šikanovali. Výsledky kategorie vlčat i světlušek jsou identické. Žádný takový respondent neuvedl, že by někdy někomu ze skautu ubližoval. Naopak 8 % skautek a 19 % skautů přiznalo, že někdy bylo agresorem šikany v Junáku.

Jelikož zde zaznělo velké množství údajů, tabulka 6 poskytuje přehled, jaké procento dětí z jednotlivých výchovných kategorií se někdy stalo jednotlivými aktéry šikany.

Tab. 6 – Zmapování podílu aktérů šikany

Výchovná kategorie	Oběti (Junák)	Svědci (v oddíle)	Agresoři (Junák)	Oběti (škola)
Světlušky	9 %	0 %	0 %	17 %
Vlčata	5 %	15 %	0 %	40 %
Skautky	6 %	33 %	8 %	44 %
Skauti	5 %	33 %	19 %	33 %

Diskuse: Při pohledu na shrnující tabulku poutají pozornost například procenta agresorů z jednotlivých výchovných kategorií. Nikdo ze světlušek ani vlčat nepřiznal, že by někdy agresorem v Junáku byl. Při srovnání s výsledky skautek a skautů se nabízí myšlenka, že se děti stávají agresory spíše až v jejich věku (11 až 15 let). Na druhou stranu i skautky a skauti, kteří uvedli, že někdy ve skautu někomu ubližovali, mohli svým obětem ubližovat už tehdy, když byli světluškami/vlčaty. Kromě toho odpovědi obětí šikany v Junáku (respektive šikany, jejíž agresor pocházel ze současného oddílu obětí) potvrdily, že se v Junáku agresori z řad světlušek a vlčat vyskytují. To však neznamená, že by světlušky a vlčata v tomto dotazníku neuvedli pravdu, agresorem u zkoumaných obětí mohl být totiž někdo jiný než někdo z respondentů tohoto výzkumného šetření. Obdobné pravidlo platí i pro oběti a svědky šikany. Ani u nich nelze zjednodušeně tvrdit, že světluška, která se označila za svědka šikany, nemohla být svědkem šikany v době, kdy byla benjamínkem, stejně tak skautka mohla být svědkem šikany už tehdy, když byla světluškou nebo dokonce benjamínkem.

Za zmínku stojí ještě poznatek zjištěný při rozboru odpovědí těch 9 respondentů, kteří byli někdy šikanováni v Junáku. Ukázalo se, že 6 z těchto obětí bylo někdy šikanováno rovněž ve škole. V přepočtu jde o 67 % těchto obětí. Je tedy možné, že se v případě těchto 6 obětí jedná o tzv. typické oběti šikany. Tím však nejsou tyto výsledky ospravedlňovány.

Doporučení: Při návratu k tabulce (tab. 6) shrnující výskyt aktérů šikany u respondentů z jednotlivých výchovných kategorií lze uvést jednoznačné doporučení. V budoucnu má být usilováno o to, aby všechna procenta z tabulky (vyjma 0 %) co nejvíce klesla a procento výskytu všech aktérů šikany bylo co nejnižší. Jak toho docílit už je ovšem otázka komplikovanější. Klíčovou roli v zamezení výskytu šikany hraje prevence. S odkazem na kapitolu Prevence šikany lze doporučit například zaměření pozornosti na **komunikaci** a hned několika způsoby.

Komunikace má být zaprvé funkčně nastavena mezi vedoucími ve středisku. Je vhodné, aby vedoucí dobře zvážili i při méně závažných případech šikany, zda problém nebudou sdílet například se zpravodajem pro výchovu nebo se střediskovou radou. Ze strany střediskové rady by vždy měli oddíloví vedoucí cítit zájem o jejich starosti a mít v nich oporu. Může se stát, že si někdy nebude ani středisko jako takové vědět s výskytem určité šikany rady. V takovém případě je možné se obrátit například na krizovou linku Junáka,

s jejíž existencí by měli být skautští vedoucí obeznámeni. Může se také stát, že někdo z vedoucích nebude pocíťovat podporu od vedení svého střediska a raději se proto obrátí přímo na tuto linku. Součástí výchovných porad ve střediscích může být téma šikany nejen z toho úhlu pohledu, že se řeší vzniklé problémy, ale může být rovněž rozebráno téma její prevence včetně návrhů na preventivní aktivity uskutečnitelné v oddíle.

Neméně důležitá je komunikace uvnitř oddílu. Vedoucí by se měli o své svěřence aktivně zajímat, ptát se jich, jak se mají, nabídnout jim pomoc a oporu, a to i například formou osobního rozhovoru, bude-li to potřeba. Také je důležitá komunikace vedoucích s rodiči dětí. Jak zaznělo v teoretické části práce, je velikou výhodou, pokud pedagogové (v tomto případě skautští vedoucí) mají do jisté míry přehled o tom, zda zrovna rodina dítěte neprochází nějakým těžkým obdobím, aby podle toho volili přístup k dítěti a také míru dohledu nad ním. S tím souvisí i doporučení dbát zvýšené pozornosti u dětí, o kterých vedoucí vědí, že se stali obětí šikany ve škole.

V rámci činnosti **jednotlivých oddílů** se obecně nabízí využívání **metod**, které učí děti **spolupráci**, využity mohou být také **hry** na posílení sebevědomí dětí apod., které jsou rovněž podrobněji rozepsány v kapitole Prevence šikany, kde se nachází také návrhy na aktivity, které se soustředí přímo na téma šikany (tvorba plakátů, básní na toto téma, rozbor filmu nebo textu o šikaně apod.).

Ústředí organizace může například vytvářet pro děti i vedoucí příručky/letáčky/plakátky o tom, jak se zachovat v případě setkání se s šikanou. Tyto příručky by mohly být k dispozici v klubovnách. Obsahovat by měly čísla na krizovou linku Junáka, na linku důvěry apod. Z mého pohledu není nezbytné, aby vedoucí z paměti přesně znali postupy, jak se při výskytu šikany zachovat, ale mohlo by pro ně být užitečné vědět, že existuje příručka či **metodiky**, z které mohou v takovém případě čerpat a která je navede na způsoby, jak šikanu co nejúčinněji řešit. Přicházet může ústředí také s návrhy aktivit na téma šikany, které by mohli vedoucí od oddílů při vytváření programu pro své svěřence využít.

Většina doporučení, která jsou touto prací nabídnuta, zde byla právě popsána, několik dalších doporučení bude ale zmíněno i u ostatních výzkumných otázek.

Následující tři výzkumné otázky jsou si tematicky velmi blízké, souvisí spolu a vzájemně se doplňují, proto k nim následuje společná diskuse až po jejich zodpovězení.

Jaké formy a podoby šikany dětských členů Junáka se v Junáku vyskytují?

Jak ukázaly odpovědi respondentů z řad obětí šikany v Junáku (konkrétněji obětí, kterým ubližoval někdo z jejich současného oddílu), nejvíce agresorů šikanovalo svoji oběť **ponižováním**. Druhou nejčastěji označovanou podobou šikany byly **pomluvy** a také **ignorování** a **vyčleňování** (izolování) z kolektivu, následovalo šikanování **výsměchem**. Všechny tyto podoby spadají do **psychických forem šikany**. Jeden respondent se stal obětí šikany **fyzické**, která měla podobu **kopání, bití či nějakou obdobnou podobu**. Jeden dotazovaný také vybral možnost, že mu bylo ubližováno ještě **jiným způsobem**, než bylo nabízeno v odpovědích. Otázky, pokládané obětem, které se týkaly důvodů, proč se podle nich staly oběti šikany, ukázaly dále výskyt šikany **ekonomické** a také poukázaly na výskyt **sexuálního** obtěžování.

Naopak výzkumné šetření neprokázalo výskyt kyberšikany (posílání ošklivých zpráv přes telefon apod.), ani šikanu, která by spočívala v odcizování peněz, věcí nebo jejich ničení. V případě kyberšikany je však namístě připomenout, že agresor často zůstává v anonymitě a oběť by ani nemusela tušit, že je agresorem někdo z Junáku.

Při jakých příležitostech a na jakých místech dochází v Junáku k šikanování jeho dětských členů?

Odpovědi obětí šikany v Junáku přináší odpovědi také na tuto výzkumnou otázku. K šikaně u největšího množství obětí (které byly šikanovány někým z jejich současného oddílu), došlo na **táboře** a na **schůzce**. O něco menší počet obětí byl šikanován na **výpravě, družinové či jiné oddílové akci** nebo **před/po akci** (tj. před/po schůzce/výpravě apod. na územní klubovny) a jedna oběť byla šikanována tvz. **mimo skaut** (agresor měl ovšem spojitost se skautským prostředím).

Naopak výzkumným šetřením nebylo potvrzeno, že by k šikanování dětských členů v Junáku docházelo ve společných prostorách (například na toaletách), v prázdných oddílových klubovnách, na venkovních prostorech klubovny či na cestě na nějakou akci (nebo na cestě z ní).

Kdo jsou agresori šikany dětských členů v Junáku? Jaké důvody (záminky) je vedou k šikanujícímu chování?

Nejprve se nabízí vyvození závěrů z odpovědí respondentů na otázku, zda byli někdy oni sami agresorem šikany v Junáku. Všechny světlušky i vlčata na tuto otázku odpověděli záporně. Ze skautek už však 8 % dívek uvedlo, že někdy roli agresora v Junáku zastávaly, v případě skautů jde o 19 % skautů. Nelze však s jistotou tvrdit, že nikdo z respondentů nebyl ve věku vlčat či světlušek agresorem šikany v Junáku, neboť i odpovědi skautek a skautů mohly obsahovat odpovědi z období, kdy byli ještě světluškami nebo vlčaty atd.

Druhá cesta hledání odpovědi na první část výzkumné otázky přináší konkrétnější poznatky. Spočívá v rozboru odpovědí obětí šikany. Odpovědi obětí, kterým někdy ubližoval někdo z jejich současného oddílu, **prokázaly výskyt agresorů v Junáku z řad světlušek, skautek, vlčat i skautů, rádců i vedoucích.**

Za třetí je možné zkoumat to, zda se v Junáku vyskytují pouze tací agresori, kteří si vybírají oběti ze svého oddílu. K zjištění, zda tomu tak skutečně je, slouží odpovědi svědků šikany (kdy byl obětí někdo z jejich oddílů). Odpovědi svědků tuto myšlenku vyvrací, a naopak potvrzují výskyt šikany, jejíž **agresor** je ze **stejného oddílu** jako oběť, výskyt šikany, kdy agresor pochází **z jiného oddílu** i šikany, kdy oběti ubližuje někdo **z jiného střediska.**

O důvodech či záminkách agresorova jednání se toho povedlo zjistit poměrně málo. Přesto lze uvést, že jedna z obětí byla šikanována prý proto, že **nenosí moderní oblečení** a proto, že už v oddíle existuje parta dívek, do které se **nemá šanci začlenit**. Tato její odpověď souvisí především s předchozí výzkumnou otázkou, nicméně tyto otázky se prolínají a jejich odpovědi se mohou vzájemně doplňovat, což zároveň přispívá k lepšímu zmapování výskytu šikany v Junáku. Další odpověď respondentky v roli **oběti** obsahovala její názor, že jí bylo ubližováno proto, že **nemá** natolik **silnou vůli**, aby řekla agresorovi *ne*.

Následující tabulka (tab. 7) shrnuje odpovědi na předešlé tři výzkumné otázky. Obsahuje získané poznatky o tom, jací agresori v Junáku byli výzkumem odhaleni, co je vedlo k jejich šikanujícímu chování, kdy naposledy došlo u kolika obětí k jejich šikaně, jaké formy a podoby šikany v Junáku byly zjištěny, kde a při jaké příležitosti v Junáku k šikaně tázaných dětských členů došlo.

Tab. 7 – Celkové zmapování výskytu šikany

Okruh zkoumání	Zjištěný výskyt
Agresori	<ul style="list-style-type: none"> • Světlušky, vlčata, skauti, skautky, rádci, vedoucí • Z vlastního i jiného oddílu, z jiného střediska
Důvody (záminky) agresorova šikanujícího chování apod.	<ul style="list-style-type: none"> • Oběť nenosí moderní oblečení • Oběť nepatří do party • Oběť neviní agresora, ale svoji slabou vůli říct agresorovi <i>ne</i>
Poslední výskyt šikany	<ul style="list-style-type: none"> • Letošní školní rok (1 oběť) • Minulý školní rok/léto: (5 obětí) • Déle než v minulém školním roce (3 oběti)
Formy a projevy šikany	<ul style="list-style-type: none"> • Formy: psychická, fyzická, ekonomická • Podoby: ponižování, ignorování, pomluvy, vyčleňování z kolektivu, kopání/bití apod.
Kde a kdy k šikaně došlo	<ul style="list-style-type: none"> • Tábor, schůzka, oddílová/družinová akce • před/po oddílové/družinové akci/schůzce

Diskuse: Odhaleni byli **agresori** nejen z řad dětí, ale bohužel i z **řad vedoucích a rádců**. Tento poznatek souvisí i s faktem, že oběti byly nejčastěji šikanovány **ponižováním**, což platí i pro tyto agresory. Nabízí se proto úvaha, zda není někdy dětem nepříjemné nějaké chování vedoucích, kteří ho berou jako legraci nebo běžnou součást skautské praxe a neuvědomují si, že mohou děti zraňovat. Například pokud vedoucí trestají děti za ztrátu věci na táboře tím, že musí zazpívat písničku, ač se zpívat stydí apod., je možné, že si děti toto chování vyloží jako šikanu, i když cílem vedoucích není dětem ubližovat, ale pěstovat v nich zodpovědnost za své věci. Touto úvahou není ovšem takové chování vedoucích ospravedlňováno. Šikana oběti šikanované naposledy v letošním školním roce vzbuzuje obavu, zda její šikanování nepřetrvává i nyní.

Doporučení: Jak vyplývá z diskuse, skautským vedoucím lze doporučit nezaměřovat se pouze na děti, ale také sami na sebe formou **sebereflexe** a zamyšlení se, zda svým svěřencům někdy (ač nevědomě) neubližují. V kontextu ponižování lze připomenout, že je vhodné se vyvarovat příliš autoritářského způsobu výchovy, vyznačujícího se mimo jiné častými příkazy, který může k výskytu šikany přispívat (viz kapitola Příčiny šikany).

Vzhledem k výskytu šikany, která měla podobu **ignorování** a **izolování** lze doporučit opět aktivity zaměřené na spolupráci. V kontextu výskytu šikany ekonomické je třeba připomenout, že skauti mají být vedeni k vyznávání vyšších než materiálních hodnot. Věřím, že řada vedoucích dětí k této myšlence vede, ale také se domnívám, že by řada z nich zvládla vymyslet, jak tuto myšlenku dětem třeba tzv. osvěžit. Vzhledem k výskytu šikany na táborech a na schůzkách lze doporučit vedoucím co největší obezřetnost vůči všem náznakům šikany. Jelikož došlo k výskytu šikany také před nějakou akcí nebo po ní (na území klubovny), nabízí se otázka, zda jsou vedoucí tým, kdo v případě akce (schůzky, výpravy) přichází první a odchází poslední. Pokud ne, mohla by být zvážena změna této skutečnosti.

Jak rádi jsou dětské členové Junáka ve svých oddílech? Mají v nich dobré kamarády, kteří by jim mohli být oporou v tíživých situacích (například pokud by byli šikanováni)?

K vyjádření toho, jak jsou děti rády ve svých oddílech, bylo v dotazníku využito principu školního známkování. Pokud je respondent ve svém oddíle zcela rád, vybral známku 1, naopak vyjádřit to, že je ve svém oddíle zcela nerad, mohl respondent známkou 5 atd. Zkoumána byla různá kritéria, zvláště byly vyhodnoceny výsledky pro jednotlivé výchovné kategorie, v rámci jednotlivých výchovných kategorií bylo navíc zkoumáno to, jak rády jsou ve svém oddíle děti z dané výchovné kategorie chodící do oddílu homogenního či naopak do oddílu smíšeného. Zjišťováno bylo také to, jak rády jsou ve svých oddílech děti, které jsou členy svého oddílu prvním, druhým, třetím či čtvrtým rokem a déle. V žádném ze zkoumaných kritérií **nepřesáhla průměrná hodnota výši 1,6**. Žádný respondent navíc neupotřebil známku 5, známku 3 a 4 nevyužilo žádné vlčce ani světluška. Uvést lze dále zjištění, že jsou děti ze všech výchovných kategorií o něco **raději členy svého oddílu v případě členství v oddílu homogenním než smíšeném**, rozdíl však není příliš výrazný.

Odpovědi na otázku přítomnosti dobrého kamaráda v oddíle, tj. kamaráda, který se o respondenta zajímá, kterému se může svěřit a o kterém ví, že se mu snaží pomoci vždy, když pomoci potřebuje, hlásí, že **85 % dotazovaných v oddíle takového kamaráda má**. Dobrého kamaráda má však v oddíle větší podíl respondentů z výchovné kategorie skautek a skautů než z výchovné kategorie mladších dětí, tj. světlušek a vlčat. Také se ukázalo, že čím déle děti do oddílu chodí, tím spíše v oddíle dobrého kamaráda mají.

S otázkou, jak jsou děti rády ve svých oddílech, částečně souvisela také otázka v dotazníku, zda se děti cítí **ve skautu méně ohroženy šikanou než ve škole**. Ve výchovných **kategoriích skautky, vlčata a skauti** byla **nejčastější** odpověď na tuto otázku **určitě ano**. Ze **skautů a skautek** se navíc cítí méně ohroženo šikanou ve skautu než šikanou ve škole **50 % dotazovaných** a více. U světlušek tato odpověď byla spolu s odpovědí *spíše ano* druhou nejčastější odpovědí, přičemž jejich nejčastější odpověď zněla *nevím*. Zobecněně lze konstatovat, že se poměrně hodně dětí cítí ve skautu z pohledu rizika šikany bezpečněji než ve škole.

Diskuse: Výsledky toho, jak jsou děti rády ve svých oddílech, lze považovat za poměrně radostné. Je však vhodné doplnit, že děti, které byly někdy v Junáku šikanovány agresorem ze svého současného oddílu, hodnotí svoji spokojenost v oddíle průměrnou známkou 2. Jejich hodnocení však může záviset rovněž na tom, zda je agresor stále v oddíle přítomen, jak silné následky na ně šikana jako taková zanechala, ale zároveň jak jim vyhovuje náplň činnosti jejich oddílu apod. Naopak všechny tři oběti, které byly někdy v Junáku šikanovány někým jiným než z jejich současného oddílu, hodnotí svoji spokojenost v oddíle známkou 1.

Doporučení: Není třeba zavádět nějaké velké změny, obecně lze posilovat dobré vztahy a důvěru mezi dětmi, čehož lze dosahovat opět využitím různých metod a her založených na spolupráci, vzájemném poznávání se atd. Doporučit lze pracovat na nápravě vztahů v oddílech, v kterých k výskytu šikany došlo. Předpokladem toho ovšem je, že o jejím výskytu vedoucí ví. Proto je dobré znovu připomenout potřebu komunikace a naslouchání dětem. V rámci nápravy vztahů v oddíle lze taktéž připomenout potřebu prevence (více viz kapitola Prevence šikany nebo vyhodnocení první výzkumné otázky). U obětí šikany v Junáku se navíc nabízí otázka, zda by pro ně nebylo příjemnější změnit oddíl (viz výsledky obětí, kterým neublížoval nikdo z jejich současného oddílu v diskusi), což by ale nesmělo být nikým vnímáno jako vítězství agresora, tzn. ani samotným agresorem.

Jaký vliv má podle dětských členů Junáka skautská výchova na prevenci a potírání šikany?

Možnost pozitivního vlivu skautské výchovy (z pohledu dětských členů Junáka) na potírání šikany ukazuje výsledek výzkumného šetření, podle kterého více než 70 % světlušek, skautek, vlčat i skautů zcela souhlasí s tvrzením, že **jsou v Junáku vedeni k tomu, aby nikomu neublížovali**. S tím souvisí i další výzkumné zjištění. Více než polovina respondentů ze všech výchovných kategorií vyjádřila souhlasnou či spíše souhlasnou odpověď s výrokem *Skauti méně často ubližují druhým než ostatní*. Stále jde ale pouze o názory, nikoliv fakta.

O možném vlivu skautské výchovy na potírání šikany svědčí dále zjištění, že se více než 50 % dotazovaných světlušek, skautek a vlčat domnívá, že pokud by se stali svědky oběti, nesetrvávali by pouze v roli svědka, ale snažili by se oběti pomoci, a to také proto, že jsou skauti. Odborněji řečeno, stali by se **obránci oběti**.

Ze zjištění, že více než 60 % dotazovaných napříč všemi výchovnými kategoriemi (buď zcela, nebo alespoň z větší části) považuje za dobrý nápad **svěřit se někomu z vedoucích** ve skautu v případě, že by se stali obětí školní šikany, plyne, že skautští vedoucí mohou nejspíše přispět k potírání šikany i tímto způsobem.

Diskuse: Z názorů respondentů vyplývá, že skautská výchova má poměrně velký potenciál podílet se na prevenci a potírání šikany. Samozřejmě se názory respondentů na jednotlivé otázky více či méně lišily, vzhledem k velkému množství odpovědí zde byly vyzdvihnuty alespoň nejdůležitější poznatky.

Doporučení: Nabízí se, jak už bylo několikrát zmíněno, posilování důvěry a komunikace mezi dětmi a vedoucími. Vedoucími nezabere příliš času, pokud jednou za čas svým svěřencům pár větami připomenout, že se na ně můžou kdykoliv obrátit apod. (musí to však být myšleno zcela upřímně).

Reflexe cílů

Odpověďmi na jednotlivé otázky byly naplněny cíle výzkumného šetření, potažmo diplomové práce. Byl zmapován výskyt a podoby šikany dětských členů ve výchovné organizaci Junák – český skaut, z. s., poukázáno bylo na problémy, které je v souvislosti s šikanou nutné řešit a nabídnuty byly možnosti jejich řešení. Zároveň bylo zjištěno, jak se dětské členové Junáku cítí ve svých skautských oddílech a na základě odpovědí respondentů bylo objasněno, jaký vliv může mít skautská výchova na prevenci a potírání šikany.

Limity výzkumného šetření, možnosti dalšího zkoumání

Na závěr lze uvést limitující faktory provedeného výzkumného šetření. Prvním takovým faktorem je odlišný počet respondentů z jednotlivých výchovných kategorií. Ačkoliv byly vyhodnocovány výsledky vždy také zvlášť pro každou výchovnou kategorii, výsledky výchovných kategorií, z které bylo získáno větší množství respondentů, je možné považovat za přesnější. Zároveň se do výzkumu zapojilo poměrně velké množství oddílů z více středisek, což má své výhody i nevýhody. Nevýhoda spočívá v tom, že výzkumné šetření neposkytuje výsledky zvlášť pro každé zapojené středisko či oddíl. Naopak velkou výhodou lze spatřovat v tom, že výzkumné šetření odráží výsledky napříč menšími i většími středisky, napříč středisky, v kterých existují smíšené oddíly i středisky, v kterých existují samostatné oddíly pro každou (zkoumanou) výchovnou kategorii.

Otázkou zůstává, kolik potenciálních respondentů se rozhodlo dotazník nevyplnit proto, že někdy byli nějakým aktérem šikany v Junáku, ale nechťeli tuto skutečnost v dotazníkovém šetření uvést. Také je možné, že by byl počet obětí šikany dětských členů v Junáku vyšší, pokud by dotazník vyplňovaly i děti, které bývaly členy Junáku, ale z důvodu šikany se rozhodly své členství ukončit (pokud ovšem takové děti jsou).

Výzkum šikany v Junáku by bylo možné dále rozšířit například o zkoumání způsobů a zvládání řešení šikany vedoucími v oddílech, což by mohlo být vhodným tématem pro polostrukturované rozhovory s vedoucími, kteří se někdy s výskytem šikany ve svém oddíle setkali. Dále by bylo možné provést výzkumné šetření mezi nezahrnutými výchovnými kategoriemi do tohoto výzkumného šetření, tj. rangers (dívky, 15 až 24 let), roveři (chlapci, 15 až 24 let) a členové kmene dospělých (muži a ženy, starší 18 let).

ZÁVĚR

Diplomová práce byla věnována problematice šikany ve výchovné organizaci Junák - český skaut, z. s. Hlavním cílem této diplomové práce bylo zmapovat výskyt a podoby šikany v Junáku. Z tohoto důvodu se první část práce zabývala vysvětlením pojmu šikana, jejími formami a podobami, představeny v ní byly pojmy oběť, agresor, svědek a ostatní účastníci šikany. Objasněny byly příčiny, následky i postupy řešení šikanujícího chování a možnosti prevence šikany. Nechybělo ani představení zkoumané výchovné organizace Junák - český skaut, z. s. Popsána na tomto místě byla podstata skautské výchovy, spojitost skautského programu s prevencí šikany, rozebrány byly možnosti vzdělávání skautských vedoucích v oblasti šikany. Uvedeny byly dále výchovné kategorie členů Junáka. Shrnuty byly rovněž výsledky dosavadních výzkumů, zabývajících se šikanou. Tato první část diplomové práce poskytla potřebný teoretický základ k tvorbě výzkumného šetření.

V rámci výzkumného šetření byl cíl diplomové práce a potažmo výzkumného šetření rozšířen o další dva cíle. Kromě zmapování výskytu a podoby šikany dětských členů v Junáku si výzkumné šetření kladlo za cíl zjistit, jak se dětské členové Junáka cítí ve svých skautských oddílech a jaký vliv může mít skautská výchova na prevenci a potírání šikany. Stanovena byla hypotéza: V Junáku se stává obětí šikany menší procento jeho dětských členů než ve škole.

Za účelem naplnění těchto cílů a potvrzení výzkumné hypotézy byl proveden kvantitativní výzkum, z výzkumných metod byla použita metoda dotazníku. Dotazník byl vyplněn dětskými členy Junáka z výchovných kategorií světlušky, vlčata, skautky a skauti. Odpovědi respondentů přinesly odpovědi na všechny výzkumné otázky a umožnily splnit všechny stanové cíle. Na základě těchto odpovědí byla též potvrzena stanovená hypotéza.

Jedním z hlavních zjištění této práce je zjištění, že k výskytu šikany v Junáku skutečně dochází, její výskyt v Junáku však není tak častý jako ve škole. Zatímco ve školách bývá šikanováno přibližně 30 % až 40 % žáků, procento šikanovaných dětských členů v Junáku nepřekročilo v žádné ze zkoumaných výchovných kategorií 9 %. Při srovnání výsledků s jinými dosavadními výzkumy, týkajícími se šikany, bylo zjištěno, že je výskyt šikany v Junáku naopak vyšší než na volnočasových kroužcích. Za další klíčové poznatky, získané výzkumným šetřením v rámci této diplomové práce lze považovat například to,

že se v Junáku vyskytují agresori šikany z řad světlušek, vlčat, skautek, skautů, ale i z řad rádců a vedoucích. Zmapovány byly rovněž takové případy šikany, kdy byl agresorem někdo ze stejného i jiného oddílu než oběť i někdo z jiného střediska. Nejčastěji k šikaně v Junáku dochází na táborech a schůzkách, nejfrekventovanější podobou je ponižování, následuje ignorování, izolování oběti a posměch. Zjištěn byl jeden případ fyzické šikany.

Závěrečná kapitola shrnula výsledky výzkumného šetření, poukázala na problémy, které je zapotřebí v souvislosti s šikanou v Junáku řešit a nabídla možnosti řešení těchto problémů. Pozornost bych doporučila soustředit na prevenci šikany a celkové posílení důvěry, komunikace a vztahu nejen mezi dětmi v oddíle, ale také mezi dětmi a vedoucími i mezi vedoucími navzájem. Vysvětleny zde byly limity výzkumného šetření a možnosti navazujících výzkumů na výzkumné šetření v rámci této práce.

Všechny cíle diplomové práce byly splněny. Diplomová práce poskytla reflexi pro zkoumané oddíly i organizaci jako takovou. S jejími výsledky byli seznámeni zájemci například z řad vedoucích zapojených oddílů do výzkumného šetření a rovněž pracovní skupině Náčelnictva Junáka – Ochrana dětí a bezpečí v Junáku. Účelem diplomové práce je tímto způsobem přispět alespoň malým krůčkem ke zvýšení bezpečnosti Junáka v oblasti šikany.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Tištěné zdroje

ADAMÍK ŠIMEGOVÁ, Miroslava a Petr SZELIGA. *Výskum šikanovania v prostredí školy*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnavienis. ISBN 978-80-8082-543-0.

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

BOURCET, Stéphane a Isabelle GRAVILLON. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Praha: Albatros, 2006. Albatros Plus. ISBN 80-00-01552-8.

BUDINSKÁ, Martina. Co dělat, když... In: MERTIN, Václav, CIPROVÁ, Jarmila a BUDINSKÁ, Martina. *Pedagogická a psychologická diagnostika pro učitele na ZŠ*. Praha: Raabe, 2005-2012. sv. (na volných listech). ISSN 1801-8416.

ČÁP, David. Diagnostika šikany. In: MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-014-2.

DUBIN, Nick. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*. Praha: Portál, 2009. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-553-0.

FIELDOVÁ, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

GUBRICOVÁ, Janette a Nad'a LOHYNOVÁ. Šikanovanie v prostredí I. stupňa ZŠ. In: *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém: sborník příspěvků z konference: Praha, 19. března 2009*. Brno: Tribun EU, 2009. Knihovnicka.cz. ISBN 978-80-7399-857-8.

HÁJEK, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.

- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HERZOG, Rupert. *Násilí není řešení: prevence násilí a management konfliktu ve školách*. Plzeň: Fraus, 2009. Moderní pedagogika v teorii a praxi. ISBN 978-80-7238-850-9.
- HOPPE, Siegrid, Jens KRABEL a Hartmut HOPPE. *Sociálně psychologické hry pro dospívající*. Praha: Portál, 2001. Hry (Portál). ISBN 80-7178-434-6.
- JANOŠOVÁ, Pavlína. Šikana a školní třída na začátku dospívání. In: JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
- KAMPWERTHOVÁ, Karin. *Jak přežít školní léta*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-877-0.
- KAŠE, Jan. In: Kolář, Michal, ed. *Školní šikanování: sborník příspěvků 1. celostátní konference 2004: Pedagogická fakulta UP v Olomouci, 30.3.2004*. Praha: Společenství proti šikaně, 2004. ISBN 80-239-2994-1.
- KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3600-6.
- KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-409-5.
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLLEROVÁ, Lenka. Skupina a šikana. In: JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.

- KRESSA, Jiří. Zastánce jako klíčový hráč v dramatu šikany. In: JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
- KŘÍŽ, Petr. *Kdo jsem, jaký jsem: aktivity pro osobnostní a sociální výchovu k podpoře sebepoznání a sebepojetí*. Kladno: AISIS, 2005. Dokážu to? ISBN 80-239-4669-2.
- KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.
- MACHOVÁ, Jitka. Šikana. In: MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2715-8.
- MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. Vyd. 2., upr. a dopl. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-93-8.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
- MATTHEWS, Julie a Andrew MATTHEWS. *Stop šikaně!*. Jihlava: Baroque Partners, 2015. ISBN 978-80-87923-06-1.
- NEUWIRTHOVÁ, Barbora a kol. *Vůdcovská zkouška: příručka nejen k přípravě na vůdcovskou zkoušku*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, z. s., 2007. ISBN 978-80-86825-81-6.
- PEČENÝ, Jan. *Poslání skautského vůdce*. Praha: Ekumenická lesní škola, 2004. ISBN 80-239-4571-8.
- PERRY, Jean a Gillian CARRINGTON. *Čelíme šikanování: sborník metod: metodický materiál Institutu pedagogické-psychologického poradenství ČR*. Praha: IPPP, 1997. ISBN 80-86856-24-0.
- PIKE, Graham a David SELBY. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-629-2.
- PORTMANN, Rosemarie. *100 her pro rozvoj sebedůvěry a sociálních kompetencí: u dětí od 8 do 12 let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1296-6.

- ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
- ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikamu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
- ŠANTORA, Roman. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – TDC, 2012. ISBN 978-80-204-2622-2.
- ŠVEC, Jakub, Simona JEŘÁBKOVÁ a Michal KOLÁŘ. *Jak zlepšit vztahy v naší třídě: kurz osobností [i.e. osobnostní] a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-27-2.
- UHOLYEVA, X. (2012) Školní šikana: v zajetí role. *Psychologie dnes*. Praha: Portál. **12**(5), s. 56-59. ISSN 1211-5886.
- VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.
- VAŠUTOVÁ, Maria. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-525-6.
- VELKÝ ANGLICKO-ČESKÝ A ČESKO-ANGLICKÝ SLOVNÍK: 85 000 HESEL. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-2593-9.
- ZAJÍC, Jiří. Myšlenkové základy skautingu. In: BŘICHÁČEK a kol., Václav. *Čekatelská zkouška*. 3. opr. a dopl. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2003. ISBN 80-86109-98-4.

Elektronické zdroje

AISIS. *Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu* [online]. 2008 [cit. 2021-03-21]
Dostupné z:

http://www.minimalizacesikany.cz/files/publicita/brozura_nadace_o2_nahled.pdf.

BOY SCOUTS OF AMERICA. Bullying Prevention Guide. In: *BOY SCOUTS OF AMERICA* [online]. © 2015 [cit. 2021-03-21]. Available from:

<https://filestore.scouting.org/filestore/training/pdf/BullyingPreventionGuide.pdf>.

FAIGLOVÁ, Lucie. *Šikana v dětských domovech na Domazlicku mládež* [online].
Plzeň, 2012 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:

<https://theses.cz/id/8eqs6l/?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dfaiglov%C3%A1%202012%26start%3D1;issnlret=2012%3B>. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky.

HERTL, David. Rok 1970: Další konec Junáka. Český skauting přežil všechny zákazy činnosti. In: *Český rozhlas* [online]. 23.10.2018 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:

<https://plus.rozhlas.cz/rok-1970-dalsi-konec-junaka-cesky-skauting-prezil-vsechny-zakazy-cinnosti-7648731>.

HRNČÍŘOVÁ, Jana. Kodex jednání dospělých. In: *Skautská křižovatka* [online].
19.12.2018a [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:

<https://krizovatka.skaut.cz/oddil/vzdelavani/bezpecnost-deti/4312-kodex-jednani-dospelych>.

HRNČÍŘOVÁ, Jana. Komentovaný kodex jednání dospělých. In: *Skautská křižovatka* [online].
19.12.2018b [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:

<https://krizovatka.skaut.cz/oddil/vzdelavani/bezpecnost-deti/4517-komentovany-kodex-jednani-dospelych>.

CHMELAŘ, Jan. REGISTRACE 2021 ODHALUJE PRVNÍ ČÍSLA. KOLIK NÁS JE A JAK JSOU NA TOM KRAJE? In: *Skautská křižovatka* [online]. 29.3.2021 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/stredisko/registrace/faq-a-dulezite-pojmy/5575-registrace-2021-odhaluje-prvni-cisla?autologin=1>.

Organizační řád [online]. Junák - český skaut, z. s., 2019 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:
<https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/29-organizacni-rad>.

Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků [online]. Junák - český skaut, z. s., 2019 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/266-rad-pro-vzdelavani-cinovnic-a-cinovniku>.

Stanovy spolku [online]. Litomyšl: Junák - český skaut, z. s., 2014 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>.

KLOUDOVÁ, Lucie. *Kapacita pomáhat v oblasti sociálního fungování u vedoucích zájmových kroužků pro děti a mládež* [online]. Olomouc, 2018 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://library.upol.cz/ar1-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=20219793468>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra křesťanské sociální práce.

KOLÁŘOVÁ, Martina. Skautská krizová linka: Když se něco stane. In: *Skautská křižovatka* [online]. 27.4.2014 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/organizace/komunikace/krizova-komunikace/krizova-linka-junaka>.

KOUTENSKÁ, Kristýna. Jsou holky a kluci ve skautu v bezpečí? Aneb téma ochrany a bezpečí dětí. In: *Skautská křižovatka* [online]. 3.12. 2018 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/oddil/vzdelavani/oddil/program/skautky-a-skauti/4266-jsou-holky-a-kluci-ve-skautu-v-bezpeci-aneb-tema-ochrany-a-bezpeci-deti>.

KUPKA, Ondřej. *Skauting – tematické číslo: Družinový systém* [online]. Praha: Tiskové a distribuční centrum, 2005 [cit. 2021-03-21]. ISSN 1210–9827. Dostupné z: http://www.hranicari.skauting.cz/OBR/skauting/druzinovy_system.pdf.

KŘÍŽKOVÁ, Nikola. *Šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež* [online]. Zlín, 2020 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/w7glzp/?isslhret=%C5%A1ikana%3B;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dk%C5%99%C3%AD%C5%BEkov%C3%A1%202020%20%C5%A1ikana%26start%3D1>. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.

- KŘÍŽOVATKA. Sondy do skautského světa 6–12/2014. In: *Skautská křižovatka* [online]. 31.3.2015 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/813-sondy-do-skautskeho-sveta-6-12-2014>.
- LVÍČE. Šikana. *Světýlko* [online]. Prosinec 2014 (č. 2/7) [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://casopisy.skaut.cz/svetylko/674#p6>.
- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních* (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. [cit. 2021-03-21] Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38988/>.
- NEURAZITELNY.CZ. In: *YouTube* [online]. Šikana bere dětem radost ze života, jejich svět ztrácí barvy – Miloslav Čedík. 5.4.2020 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=eoK_QPYZkN4&t=1351s.
- OECD. "Being frequently bullied and students' feelings: Based on students' reports", in *PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students' Lives, PISA* [online]. Paris: OECD Publishing. 2020 [cit. 2021-03-21]. Available from: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/acd78851-en.pdf?expires=1618260491&id=id&accname=guest&checksum=9D8D58D8478867896C4DB2480DDAFDE3>.
- PAPEŽOVÁ, Zdeňka. PREVENCE – Šikana. In: *Policie.cz* [online]. 25. 3.2011 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prevence-sikana.aspx>.
- PAVLÁSKOVÁ, Šárka. CO JE SKAUTSKÝ ODDÍL? In: *Skautská křižovatka* [online]. 23.5.2018 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/oddil/rizeni-a-organizovani/508-zacinam-s-vedenim-oddilu/zalozeni-noveho-oddilu/3907-skautsky-oddil?autologin=1>.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.
- SCHNEIDEROVÁ, Veronika. *Problémové chování v rámci skautingu* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/8aon2x/Schneiderova.pdf>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta pedagogická, Ústav speciálněpedagogických studií.

SURVIO [online]. ©2012 – 2021 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:

<https://www.survio.com/cs/>.

SWEARER, Susan. Step In Speak Up. *Scouting* [online]. May, June 2019 [cit. 2021-03-

21]. Available from: [https://www.scouting.org/wp-](https://www.scouting.org/wp-content/uploads/2019/08/SC0519_StepInSpeakUp.pdf)

[content/uploads/2019/08/SC0519_StepInSpeakUp.pdf](https://www.scouting.org/wp-content/uploads/2019/08/SC0519_StepInSpeakUp.pdf).

ŠANCE DĚTEM. In: *YouTube* [online]. Šikana mezi dětmi. 24.10.2012 [cit. 2021-03-

21]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=k_1YLt5g6fg&t=134s.

ŠEREDA, František. REGISTRAČNÍ OTÁZKY: KDY JSME KLUB KMENE

DOSPĚLÝCH, ROVERŮ ČI RODINNÉHO SKAUTINGU?. In: *Skautská křižovatka*

[online]. 13.11.2015 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:

<https://krizovatka.skaut.cz/stredisko/registrace/faq-a-dulezite-pojmy/294-navody/2148-registracni-otazky-kdy-jsme-jaky-typ-oddilu-a-co-vychovne-kategorie>.

TROPPOVÁ, Gabriela. *Význam skautingu jako prevence sociálně patologických jevů u dětí* [online]. Brno, 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/iyy8y/Bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky.

UŠÁKOVÁ, Veronika. Jak pracovat s tématem šikany. *Roverský kmen* [online]. 16(80)

[cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://casopisy.skaut.cz/kmen/343#p20>.

VILÍK A PETRA. Moje bezpečí. *Skaut* [online]. Říjen 2016 (č.1/59) [cit. 2021-04-12].

Dostupné z: <https://casopisy.skaut.cz/skaut/779#p1>.

VYCHODIL, Daniel. Problematika šikany. *Skauting* [online]. Prosinec 2012 (č.5/50)

[cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://casopisy.skaut.cz/skauting/148#p20>.

Ostatní zdroje

Emailová komunikace s pracovní skupinou Náčelnictva Junáka – Ochrana dětí a bezpečí v Junáku, únor 2021.

Osobní rozhovor s Mgr. Zdenkou Moravcovou Ženatovou – speciální pedagog, metodik prevence, říjen 2021.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 – Trojdimenzionální mapa (formy a projevy šikanování)	16
Tab. 2 – Počty respondentů z jednotlivých výchovných kategorií	69
Tab. 3 – Spokojenost dětí v jejich oddílu	71
Tab. 4 – Délka členství v oddíle a spokojenost v oddíle	72
Tab. 5 – Poslední výskyt šikany (jednotlivé kategorie).....	78
Tab. 6 – Zmapování podílu aktérů šikany	100
Tab. 7 – Celkové zmapování výskytu šikany	105

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Výchovné kategorie respondentů	68
Graf 2 – Podíl respondentů z homogenních a smíšených oddílů.....	69
Graf 3 – Počty respondentů z homogenních a smíšených oddílů	70
Graf 4 – Délka členství v oddíle	70
Graf 5 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle (světlušky)	73
Graf 6 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle (skautky).....	73
Graf 7 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle (vlčata).....	74
Graf 8 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle (skauti).....	74
Graf 9 – Přítomnost dobrého kamaráda v oddíle v závislosti na délce členství v oddíle	75
Graf 10 – Oběti šikany (celkem).....	76
Graf 11 – Počet obětí z jednotlivých výchovných kategorií.....	77
Graf 12 – Poslední výskyt šikany	78
Graf 13 – Počty obětí šikany (agresor z aktuálního oddílu)	79
Graf 14 – Agresori z vlastního oddílu – podoby šikany	80
Graf 15 – Podoby šikany (agresor ze současného oddílu).....	81
Graf 16 – Kdy a kde k šikaně dochází (agresor ze současného oddílu)	82
Graf 17 – Znalost příčiny (záminky) šikanování	83
Graf 18 – Agresori z vlastního střediska nepatřící do žádného oddílu.....	85
Graf 19 – Agresori z jiného střediska	86
Graf 20 – Svědkové šikany v oddíle (světlušky)	87
Graf 21 – Svědkové šikany v oddíle (vlčata).....	88
Graf 22 – Svědkové šikany v oddíle (skautky).....	88
Graf 23 – Svědkové šikany v oddíle (skauti).....	89
Graf 24 – Agresori podle svědků obětí z jejich oddílů	90
Graf 25 – Podíl agresorů (skautky).....	91
Graf 26 – Podíl agresorů (skauti).....	91
Graf 27 – Oběti šikany ve škole (celkem)	92
Graf 28 – Počet obětí šikany ve škole dle výchovných kategorií	93
Graf 29 – Cítíš se ve skautu méně ohrožený šikanou než ve škole?	94
Graf 30 – Ve skautu jsme vedeni k tomu, abychom nikomu neubližovali	95
Graf 31 – Skauti méně často ubližují druhým než ostatní	96

Graf 32 – Pokud bych viděl, jak někomu ubližují, snažil bych se mu pomoci také proto, že jsem skaut.....	97
Graf 33 – Svěřit se s tím, že mi někdo ubližuje ve škole, někomu z vedoucích ve skautu, je dobrý nápad.....	98

PŘÍLOHY

Příloha A – Orientační ukazatelé pro rozlišení počáteční a pokročilé šikany

	Počáteční stádium	Pokročilé stádium
Kdo jsou informátoři, jak se chovají a co říkají?	Jako informátor přijde oběť nebo její kamarád. Při pokročilé šikaně je to výjimečné.	Přicházejí vystresovaní rodiče obětí. Případně provalení šikany (závažného násilí) zachytí někdo z pedagogů.
Jak se oběti chovají a jak odpovídají?	Poměrně otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Je patrná ustrašenost, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem.
Jak svědkové spolupracují?	Vyjadřují nesouhlas se šikanováním a bez většího strachu vypovídají.	Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele. Zapřou kamaráda...
Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?	Agresoři nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.	Oceňují, chrání a brání agresory, případně pro ně hledají polehčující okolnosti.
Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové skupiny?	Násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu své výhrady.	Násilí bagatelizují nebo ho popírají. Svalují vinu na oběť, je to provokatér...
Jak se členové skupiny vztahují k trpící či zraněné oběti?	Projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti ubližování slabým.	Oběť je kritizována a znevažována. Často je obviněna, že si za to vlastně může sama.
Jaká je atmosféra ve skupině?	Malá soudržnost, nespolupráce, omezená, „pokulhávající“ svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však „živá“.	Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá.“

Zdroj: Kolář, 2011, s. 176

Depistážní dotazník šikanování II

Úvodem k dotazníku

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, ubližuje druhým.

Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí – strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak, pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě.

Šikanování se děje skrytě a my se o něm můžeme dozvědět pozdě nebo vůbec ne. Proto potřebujeme tvoji pomoc a prosíme tě, abys vyplnil(a) anonymně (tajně) tento dotazník. Informace nám pomohou zabránit ubližování slabým a bezbranným a vytvořit bezpečnější prostředí pro všechny.

Škola		
Datum Třída Pohlaví /chlapec, děvče/:		
Instrukce: Zakroužkuj nebo podtrhni odpověď, která je pravdivá. Nepodepisuj se!		
1. Jsi rád(a) v této třídě? Oznámkuj známkou od jedničky do pětky.	Ano 1 2 3 4 5	Ne 5
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?	Ano	Ne
3. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení? – jedničky a dvojky, případně samé jedničky; – několik trojek; – několik čtyřek; – jedna i více pětetek.		
4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?	Ano	Ne
5. Jakou známku jsi dostal(a) na vysvědčení z chování? – jedničku – dvojku – trojku		
6. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?	Ano	Ne
7. Ublížoval nebo ubližuje někdo ze třídy tobě?	Ano	Ne
8. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.) Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – kopání – rány pěstí – Jinak – jak?		
9. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno: – Téměř každý den – Téměř každý týden – Asi jednou do měsíce		
10. Kde se to děje? Ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – družině – cestou do školy nebo ze školy – v tělocvičně – na hřišti – Pokud jinde, tak kde?		
11. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka? Kolik je těch, kteří ti ubližují?	Dívka 1 2 3 Více než 3	Chlapec 1 2 3 Více než 3

12. Ublížíje ti někdo ze školy?	Ano	Ne
13. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrtněš to, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.) – Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – rány pěstí – kopání – Jinak – jak?		
14. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno: – Téměř každý den – Téměř každý týden – Asi jednou do měsíce		
15. Kde se to děje? Ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – v družině – cestou do školy nebo ze školy – v tělocvičně – na hřišti – Pokud jinde, tak kde?		
16. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka? Kolik je těch, kteří ti ubližují?	Dívka 1 2 3 Více než 3	Chlapec 1 2 3 více než 3
17. Řekl(a) jsi o tom někomu?	Ano	Ne
18. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?	Ano	Ne
19. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?	Ano	Ne
20. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?	Ano	Ne
21. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?	Ano	Ne
22. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci a jak?		
23. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?	Ano	Ne
24. To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?		
25. Zkusil(a) jsi se bránit?	Ano	Ne
26. Jak si myslíš, že by měl být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému?		
27. Ublížíje ti někdo z jiné školy?	Ano	Ne
Jak ti ubližují? Kolik jich je? Jak často se to děje?		

zdroj: Kolář (2005, s. 223–225)

Příloha C – Dotazník (šikana v Junáku)

PROSBA O VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU

Ahoj, kromě toho, že chodím do skautu, chodím také na vysokou školu (Univerzitu Hradec Králové), abych se mohla stát paní učitelkou ve škole. Nyní ve škole zpracovávám závěrečnou práci o šikaně ve skautu. To znamená, že se snažím zjistit, jestli si mezi sebou skauti ubližují a podobně. Proto bych tě chtěla poprosit o vyplnění tohoto dotazníku, který se ptá na tvé zkušenosti a názory k tomu tématu. Nejde o zkoušení tvých znalostí, neexistují správné nebo špatné odpovědi a hlavně – nebudu se tě ptát na tvoje jméno, takže nikdo nezjistí, co jsi do dotazníku napsal(a) právě ty.

Markéta Luštinová

ZNĚNÍ DOTAZNÍKU

Než začneš dotazník vyplňovat, je potřeba si vysvětlit, co znamená pojem šikana.

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více dětí úmyslně (schválně), většinou opakovaně, ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí – strká do tebe, nadává ti, dává ti nepříjemné přezdívky, schovává ti věci, bije tě, píše ti ošklivé zprávy. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak, pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí ostatní, aby s tebou nemluvili a nevšíмали si tě. **Pokud budeš mít v dotazníku otázku, zda ti někdo ve skautu ubližoval, znamená to otázku, jestli se k tobě někdo choval nějak takto.**

Šikanování naopak neznamená to, že se poperou dva přibližně stejně silní kluci například kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nebo když ti na táboře někdo schovává tvoje věci, ale oba to berete jako legraci, nebo ti to sice bylo nepříjemné a nebral jsi to jako legraci, ale když jsi dal najevo, že ti to vadí, přestal ti věci schovávat. Ani tresty, které ti dává vedoucí (například dřepy), nepočítej jako šikanu, pokud to vedoucí podle tebe bere opravdu jen jako trest a nechce ti tím ublížit, nebo tě tím ponížit před ostatními.

Instrukce: U odpovědí označených kolečkem lze vybrat pouze jednu odpověď, u odpovědí označených čtverečkem lze vybrat více odpovědí.

1. Kdo jsi? (Vyber jednu odpověď.)

- Světluška (dívka, je mi přibližně 7 až 10 let)
- Vlče (chlapec, je mi přibližně 7 až 10 let)
- Skautka (dívka, je mi přibližně 11 až 15 let)
- Skaut (chlapec, je mi přibližně 11 až 15 let)

2. Kdo všechno s tebou chodí do jednoho oddílu?

Do některého oddílu chodí jen vlčata, do jiného chodí společně například světlušky, vlčata a skauti. To, že s tebou někdo chodí do oddílu poznáš například tak, že s ním máš společné vedoucí, výpravy, případně schůzky (pokud nemáme schůzky po družinách) a podobně. (Vybrat můžeš více odpovědí.)

- Světlušky (dívky, je jim přibližně 7 až 10 let)
- Vlčata (chlapci, je jim mi přibližně 7 až 10 let)
- Skautky (dívky, je jim přibližně 11 až 15 let)
- Skauti (chlapci, je jim přibližně 11 až 15 let)

3. Jak dlouho chodíš do tohoto (tvého aktuálního) oddílu? (Vyber jednu odpověď.)

- Prvním rokem
- Druhým rokem
- Třetím rokem
- Čtvrtým rokem a déle

4. Jsi rád(a) v tomto oddíle? Označuj jako ve škole. (Vyber jednu odpověď.)

- 1 (= určitě ano)
- 2
- 3
- 4
- 5 (= vůbec ne)

5. Máš v oddíle nějakého dobrého kamaráda, takového, který se o tebe zajímá, kterému se můžeš svěřit se svým trápením a o kterém víš, že se ti snaží pomoci vždy, když to potřebuješ? (Vyber jednu odpověď.)

- ANO
- NE

6. Ublížoval nebo ubližuje ti někdo ze skautu?

Může jít o kohokoliv z dětí, rádců, vedoucích a podobně, o kohokoliv z tvé družiny, oddílu či střediska, také může chodit na skaut jinam než ty, je teď úplně jedno, jestli k tomu docházelo před schůzkou, po ní, během ní, na výpravě nebo táboře)?

(Vyber jednu odpověď.)

- ANO
- NE → *přeskoč na otázku č. 21*

7. Kdy naposledy ti někdo ze skautu ubližoval? (Vyber jednu odpověď.)

- V letošním školním roce
- V minulém školním roce nebo létě
- Déle (než v minulém školním roce)

8. Ublížoval nebo ubližuje ti kdokoliv (dítě, rádce, vedoucí) z tvého oddílu, do kterého teď chodíš? (Vyber jednu odpověď.)

- ANO
- NE → *přeskoč na otázku č. 13*

9. Kdo z tvého oddílu ti ubližoval nebo ubližuje a jak? (Příklad: chodíš do smíšeného oddílu vlčat a skautů, který vedou vedoucí i rádci. Ve sloupcích vlče a rádce tedy zaškrtněš, jak ti ubližovali – můžeš vybrat více odpovědí! U ostatních sloupců vybereš možnost „nechodí do mého oddílu/neubližoval mi“.)

	Světluška (dívka, 7-10 let)	Vlče (chlapec, 7-10 let)	Skautka (dívka, 11-15 let)	Skaut (chlapec, 11-15 let)	Rádce z mého oddílu	Vedoucí z mého oddílu	Nevím, kdo to byl
Ignorování, odstrkování (například neodpovídání na pozdrav, otázky, odmítání být se mnou v týmu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Posměch	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pomluvy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ponižování (například nucení k plnění příkazů)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nadávky (nebo nepříjemné přezdívky)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bití, kopání a podobně	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Braní peněz nebo věcí nebo jejich ničení	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ošklivé zprávy přes telefon a podobně	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jinak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nechodí do mého oddílu/neubližoval mi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Kde a kdy k ti někdo z tvého oddílu ubližoval? (Můžeš vybrat více odpovědí.)

- Na cestě na schůzku/výpravu nebo na cestě z ní – ale ne na území klubovny
- Před začátkem schůzky/výpravy nebo po ní – na území klubovny
- Na schůzce
- Na výpravě nebo jiné družinové či oddílové akci
- Na táboře
- Na venkovním pozemku patřícím ke klubovně – například za klubovnou
- V prázdné klubovně některého z oddílů
- Ve společných prostorech klubovny (například WC, úklidová místnost)
- Mimo skaut (například pokud ti posílají zraňující zprávy přes mobil)
- Jinde – vypište:

11. To, že ti někdo ubližoval nebo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč takhle trápí nebo trápili zrovna tebe. Víš, proč ti ubližovali? (Vyber jednu odpověď.)

- ANO, ti, co ubližovali, mi sami řekli, proč mi ubližují.
- ANO, vím, proč mi ubližovali, i když mi to neřekli přímo ti, co mi ubližovali.
- NE. → *přeskoč na otázku č. 13*

12. Proč ti ubližovali? (Odpověď napiš vlastními slovy.)

13. Ublížoval nebo ubližuje ti za tu dobu, co jsi světluška/vlče/skaut/skautka (podle toho, co jsi právě teď), někdo (dítě, rádce, vedoucí) z jiného oddílu ve vašem středisku? (Vyber jednu odpověď.)

Oddíl jsme si popsali výše jako skupinu dětí, které chodí pravidelně na společné schůzky, výpravy a podobně. Takových skupin může být v tvém středisku hned několik. Tyto skupiny sice mají svoje vlastní schůzky, výpravy a vedoucí, ale chodí na skaut do stejné budovy jako ty.

- ANO
- NE – *přeskoč na otázku č. 18*

14. Kdo z jiného oddílu ti ubližuje nebo ubližoval a jak?

(Příklad: v tvém středisku jsou oddíly světlušek, vlčat a skautek. Ty jsi světluška a ubližuje ti někdo ze skautek. Ve sloupci skautka vyplníš, jak ti tato skautka ubližuje/ubližovala – vybrat můžeš více odpovědí!, a u ostatních sloupců vybereš možnost „nechodí do mého střediska/neubližoval mi“.)

	Světluška (dívka, 7-10 let)	Vlče (chlapec, 7-10 let)	Skautka (dívka, 11-15 let)	Skaut (chlapec, 11-15 let)	Rádce z jiného oddílu	Vedoucí z jiného oddílu	Nevím, kdo to byl
Ignorování, odstrkování (například neodpovídání na pozdrav, otázky, odmítání být se mnou v týmu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Posměch	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pomluvy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ponižování (například nucení k plnění příkazů)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nadávký (nebo nepříjemné přezdívky)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bití, kopání a podobně	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Braní peněz nebo věcí nebo jejich ničení	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ošklivé zprávy přes telefon a podobně	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jinak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nechodí do mého střediska/neubližo val mi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Kde a kdy k ti někdo z jiného oddílu ubližoval? (Můžeš vybrat více odpovědí.)

- Na cestě na schůzku/výpravu nebo na cestě z ní – ale ne na území klubovny
- Před začátkem schůzky/výpravy nebo po ní – na území klubovny
- Na nějaké společné akci pro více oddílů (jarní oheň, mikulášská besídka, společná výprava více oddílů)
- Na táboře
- Na venkovním pozemku patřícím ke klubovně – například za klubovnou
- V prázdné klubovně některého z oddílů
- Ve společných prostorech klubovny (například WC, úklidová místnost)
- Mimo skaut (například pokud ti posílají zraňující zprávy přes mobil)
- Jinde – vypište:

16. To, že ti někdo ubližoval nebo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč takhle trápí nebo trápili zrovna tebe. Víš, proč ti ubližovali? (Vyber jednu odpověď.)

- ANO, ti, co ubližovali, mi sami řekli, proč mi ubližují.
- ANO, vím, proč mi ubližovali, i když mi to neřekli přímo ti, co mi ubližovali.
- NE. → *přeskoč na otázku č. 18*

17. Proč ti ubližovali? (Odpověď napiš vlastními slovy.)

18. Ublížoval nebo ubližuje ti někdo z tvého střediska, kdo nepatří do žádného oddílu?

Příklad: táborový kuchař, který sice chodí k vám do skautu, ale jezdí s vámi jen na tábor, nebo vedoucí střediska, který aktivně nevede v žádném oddíle a podobně)

(Vyber jednu odpověď.)

- ANO
- NE → *přeskoč na otázku č. 20*

19. Popiš obecně, o koho se jednalo/jedná:

Příklad: táborový kuchař

(Odpověď napiš vlastními slovy).

20. Ublížíval nebo ubližuje ti někdo z jiného střediska?

Zjednodušeně někdo, kdo chodí do skautu jinam, než ty – zejména do jiné budovy.

(Vyber jednu odpověď.)

- ANO, ubližoval mi někdo z dětí z jiného střediska.
- ANO, ubližoval mi někdo z rádců z jiného střediska.
- ANO, ubližoval mi někdo z vedoucích z jiného střediska.
- ANO, ale nevím, kdo přesně to byl nebo to byl ještě někdo jiný.
- NE.

21. Byl(a) jsi někdy svědkem toho (viděl jsi na vlastní oči), že je ve skautu

ubližováno někomu z tvého oddílu? Nemyslím teď jen ubližování někomu z oddílu, do kterého chodíš nyní, ale komukoliv z oddílu, do kterého jsi chodil třeba i dříve.

(Vyber jednu odpověď.)

- ANO
- NE → *přeskoč na otázku č. 23*

22. Kdo mu ubližoval?

(Vybrat můžeš více odpovědí.)

- Někdo z našeho oddílu.
- Někdo z jiného oddílu v našem středisku.
- Někdo z jiného střediska.
- Nepamatuji se nebo nevím, kdo to byl.

23. Ublížíval jsi ty někdy někomu ze skautu? (Vyber jednu odpověď.)

- ANO
- NE

24. Ublížíval ti někdy někdo ve škole? (Vyber jednu odpověď.)

- ANO
- NE

25. Cítíš se ve skautu méně ohrožený šikanou než ve škole?

(Zakroužkuj jednu z možností.)

Určitě ano – spíše ano – nevím – spíše ne – určitě ne

26. Nakolik souhlasíš s následujícími tvrzeními?

(Zakroužkuj vždy jednu z možností.)

a) Ve skautu jsme vedeni k tomu, abychom nikomu neubližovali.

Určitě ano – spíše ano – nevím – spíše ne – určitě ne

b) Skauti méně často ubližují druhým než ostatní.

Určitě ano – spíše ano – nevím – spíše ne – určitě ne

c) Pokud bych viděl, jak někomu ubližují, snažil bych se mu pomoci také proto, že jsem skaut.

Určitě ano – spíše ano – nevím – spíše ne – určitě ne

d) Svěřit se s tím, že mi někdo ubližuje ve škole, někomu z vedoucích ve skautu je dobrý nápad.

Určitě ano – spíše ano – nevím – spíše ne – určitě ne

Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji ti, aby ti nikdy nebylo ubližováno ani ve skautu,
ani jinde!